# MIHAIL SADOVEANU

• MARI SCRIITORI ROMÂNI •

# NUNTA DOMNIȚEI RUXANDA

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de Victor Feodorov

# NUNTA DOMNIŢEI RUXANDA

1932

NUNTA DOMNIȚEI RUXANDA . . . . . 5

I. În acest capitol se arată începutul mărturisirii unui tînăr care pare a trăi în zilele noastre. Vorbește despre babaca și neneaca lui de la ținutul Romanului și mai ales despre un unchi care nu-i ca alți muritori de rînd . . . . . 6

II. Despre o călătorie și o vînătoare la munte și despre șapte pădurari de demult . . . . . 11

III. Despre rădăcinile din alt veac ale povestitorului nostru . . . . . 19

IV. Despre pustnicul Filaret și despre duruitoare, dincolo de care se găsește peștera amintirii . . . . . 23

V. Sfat de drum, pe cînd un uncheș urît și un nepot care-i seamănă călătoresc spre scaunul măriei sale Vasilie-Voievod, poreclit Lupul . 28

VI. S-arată domnița Ruxanda și s-aud înțeleptele sfaturi ale luminatului divan al măriei sale . . . . 35

VII. Cei doi prietini ai noștri călătoresc la Crîm și văd pe Sefer-Gazi aga,

mare vizir al hanului celui mare, stăpînul lumii . . . . . 48
VIII. Aici se vede că în Ţara Moldovei prostia găseşte sălaş, iar tinereţea n-are întru nimic de a face cu înţelepciunea . . . . . 59
IX. Unde se arată secerişul semănăturilor lui Vasilie-Vodă, cu mare bine pentru această săracă ţară. Unde se arată Hmil hatman şi pune la cale o nuntă cum nu s-a mai pomenit . 71
X. Despre durerile de dragoste, care au fost şi vor fi în toate veacurile aceleaşi . . . . . 93
XI. Ce înseamnă în această lume şi în această viaţă o floare şi o sărutare 110
XII. Cînd s-arată Timotei Bogdanovici Hmelniţki, mirele . . . . . 120
XIII. Aici se povesteşte despre nunta domniţei şi despre druştele domnului mire . . . . . 128
XIV. Dintr-o sărutare şi o floare rămîne totuşi ceva . . . . . 133
XV. Cînd încep să se surpe munţii cei mari şi încep a se dovedi zădărniciile înţelepciunii . . . . . 137
XVI. La căpătîiul morţilor arde făclia sufletului lor şi stau de pază Dumnezeu şi un morar . . . . . 151
XVII. Aici se arată sfatul pădurarilor de demult . . . . . 164
XVIII. Bogdănuţ Soroceanu mărturiseşte cum şi-a împlinit jurămîntul vieţii lui ; după aceea, ieşind din peşteră, a regăsit pe unchesul său cel de odinioară . . . . . 171

# I

**În acest capitol se arată începutul mărturisirii unui tînăr care pare a trăi în zilele noastre. Vorbeşte despre babaca şi neneaca lui de la ţinutul Romanului şi mai ales despre un unchi care nu-i ca alţi muritori de rînd**

Domnule, îţi scriu aici, după cum ţi-am făgăduit, întîmplarea extraordinară pe care am avut-o împreună cu un unchеș al meu, Ștefan Soroceanu.

Acest unchеș, pe care domnia ta l-ai cunoscut numai o clipă în treacăt, pe cînd se afla încă în viață, n-aș putea spune că era un om simpatic. Eu încercam în fața lui totdeauna mai mult uimire, fără dragoste. Era destul de urît, cu ochii verzi privind aprig. Din gura lui strîmbată ușor într-o parte ieșeau prea ades vorbe usturătoare. Rîsul lui ascuțit nu de puține ori m-a săgetat pînă în moalele capului.

Era unchi, după barbați, al tatălui meu ; trăia singur cuc la o răzășie a lui în ţinutul Bacăului și obișnuia să vie să petreacă sfîrșitul lunii august la o moșie la noi, nu departe de Roman.

Sosea dimineața, într-o droșcuță ușoară, trasă de cai mărunți cu zurgălăi. Mîna de pe capră un ţigan bătrîn și posac, pe care nu l-am auzit vorbind decît în silabe. Cum apărea în balcon zîmbetul răutăcios și strîmb al lui unchеșul Ștefan, mama ofta dînd ochii peste cap și se retrăgea în iatacul dumnisale, să se gătească. Nu-l putea suferi. Nu-i înţelegea judecata și spiritul. I se părea că-și bate joc de dumneaei și de lume. O plictiseau scornitурile lui bizare. Tata îl suporta cu răbdare, fumînd ţigară

după ţigară cu el şi sorbind cafea din filigene cu zarf, ştiind că are să-l moştenească.

În vara trecută însă, cînd s-a întîmplat ce vreau să spun, unchesul Ştefan i-a dat şi tatei o lovitură piezişă, cum îi era obiceiul.

— Ascultă, nepoate Dumitrache, i-a zis el punîndu-i mîna pe umăr, am să-ţi încredinţez o taină, numai ţie. Prin urmare, desară, cînd vei intra în iatac, ca să te întîlnzi în divanul cel larg. lîngă cucoana Amalia, numaidecît să-i spui ce-ai s-auzi îndată.

— Se poate una ca asta, moşule ? protestă tata.

— Dragă Dumitrache, am obiceiul să mă îndoiesc de multe ; de asta însă sînt sigur.

— Ei nu, moşule, ştii că-mi pare rău... Pe onoarea mea că mă jigneşti. Pe onoarea mea că nu spun.

— Dumitrache, nu vreau să te jignesc. Dacă-ţi dai cuvîntul de onoare, pot fi liniştit. Pentru întăia parte a convorbirii mele, ai fi avut într-adevăr un regret că n-o poţi împărtăşi consoartei domniei tale, care mă iubeşte atît de mult.

— Să ştii că te iubeşte, moşule.

— Da, ştiu. Ai fi putut să-i spui, dar mi-ai făgăduit c-ai să taci.

— Se-nţelege c-am făgăduit.

— Bine. Ai fi putut să-i spui că acest sfîrşit de august, pe care l-am petrecut cu pace la voi, e cel din urmă pentru mine.

— Imposibil ! protestă tata.

— Nu mă întrerupe, îi replică destul de blînd unchesul. Această petrecere a mea la voi e cea din urmă. Nădăjduiesc să nu mai apuc altă vară. Am semnele mele.

Tata crezu de datoria lui să se veselească.

— Glumeşti, moşule.

— Se-nţelege, răspunse cu tristeţă unchesul Ştefan ; nu ştii tu că eu am obiceiul să glumesc totdeauna ? Deci, cucoana Amalia ar fi putut avea pricină de bucurie, dacă

tu nu te-ai fi legat pe onoarea ta că n-ai să-i divulgi această taină. A doua parte a comunicării mele, însă, ar fi bucurat-o mai puțin. Află că eu am alçătuit un testament. Bătrînii noștri aveau obiceiul să-și lege asemenea act solemn cu blăsteme grozave. Eu l-am legat cu texte de lege, așa încît nu-l poate desface decît Dumnezeu. Oamenii nu pot, aflîndu-se în oarecare stare de inferioritate față de cod și mai ales față de mine. V-am desmoștenit, dragă nepoate, și pe cucoana Amalia și pe domnia ta. Nu păli și nu fuma atît de pripit țigara ; lasă ceașca de cafea, căci ai isprăvit-o. Nenorocirea nu-i așa de cumplită. Vieţuiţi în bună înţelegere, ceea ce-i lucru mare ; sînteţi sănătoşi şi n-aveţi decît patruzeci de ani : tu-i mărturiseşti ; Amalia nu. Aveţi cu ce trăi din bielșug, deci vă puteţi lipsi de puţinul meu. Ceea ce vă-rămîne, dacă scădeţi datorii, dobînzi și ipoteci, vă ajunge ca să vă încheiaţi veleatul ; băietului vostru Bogdănuţ n-aveți să-i lăsaţi decît binecuvîntări. Așa că voi mîncaţi ce aveți ; iar eu îi testez băietului, cu bună rînduială, ceea ce am : douăzeci de mii de galbini la bancherul Mihel Daniel din Iași, răzășia mea de la Pojorîta, ținutul Bacăului, și-o bucată de pădure în munte lîngă Schitul Pîrcalabului. Asta nu i-i de folos : pădurea n-o poate tăia și veniturile de acolo sînt cu blăstăm legate Schitului ; dar banii de la bancherul jidov sînt buni și răzășia fără nici o para datorie, cu gospodăria bine întemeiată, casa tare și acareturile înoite. Optsprezece perechi de boi, pluguri de fier, căruțe și unelte, patru cai și două droște, precum și două bivolițe cu lapte. Are să aibă copilul ce mînca pînă la sfîrșitul vieții lui. Iar dacă va fi un barbat vrednic, cum mi-i nădejdea, a întocmi și el o diată ca a mea altui urmaș din neamul nostru, ca să nu se stîngă pomenirea lui Ștefan, pîrcalabul de la Soroca.

Eu cunoșteam ceva despre acest bătrîn al nostru din vremea lui Vasilie-Vodă Lupu. Tata nu știa, ori uitase. Privi întrucîtva nedumerit spre unchesul nostru. Voi să

spuie ceva şi se mulţămi să tuşească. Eu, din colţul meu de cerdac, ridicasem ochii de deasupra cărţii franţuzeşti pe care o ceteam şi mă uitam atent la uncheş. Descoperisem în glasul lui un accent pe care pînă atunci încă nu-l primisem în inimă. Mă ridicai din locul meu, mă apropiai de dînsul, îi luai mîna uscată şi încreţită şi i-o sărutai.

El îmi mîngîie fruntea. Eu am zîmbit. O clipă m-am văzut în oglindă. Aveam ca şi el zîmbetul puţintel strîmb.

— Asta nu-i pentru moştenire, i-am şoptit eu la ureche.

Şi i-am sărutat mîna a doua oară.

Atunci el m-a cuprins la piept şi m-a îmbrăţişat. Barba lui ţăpoasă şi straiele de şiac miroseau plăcut a tutun de Smirna.

— Acuma, urmă uncheşul, după ce m-am deşertat de vorbele mele, nu mai am de ce sta la voi. Cu toată onoarea ta, iubite nepoate Dumitrache, eu înţeleg că în mintea ta, acuma, nu-i altă problemă decît cum să transmiţi cui se cuvine cele de cuviinţă. Aşteaptă, însă, te rog, ceasul culcării. Altădată n-aveai nevoie de poveşti. Acuma ai. Eu am şi dat poruncă lui Ilarion ţiganul meu să pregătească droşca şi caii. Pînă în jumătate de ceas are vreme şi nepotul acesta să-şi împacheteze cîteva rufe şi să tragă ciubote de vînătoare. Îl iau cu mine la Pîrcalab. Stăm acolo trei zile şi pe urmă ne întoarcem, să-i dau în primire răzăşia de la Pojorîta.

Nu mult după aceea, ca şi cum o altă poruncă ar fi străbătut nevăzută la odăi, tresăriră dulce clopoţeii căluţilor şi droşca bătrînului sună moale şi plin pe caldarîm, cu ţiganul cel morocănos pe capră.

— Gata, Ilaricane ? întrebă uncheşul de sus, din cerdac.

— Îhî ! icni ţiganul.

— Ai pus buclucurile în lădiţă ?

— Pus.

— Dar puşca şi torba ?

— Lîngă mine.

— O garafă de rachiu ai cerut de la camară ?

— Îhî !

— Bine, Ilarioane, văd că eşti om vrednic. Am să stăruiesc să-ţi deie o decoraţie. Iaca-i gata şi cuconaşul.

Eu eram gata. Îmi aduceam pe mine şi în jurul meu lucrurile, cu smunciturі. Mama în camizol alb şi cu păru-i cărunt şi frumos atunci eliberat din cîrlige, sosi grăbită, pocnind din palme şi ridicînd ochii în bagdadie.

— Cum aşa, frate dragă ? Cum să pleci fără să-mi spui nimica ?

— Am spus ! se îndîrji, cu demnitate, unchеşul Ştefan.

— Cum să plecaţi aşa, fără să mîncaţi ?

— Am mîncat ! se îndîrji iar bătrînul.

— Dar băietul ce-ţi trebuie ? Ce ai să faci cu el ? Nici nu l-am pregătit, n-are nici straie nouă ; are treabă acasă.

— Unchеşule, m-am amestecat eu cu umilinţă ; am straie şi n-am nici o treabă.

— Vai ! vai ! se tînguia mama. Parc-ai fi pui de cuc în cuib străin. Cum îndrăzneşti, răule, a vorbi astfel cu neneaca ta ? Aşa te-ai uitat la mine şi aşa ai spus, parc-ai fi unchеşul tău. N-aş putea să spun că asămănarea asta a fost bucuria vieţii mele. Du-te, dacă ţii numaidecît, dar să ştii...

— Mă duc cu unchеşul la vînat, mamă, şi la Schit.

— La vînat şi la Schit ? Poftim ! Du-te, dar să ştii că sînt tare supărată pe tine.

— Mai este o supărare, adăogi unchеşul ; o supărare pe bătrîn. Aceea trece mai greu.

— Vai, moşule, cum eşti şi dumneata ! Aşa vorbeşti dumneata totdeauna.

— Aşa-i în viaţa asta, Amalie, nu ştii mata ? O bucurie şi o supărare.

— Care supărare ?

— Că pleacă băietul.

— Şi care bucurie ?

— Că plec eu.

— Vai de mine, oameni buni, auziţi-l cum vorbeşte !

— Asta nu-i nimica. Să-l auzi pe Dumitrache cum vorbeşte !

— Ce să vorbească ? El nu-mi spune nimica. Se culcă şi doarme dus.

— Acuma însă are să-ţi spuie. Rămîneţi cu bine, nepoate şi nepoată. Dacă-ţi dori să mă mai vedeţi, poate-a trebui să vă osteniţi pînă la Schit. Acolo mi-am alcătuit lăcaşul cel din urmă.

— Care lăcaş ?

— Lăcaşul cel din urmă între patru scînduri şi-ntre patru păreţi, în pămînt.

— Vai, lume dragă, ascultaţi-l cum vorbeşte !

— Să m-asculte. Parcă eu mă supăr ? Bogdănuţ, pupă mîna babacăi şi neneacăi, şi suie în droşcă. Nu plînge, Amalie ; nu te teme, că nu-l iau cu mine pe ceea lume. Vine el singur mai tîrziu. Fiţi fără grijă ; aveţi să veniţi şi voi.

— Vai ! vai ! urma a se tîngui mama, scandalizată, pe cînd cu cu moşul ne suiam în droşcă şi ieşeam pe poartă, în zvon de clopoţei.

## II

### Despre o călătorie şi o vînătoare la munte şi despre şapte pădurari de demult

Uncheşul Ştefan tăcu o bucată de vreme, dus pe gînduri.

Era o dimineaţă de început de septemvrie, cu cerul fără nouri, cu valea Moldovei înecată de lumină, cu ceaţă

ușoară pe păduri și pe munți. Pluteau pajuri în înălțimile cele înghețate. Săgetau rîndunici în lungul drumului, apoi se adunau și se țeseau în stoluri, gătindu-se de cale lungă, peste Marea. Nu adia vîntul și strălucirea soarelui avea în ea ceva de aur, nespus de dulce și de prietinos. Ilarion, de pe capră, începu să îngîne și să mormăiască ceva : lucru de neînchipuit ! Uncheșul întoarse spre el, pe sub sprînceană, un ochi maliții os, apoi îmi cuprinse mîna dreaptă. Eu stam în stînga lui.

— Nu-i urîtă asemenea dimineață, Bogdănuț, zise el, nu-i urîtă mai ales pentru cineva care se pregătește să iasă din lume.

— Într-adevăr, valea asta s-arată ca o minune a lui Dumnezeu, uncheșule ; însă vorba pe care o spui mă întristează și n-are noimă.

— Ai dreptate, Bogdănuț ; pentru un mînz ca tine, douăzeci de ani și douăzeci de bani sînt lucruri fără sfîrșit. Am fost și eu nemuritor. Pe urmă am înțeles că trebuie să pun un termen. Am învățat asta fără supărare, ceea ce va fi bine să faci și tu cînd ți-a sosi vremea. Dumnezeu dă bătrînilor asemenea zile ca să-i pedepsească pentru nelegiuirile lor.

— Ai săvîrșit domnia ta vreo nelegiuire în viață, uncheșule ?

— Eu nu știu, dar trebuie să fi săvîrșit, căci altfel ziua aceasta ar fi mai puțin frumoasă. Să mă bucur totuși, ca să nu mînii pe Cel care m-a trimes aici să-mi fac veleatul. Așa că noi umblăm acuma în trapul cailor, așa fel potrivit după socoteala lui Ilarion, ca să fim după amiază la Schit. Trecem Moldova pe la Tupilați, dăm în sat la Războieni și pe urmă intrăm între brazi, pe un drumușor pe care-l cunoaște puțină lume. Cum am intrat sub munte, pot zice că sîntem pe alt tărîm. Acolo ne așteaptă pădurarii mei, pe care i-am înștiințat cu răvaș și, înainte de a răzbate la Schit, ei dau drumul copoilor, ca să stîrnească niște vulpi și niște iepuri pentru plăcerea ta.

— Domnia ta eşti vînător mai vechi şi cu mult mai bun decît mine, unchieşule.

— Sînt ; însă plăcerea va fi pentru tine. Paharul tău e plin. Al meu l-am isprăvit.

— Unchieşule, vorbeşti astăzi cu întristare.

— Cu puţină întristare, Bogdănuţ, nu pentru că am să lăs lumea, ci pentru că am să mă despărţesc de tine, după ce abia te-am cunoscut. Ştiu ce ai să-mi răspunzi : că ne cunoaştem mai de mult. Eu însă nu te-am socotit cu adevărat al meu decît cînd ai zîmbit maicei tale şi mi-ai şoptit un cuvînt. Acest cuvînt ar fi putut fi răutăcios, fără să mă supăr. A răzbit însă cu gingăşie nu numai la inima mea, ci pînă în întunericul morţilor, la alţi unchieşi ai tăi, şi pînă la pîrcalabul pe care ai să-l vezi zugrăvit la Schit şi care zîmbeşte cum ai zîmbit tu azi, cînd te spionai în oglindă.

— Ai văzut şi asta, unchieşule ?

— Am văzut nu numai asta ; am văzut pînă în fundul tău. Eu te pîndesc de mult. Cel mai bun vînat al meu de azi eşti tu. Sălbăticiunile cătră care mergem, ţi le lăs ţie.

Era adevărat cri mi se părea că bătrînul e pătruns de un fel de obsesală ? În ochiul lui dur părea că se încălzeşte o lumină, ca şi a soarelui de septemvrie. Se strînse în sine, întorcîndu-se în tăcerea şi în gîndul lui, ca într-o umbră. Droşca ne legăna prin aerul de toamnă, pe sub pleoi tremurători, pe sub cele dintîi fluturări de frunze galbene. În lungul drumului celui mare domnesc nu întîlneam pe nimeni ; părea o zi de odihnă, închinată amintirilor cei lui Dumnezeu. Şi cîmpiile şi munţii se desfăşurau pustii. Era sărbătoarea Sfîntămăriei de toamnă.

Am trecut podul de la Tupilaţi înaintea amiezii. După ce am lăsat Războienii fără să ne oprim la cîrşmă şi la horă, am intrat pe un drumeag, drept cătră apus. Am poposit puţintel la o fîntînă. Ilarion ţiganul a adăpat caii, i-a mîngîiat, i-a tras de urechi şi le-a dat grăunţe.

Eu am coborît, lăsînd pe uncheș cu gîndurile lui. Priveam la zborul dumbrăvencilor deasupra unor poieni, în margine de pădure. Veneau către mine adieri bine mirositoare de fîn încălzit.

Vizitiul tuși : caii își sculurară zurgalăii. M-am întors lîngă uncheș. Părea că dormitează. cu ochii închiși. Cînd am pornit, a ridicat o clipă pleoapele și a oftat.

Droșca a prins a urca la deal ; în jurul nostru s-a încheiat deplin codrul, cu poalele arse de cel dintăi brumărel. De pe smicele mlădioase zburau mierle. cîrcîind. Printre cetini de brazi fîlfîiau gaiți și alunari. Simțeam în preajma drumului felurite paseri și animale. Din tăul unei vălcele zbucniră rațe sălbatice. De la un izvor porniră în fugă, pe o costișă oablă, două căprioare.

Bătrînul deschisese ochii și privea toate.

— Acuma încă toate-s frumoase, zise el. cu oboseala pe care o avea în acea zi ; dar după Sfinții Arhangheli rămîne pădurea singură și începe să-i fie urît.

— Cred că-i mai mult o părere, unchesule.

— Se poate. îmi răspunse el și închise iar ochii.

După ce am coborît o vale și am urcat iar un ponor, am ajuns într-un loc de unde, prin rărituri de pădure, se prevedeau depărtările și fulgerau apele de la cîmp. Ne-am oprit în preajma unei căldări adînci, în care păreau că se frămîntă rîpile cu pădurea. Acolo cobora drumeagul.

— După ce trecem valea asta, îmi lămuri bătrînul, urcăm la Schit prin locuri pustii pe unde oamenii ceilalți nu obișnuiesc să umble. Acolo sălășluiește monahul nostru Filaret. Pe pripoare. în șapte locuri. au pădurarii case. Hotarul nostru e aici, în marginea căldării, merge de jur împrejur. coboară în rîpă și suie pînă în vîrful muntelui, deasupra Schitului. Iar pădurarii au fost așezați și stau așa, din tată în fiu, ca să păzească locul. ca și cum ar fi o grădină. ori un țintirim. Fără știrea lor nu intră aici nici om pămîntean, nici dobitoc. Poate trece numai paserea măiastră.

Moșul zîmbi spre mine, cu căutătura-i vicleană.

— Îți place aici, ori mai degrabă te-ai întoarce la neneaca acasă ?

M-am răsucit spre el cu oarecare semeție. El s-a veselit.

— Bine, bine. Nu te supăra. Iată, vin pădurarii.

Într-adevăr, din rîpă suiau pe cărări felurite șapte oameni bărboși și cărunți, cu pletele revărsate pe umeri, cu căciulile aplecate pe ochi. Aveau chimiruri și tăști de piele, înflorite cu ținte de alamă. Purtau pe umeri cojocele, netrase pe mînici.

Veni întăi către noi cel mai în vîrstă, chihaia, un om înalt și uscat, cu ciubote mari care bocăneau pe stîncă. Ducea după el, în lanțuguri, doi copoi roșcați, sprîncenați negru. Scoțîndu-și de pe plete căciula, se închină către domnul său și-i sărută dreapta. Vorbi c-un glas gros :

— Bine ai venit la noi, stăpîne.

— Bine v-am găsit, Ile, răspunse uncheșul. Ce-ți face neamul ?

— Ce să facă ? Bine, mulțămim măriei tale.

La aceste vorbe, tot neamul, adică ceilalți pădurari, se înfățișă cu supunere domnului său, sărutîndu-i mîna, fără a îndrăzni să adaoge un cuvînt.

— Acesta-i neamul lui Macovei, îmi lămuri uncheșul Ștefan ; l-a așezat aici pîrcălabul cel bătrîn. Breasla celor care stau aici, pustiiți în codri, e pădurăria. Cei care ies la lume, înapoi nu se mai pot întoarce. Cei rămași nu-i mai primesc.

Chihaia dădu din cap dindărăt înainte, repezindu-și căciula pe ochi. Voia să spuie : Așa este. Însă nu rosti nici o vorbă.

Am întrebat :

— Aveți cu ce trăi aici ?

— Slavă Domnului ! răspunse chihaia.

— Au lemn, poieni și vite, întări uncheșul meu.

Chihaia făcu iar semn din căciulă : Așa este.

Caii stăteau neclintiți, cu capetele înălțate deasupra văii. Ilarion țiganul, ca o momîie, cu mînile pe genunchi, adormise.

— Trezește-te, Ilarioane, îi strigă unchesul, și treci la Schit. Noi ne luăm numai puștile. Spune părintelui Filaret că nu întîrziem mult. Să ne facă paturi și să pregătească masa.

După ce zurgalăii de la cai se auziră pe vale numai ca un țîrîit, moș Ile, chihaia, dădu drumul copoilor și pădurarii intrară în sihlă. Eu și cu unchesul colcotîrăm piporul. Unchesul se opri într-un țanc. Moș Ile mă duse și pe mine la o țiitoare, știută din veci și de vînători și de fiare. Am stat așteptînd pînă ce porniră țăhniturile copoilor și sună cornul într-un fund de rîpă.

Din locul meu, priveam de sus poiana unde ste, neclintit, cu pușca în mînă, unchesul Ștefan. Depărtarea mi-l arăta micșorat, însă îl vedeam foarte lămurit, în soarele oblic. Cum mînau cînii în văi cotite, cu glasuri cînd înalte, cînd stînse, deodată îl văzui pe uncheș tresărind. Cînd apăru vulpea, în unghiul de la vale al poienii, el o și avea în țel. Observai întăi fumul, pe urmă sălbătăciunea zvîrcolindu-se, apoi ajunse la mine bubuitura, urmată de ecouri succesive, din ponor în ponor.

Pădurarul din preajmă se repezi. Vulpea lovită făcea acrobații comice, în salturi și tumbe. Pădurarul își înălță în preajma ei baltagul.

— Să nu-i strici blana, Gheorghiță, îi strigă bătrînul.

Gheorghiță se opri. Vulpea se puse pe patru picioare și se năpusti ca o nălucă în tufe.

Gheorghiță își făcu cruce și feri în laturi. Unchesul rămase neclintit în locul lui.

Îndată răsări, tot în același unghi de poiană, soața vulpei. Unchesul Ștefan o fulgeră. Ea bătu din coada-i lungă, scheună de două ori și se duse. Bătrînul rămase iarăși neclintit. Copoii sosiră, adulmecînd îndelung pu-

toarea dihăniilor, apoi începură a ţăhni întărîtat spre ţiitoarea mea.

Au ieşit pe rînd vulpile la mine şi le-am ucis cu cîte un foc. Moş Ile le ridică de coadă în sus, cercetîndu-le cu luare-aminte.

— Hm ! mormăi el ; cum le-ai dat semnal cu puşca, s-au pus la pămînt şi gata ! Nu mai vor să cunoască stăpînirea veche.

Cînd pornirăm spre Sciit, comunicai unchеşului meu observaţia glumeaţă a chihaiei.

— Are dreptate Ile... îmi răspunse el serios.

— Ca niciodată, unchеşule, ai în domnia ta astăzi o întristare, i-am zis eu, alăturîndu-mi capul de umărul lui.

El nu-mi răspunse.

Ca să-i luminez norul care-i împresura fruntea, i-am descris atunci cum am văzut căzînd vulpea, odată cu fumul armei, şi cum, destul de tîrziu după aceea, am auzit pocnetul puştii, urmat de ecouri.

El mă ascultă atent.

— Aşa-i, grăi el, am văzut şi eu asta de multe ori. Cîteodată, stînd noaptea singur şi ne avînd nici ce face, nici cu cine schimba două vorbe, mă gîndeam că s-ar putea să scornească oamenii de azi, care au scornit atîtea, ar putea să scornească o maşină care să zvîcnească şi să treacă mai repede decît sunetul — ceea ce nu-i lucru peste putinţă. Aşa că, de pildă, dînd eu glas aici, mă reped apoi cu acel aparat în depărtare şi aud acolo ce am spus dincoace. E adevărat că n-ar fi un lucru de mare folos.

La vorbele acestea ciudate n-am găsit cu cale să-i răspund.

El mă privi pieziş, cu zîmbetu-i strîmb.

— În definitiv, asta-i o prostie, nu o nebunie. Sunetul n-are putinţă de propagare decît în atmosfera pămîntului nostru. Dincolo n-ar putea trece decît pe calea undelor electrice. Lumina străbate însă spaţiile interstelare

și trece în infinit, purtînd imaginea clipelor. Asta dacă s-ar putea face : să revezi ceea ce lumina păstrează și duce în zborul ei fără sfîrșit. În acest chip am putea vedea viața strămoșilor noștri. Și la asta mă gîndeam noaptea, stînd singur. Chihaia din urmă noastră, adaose el în franțuzește, fără îndoială că mă socoate nebun. Îmi închipui însă că tu nu ești de aceeași părere.

— Cum s-ar putea una ca asta ! am protestat eu.

— Cu toate acestea, cînd ți-oi mai spune la ce m-am gîndit în nopțile mele de singurătate, ai să stai poate la îndoială, între mine și între chihaie. Află că la noi, la Schit, unde ne ducem acuma, este un clopot. Însă un clopot care de obicei tace. Rînduiala lui, de la ctitorul cel bătrîn Ștefan Soroceanu, pîrcalabul, este să nu bată decît pentru morții noștri, adică pentru ctitorii și stăpînii succesivi. A bătut pentru el, cînd a murit. A mai bătut pentru trei Soroceni, la vremea lor. Acum are să bată pentru mine. Nu te speria ; nu bate singur. Îl poartă călugărul care slujește Schitului, avînd așa rînduiala slujbei lui. Eu m-am gîndit deci că fiecare bătaie, pentru fiecare mort al nostru, rămîne imprimată în instrumentul sonor, printr-o anumită rînduială armonică a moleculelor, după o lege de fizică. Deci veștile succesive de moarte stau scrise în clopot pe de o parte, iar pe de alta fiecare bătaie are altă melodie, adică alt nume.

— Ceea ce spui, uncheșule, mi se pare interesant, i-am răspuns eu ; și mă simțeam pătruns de glasul lui deodată încălzit de o pasiune lăuntrică, pe care niciodată nu i-o bănuisem.

— Dacă ți se pare interesant, e bine, îmi răspunse el. Iată, am ajuns la Schit. Totdeauna cînd intru aici, mă simțesc agitat. Nu se poate să nu-ți mărturisesc asta. A fost singura mea slăbăciune. Te rog să mă ierți ; dar nu încerca să fii tu altfel, dacă vrei să te iubesc și dincolo de moarte.

# III

## Despre rădăcinile din alt veac ale povestitorului nostru

Cu aceste vorbe am intrat în cerdacul unei căsuțe, în laturea de miazănoapte a bisericii. Streșina se apleca foarte jos și stîlpii erau încununați de rouruscă ruginie. Era un adăpost care se pitea de înălțimea muntelui și revărsarea brazilor. Bisericuța, și ea măruntă, însă alb văruită, părea tînără, de și șindrilele turnului, rînduite în solzi și-n coadă de rîndunică, se zbîrleau negre de vechime.

Părintele Filaret, schivnicul, ne întîmpină cu mînicile largi ale rasei încrucișate la piept și cu camilafca bine îndesată pe pletele-i crețe. Își ținea fruntea aplecată, înclinîndu-se ; din cînd în cînd se sălta în sus și-i fulgera albul ochilor. Era un om voinic, cu înfățișare de haiduc, și-și stăpînea glasul, ca să nu detune. Spunea ceva, subțiratic și fals.

— Bine-ați venit, cinstite și prea iubite cucoane Ștefane.

— Bine te-am găsit, părinte Filaret. Cum petreci aici ?

— Bine, mulțămim Domnului Dumnezeului nostru.

— Cum te-mpaci cu pustia ?

— Bine ; de ce să spun că nu mă împac, dacă mă împac ?

— Toate sînt în rînduială ?

— Toate, slavă lui Dumnezeu. Și toate-s gata, ca să petreceți aicea cu pace, domnia voastră și nepotul domniei voastre. Văd că-i un domnișor frumos și fudul.

Unchesul Ștefan se uită zîmbind către mine. Mie nu-mi plăcea glasul schivnicului.

Plecîndu-ne frunțile, intrarăm într-o tindă strîmtă, apoi într-o odaie. Umbra amurgului pătrunsese înaintea

noastră. O candelă ardea subt icoanele răsăritului. Deasupra unui divan, care cuprindea întreaga latură a asfinţitului, atîrna, în mijlocul unei scoarţe, portretul unui barbat care avea o vagă şi ciudată asemănare cu unchesul meu. Era imaginea unui om de altădată, învestmîntat cu straie de moda leşască a veacului XVII. Părea de patruzeci de ani. Avea ochii boldiţi şi capul ţuguiat. În ochi şi-n colţul stîng al gurii păstra o lucire — aerul de familie, pe care-l observasem şi la bătrînul meu. În prima clipă nu mi-am dat samă, căci omul cel vechi era urît şi părea strîmb, cu umărul stîng mai nalt. Mai tîrziu am înţeles însă ce este.

Părintele Filaret rămase lîngă uşă. Unchesul meu făcu cîţiva paşi cu repeziciune şi se opri în faţa portretului, privindu-l cu luare-aminte. Parcă ar fi vrut să-i spuie ceva, ori îi spunea ceva, fără cuvinte. Chipul, din rama lui neagră, îl aţinti piezis.

Unchesul se întoarse către mine, rîzînd. Apoi deveni serios şi se înclină spre icoanele de la răsărit, făcîndu-şi de trei ori semnul crucii.

— Părinte Filaret, aprinde luminile, porunci el.

— Îndată, îndată ! suspină schivnicul.

În cele din urmă luciri se vedeau afară, prin ferestruici, pădurarii cu căciulile şi baltagurile lor.

— Oamenii să se ducă la salaşuri, porunci iar bătrînul. Cînd oi avea nevoie de ei, sună cuviosia ta din bucium.

— Am înţeles, oftă părintele Filaret, şi ieşind o clipă, îşi amestecă barba-i neagră între capetele slujitorilor. Clihaia şi pădurarii se retraseră. Părintele Filaret se înclină c-un fir subţire de cetină, îl stropi de cîteva ori la icoane şi-l făcu să ardă tămîie. Aprinse cinci făclii de ceară într-un sfeşnic de alamă cu cinci crengi, pe măsuţa de lîngă sobă.

Unchesul Ştefan îşi lepădă mantaua şi se plimbă de două ori, cu mînile la spate, de la icoane la portret. Eu

îmi așezai lucrurile mele si hainele în cămăruța de după sobă. În grajdul de lîngă căsuță, se auzea mormăitul lui Ilarion, care spunea cailor puține cuvinte.

— Chihaia mi-a dat patru ierunci, zise schivnicul. Le-am pus la fript pentru domniile voastre. Alaltăieri am trimes la măcinat devale un tăbultoc de mei tătărăsc, ca să nu vă lipsească mămăliguța, după rînduiala știută.

Uncheșul Stefan făcu semn cu capul : bine. Părintele Filaret ieși. Îl auzirăm îndată, bocănind în cărbuni cu cleștele, în chilia lui de alături.

— Avem rachiu de afine și vin bun, zise uncheșul, oprindu-se înaintea mea. Cred că ți-i foame. Pînă ce-s gata toate, încă, eu nu pot răbda să nu-ți arăt cele de cuviință. Iată, am adus cu mine actul de danie a Schitului. De acuma rămîne la tine, și poartă-l o vreme în dreptul inimii, cum l-am purtat eu. În el se cuprind rînduielile de care ți-am vorbit și blăstămul lui vlădica Gherontie de la Neamțu. Iscălitura e a lui Ștefan, pîrcalabul de Soroca, cel care se găsește aici în fața noastră și se uită la tine. Iar blăstămul sună precum urmează. Ascultă și ia aminte. «Iar cine s-a ispiti a strămuta a noastră danie și orînduire, acela să fie treclet și proclet de către Domnul Dumnezeu și de doisprezece sfinți apostoli, și de patru evangheliști și de trei sute optsprezece părinți de la Nicheia-cetate și să aibă parte cu Iuda și cu Arie și să i se risipească pulberea lui și a feciorilor lui în patru vînturi.» Ai auzit ?

Ștefan pîrcalabul se uita la mine batjocoritor.

— Am auzit, am șoptit eu, nu fără sfială.

Cu mîna lui osoasă, uncheșul îmi trecu în buzunarul din lăuntru al hainei pergamentul.

— Acuma să luăm făcliile, vorbi el, și să ne apropiem de portret. Aici, pe partea de jos a cadrului, scrie cînd a fost făcută această zugrăveală și cine a făcut-o. Macar că mai degrabă ai vrea să treci la mirozna mîncării, unde în-

vîrte ţigla părintele Filaret, eu tot am să te silesc să cetești cele însemnate aici.

— Le cetesc cu plăcere, unchește, am răspuns eu.

Mirodenia ieruncilor îmi ajungea într-adevăr pînă în nări.

Îmi plecai fruntea sub brațul unchește și sub luminile pe care le purta. Deslegai fără greutate inscripția : «*Hanc illustrissimi Domini Stephani Percolabi imaginem pinxit Iohannes Tokmikunnonak anno 1650*».

Unchește îmi asculta cu atenție glasul.

— Bun. Acuma mergi cu mine sus, în clopotniță, să vezi cealaltă inscripție de pe clopot și pe urmă putem mînca.

M-am arătat dispus să mă sui și-n clopotniță.

Cu aceleași lumini am trecut prin noaptea de toamnă fără vînt, am pășit în bisericuță și am suit treptele scării sucite. Se afla sus un clopot nu mai mare de o sută de ocă, atîrnat în legăturile-i de grinzi încrucișate.

Unchește se feri, să nu-l atingă. Întinse făcliile. Cetii, săpate în aramă pe partea de jos a buzei, cuvintele sacramentale : *Mortuos voco*.

Cîteva clipe am rămas tăcuți, alături, eu și unchește. Prin firida deschisă a clopotniții, pătrunse de afară, din răceala și întunericul opac al muntelui, un șuiet de apă. Am întrebat :

— Ce s-aude, unchește ?

— În fund, drept sub munte, îmi răspunse bătrînul, este o cascadă, adică o duruitoare, cum îi spun muntenii. Cade un izvor tocmai de sus și pune o perdea de apă drept în fața peșterii. Intrarea în acea peșteră are un fel de ascunziș cotit, pe care trebuie să-l descoperi printre stropi. Ai să mergi cu mine și am să ți-l arăt. Însă nu acuma. Cei care locuiesc aicea știu că prin acea peșteră poți răzbate pe tărîmul celalalt — unii zic în altă lume, alții zic în alt veac. Tu însă nu crede nimica și haide să-ți

astîmperi foamea. La vîrsta ta omul are stomah şi dinţi de lup. Filaret a răsturnat mămăliga de mei şi a rezemat de prichiciul hornului ţigla. Totuşi, înainte de a ieşi din bisericuţă, opreşte-te în locul unde te-ai împiedicat şi erai să cazi. Aici e lespedea sub care zac oasele celui pe care l-ai văzut zugrăvit în odăiţă ; el a iscălit pergamentul pe care-l porţi la piept. Cu toate cele auzite şi văzute, sînt încredinţat că ai să mînînci cu aceeaşi poftă.

## IV

### Despre pustnicul Filaret şi despre duruitoare, dincolo de care se găseşte peştera amintirii

Am mîncat într-adevăr cu poftă şi cu inconştienţa vîrstei. Am gustat rachiul de afine. Am băut două ulcele de vin vechi. Abia după ce am isprăvit, am băgat de samă că uncheşul meu stă la o parţe de jarul din vatră, neguros şi, mi se părea mie, dispreţuitor. Abia atinsese mîncarea. Gustase puţintel vin. Schivnicul îndrăznise să înbuce de frupt. Îndrăznise deasemeni, cu multă hărnicie, să umple şi să deşerte ulcica, o ulcică a lui, mai burduhoasă decît ale noastre. Dintrodată observai cu mirare că glasul lui scîncit, subţiratic şi ticălos creşte, ca şi cum l-ar fi umflat vîntul ori zvonul dinspre duruitoare. După ce mai deşertă, cu deosebită sete şi poftă, încă o ulcică, al cărei număr de ordine îl prăpădisem, fără să fi fost rugat şi fără să ne întrebe, îşi desfăcu rasa la gît şi începu să

dcie vicrs, privindu-ne pieziș ca un vameș de drumul mare și arătînd dinți ascuțiți de lup :

*Să-mi cînți, cuce,*
*Cînd m-oi duce,*
*Să te prind frate de cruce.*
*Tu-i umbla pe sus cîntînd,*
*Iară eu pe jos plîngînd.*

Atunci își umplu și unchеșul meu Ștefan ulcica și pofti alte cîntece. Trăgînd de sub laiță cimpoiul, cuvioșia sa părintele Filaret umflă burduful și-l strînse la subsuori și atunci înțelesei de unde a deprins glasul cel subțire. A cîntat o vreme unchеșului meu cîntece de lume și cîntece hoțești ; după aceea, îmblînzindu-i-se aleanul, porni a zice cîntări din psaltichie și din schivnicia întru care sălășluia.

În zvonul glasului său, am simțit că mă cuprinde somnul și-mi intră ca plumbul în toate mădulările. Înainte de a adormi deplin, l-am simțit tot pe părintele Filaret că mă sprijină cu brațe tari și cu vorbe bune care miroseau a vin, călăuzindu-mă dincolo în odaia boierilor, la divanul de sub portret.

Am odihnit așa un timp, pînă la un ceas tîrziu al nopții. Atunci asupra mea s-a aplecat unchеșul Ștefan, ca și cum s-ar fi coborît din rai, și m-a apăsat de trei ori pe umărul stîng.

— Scoală, băiete, îmi zice el, cu un glas poruncitor.

— Ce este, unchеșule ? am tresărit eu.

— Scoală, Bogdănuț, și vină după mine.

M-am sculat și l-am urmat. Am ieșit amîndoi în întunericul cerdacului. Îndată mi-a zvonit în urechi duruitoarea.

— Auzi ?

— Aud, unchеșule.

Am stat ascultînd.

Părintele Filaret s-a furişat în preajma noastră şi ne-a privit dintr-o latură arătîndu-şi dinţii. Ne-a întrebat iarăşi cu glasul lui scîncit :

— Vă duceţi la peşteră ?

Uncheşul se întoarse spre el. Îi răspunse :

— Ne ducem ; dar nu ştiu dac-a venit ceasul. Încă n-am auzit a treia cîntare a cucoşilor.

— Aveţi s-o auziţi numaidecît, se ploconi schivnicul.

Întorcîndu-se şi aplecîndu-se pe parmaclîcul cerdacului, izbucni deodată prelung şi ascuţit, ca un cucoş tînăr. Bătînd din palme de cîteva ori, izbucni înc-o dată. Îndată îi răspunseră de aproape bătăi de aripi şi cucoşul schitului îşi înalţă trîmbiţarea-i melodioasă în noapte. După aceea pe rînd, de la şapte case de pe măgurile dimprejur, dădură semnale cucoşii pădurarilor.

— Acuma vă puteţi duce în pace... se închină cuvioşia sa părintele Filaret.

Ne binecuvîntă cu dreapta ridicată şi se întoarse în chilia lui ; iar eu cu uncheşul Ştefan am coborît din cerdac şi am străbătut în tăcere, prin negura nopţii, poteca spre cascadă.

Am umblat pe sub cetini neclintite. În fundul umbrei luceau rubine şi ametiste : ochii jigăniilor.

Înţeleseı într-o vreme că bătrînul îmi comunică ceva. Cu toate astea nu-i auzeam glasul.

— Eu ştiu la ce te gîndeşti tu acuma, Bogdănuţ. Osîndeşti pe părintele Filaret. Dar să ştii că n-ai dreptate. De şi e un biet om din sălbătăcia noastră, are în el dorul credinţii. Mîni are să se blagoslovească şi are să se umilească pentru ulcelele băute şi carnea mîncată şi are să steie în post negru şi-n rugăciune trei zile, pînă ce-a simţi că i-a intrat în măduva oaselor truda şi mila lui Dumnezeu. Auzi vîntul ?

Îl auzeam ; însă pădurea în jurul nostru stătea neclintită.

— Nu-i vîntul ; e fîşîitul cascadei. O vezi ?

Deodată o văzui într-adevăr, licărind în curgeri de mărgele şi-n plete fumurii. Tremurau în ea stelele înălţimilor.

— Poteca pe care am intrat şi pe care cotim acuma, urmă uncheşul Ştefan, nu-i de nimeni cunoscută. Aici sînt stînci de calcar, ca şi cele de deasupra Sorocei. Le-a cercetat cu răbdare pîrcalabul. Le-am cercetat şi eu şi am descoperit intrarea. Dar nimeni altul pe lume n-o ştie. Trecem o clipă prin ploaia duruitoarei. Acuma am intrat şi ne-am despărţit de lumea ştiută.

Uncheşul era călăuz înaintea mea, ca o umbră pe păretele cenuşiu de stîncă. Şuietul de vînt al cascadei căzu. Eram într-un tărîm al tăcerii desăvîrşite.

De şi nu percepeam curgerea clipelor, am mers aşa mult, îmi închipui, fără să-mi aud paşii. Şi văzul îmi era tulbure, pînă ce-l simţii ascuţindu-se cel dintăi. În preajma mea apărură oameni pe care nu-i cunoşteam. Erau boieri cu işlice şi anterie, cu bărbi mari şi cu înfăţişare gravă. Coborau din carîte şi-i sprijineau de subsuori robi, desculţi şi cu capetele goale. Îşi făceau temenele, se apropiau unul de altul, îşi scoteau işlicele, ca să-şi poată săruta unul altuia, solemn, măturile. M-am înveselit. Ei au trecut gravi.

S-au arătat apoi tineri cu turbane, în straie de atlaz colorate plăcut, încălicînd cai focoşi cu zorzoane şi tacîmuri de modă turcească. Călăreau cu scări scurte, cu genunchii la botul şelei. I-am salutat c-o înclinare a capului. Ei mi-au făcut cele trei semne de prietinie, ducînd cu gesturi largi mîna dreaptă la inimă, la buze şi la frunte. Aveau mustăcioare care îmi aminteau cîrligele de la coada răţoilor mamei.

Se deschise o zare de dumbravă. Mi se desfăcu şi auzul. cînd ajunsei la un izvor.

— Dacă ţi-i sete, coboară şi bea, îmi porunci unchеşul Ştefan.

Avea un glas uşor schimbat.

— De ce rîdeai ? mă probozi el.

— De mustăcioarele acelor coconi... am răspuns eu.

— Coboară din şa şi priveşte-te în fîntîniţa de sub fag, mă îndemnă unchеşul.

Am lăsat calul ; m-am aplecat asupra fîntîniţii. Aveam în cap gugiuman de sobol ; purtam pe trup haină de brocart cu ceaprazuri şi mantie în falduri. Aveam şi eu mustăcioară în cîrlige.

Unchеşul rîdea deasupra mea. Întorsei nasul către dînsul. Şi îmbrăcămintea lui era de modă leşască. Se înclina din şa pieziş, privindu-mă puţintel răutăcios.

— Bea apă, îmi porunci el, din acea fîntînă lină ca să uiţi un veac viitor şi să te întorci într-o viaţă trecută.

M-am aplecat şi am simţit pe buze şi pe gene răcoarea izvorului, care tresărea în fund în vîrtejuri mărunte de năsip.

— Mai avem mult pînă la Iaşi, unchеşule ? am întrebat eu, săltînd în şa.

— Mai avem două popasuri. La cel din urmă, la malul Prutului, trebuie să aşteptăm slujitorii. De ce eşti grăbit ? Parcă tu nu cunoşti drumul ?

— Nu sînt grăbit, unchеşule.

— Cu toate astea, te-ai zvîrlit cu repeziciune în şa. Înţeleg eu că te-ai lipsi bucuros de popas. Te înşeli, Bogdănuţ, dacă îţi închipui că eu nu cetesc în inima ta ca-n carte. Mărturiseşte-te unchеşului, ca să alini arşiţa din tine.

Eu tăceam. Am pus apoi şi eu calul în pas după al unchеşului şi am mers aşa o vreme pe sub streşina pădurii.

# V

## Sfat de drum, pe cînd un unchieş urît şi un nepot care-i seamănă călătoresc spre scaunul măriei sale Vasilie-Voievod, poreclit Lupul

— Ascultă, Bogdănuţ, îmi zise rîzînd unchieşul meu pîrcalabul. Vrei să-ţi spun o istorisire, care ţie ţi se pare frumoasă, mie însă nu ? Taci — adică nu vrei să ţi-o spun, căci o cetesc în tine. Istorisirea asta nu-i lucru bun şi e primejdia vieţii tale, băiete. Am făcut rău că te-am lăsat la Ţarigrad, cînd a trimes măria sa Vasilie-Vodă alai, ca să-i aducă la Iaşi pe domniţă.

Inima a prins a-mi bate în piept cu grăbire.

— N-ai făcut rău, unchieşule.

— Ba am făcut rău. Tu eşti un prunc de douăzeci de ani. Doamna Ruxanda e femeie împlinită.

— N-are decît douăzeci şi doi de ani, unchieşule.

— Ba să mă ierţi domnia ta. Socotind bine pe degete, văd că are douăzeci şi trei. Stă departe de tine. Tu abia ai ieşit dintre fustele mamei tale serdăreasa Irina. Îţi miroase încă botişorul a lapte, macar că-ţi răsuceşti cu atîta fală cozile de răţoi. Încă îţi sună în urechi poveştile şi prostiile dadacelor ţigănci. E adevărat că ştii să învîrţi sabia şi să încordezi arcul ; macar atîta a fost în stare să te înveţe răposatul serdar Nastase, tatu-tău, dar încolo ce ştii ? nu ştii nimica.

— Am fost la Liov, unchieşule, ş-am învăţat scrisoare latinească.

— Cu asemenea învăţături, băiete, nu te poţi tu descurca în dragoste. Pe cînd fata măriei sale — ehe-he !

— Cum che-he ? de ce ehe-he ? E mai mare cu trei ani ca mine ş-atîta. Dar abia mi-ajunge la umăr cu fruntea.

— Hm ! te-ai supărat ? E mai mare ea cu mai mult ; dar să zicem cu trei. Într-un an a învăţat mai mult decît ţine gătelile şi sulimanurile şi korbotele şi toate vicleniile frumuseţii. De aceea, macar că-i o fată ca toate fetele, tu o socoteşti coborîtă din cer cu hîrzobul. În anul al doilea a învăţat la Bizanţ toată înţelepciunea minciunoasă a retorilor. Aşa că ea taie cu verba mai bine decît tai tu cu sabia. Înainte de a cugeta tu la ceva, ea te-a preţăluit, te-a vîndut şi a şi pus în sîn preţul. În acel loc tu ai vrea să-ţi pleci fruntea. Eu nu zic că nu te-ar primi, dar pe cînd tu suspini, ea rîde deasupra ta. Rîde cu nişte dinţişori de şoricuţ. Iar în anul al treilea, ehe ! măria sa domniţa a învăţat a cunoaşte şi deşertăciunile acestei simţiri, căreia i se robesc numai cei tineri şi proşti.

M-am simţit jignit. M-am întors cu trufie.

— De ce vorbeşti astfel, uncheşule, despre o domniţă ?

— Vorbesc despre o femeie, Bogdănuţ.

— Domnia ta, uncheşule, n-ai cunoscut dragostea în tinereţa domniei tale ?

— Întrebarea asta e pusă cu umilinţă, Bogdănuţ, dar tu vrei să mă străpungi cu ea. Închipuirea ta este că un om slut ca mine n-a putut avea parte de harurile libovului. Ţie ţi se pare că eşti adică frumos şi falnic şi numai ţie ţi se cuvine asta. Află, nepoate, că tocmai asemenea lucruri le judecă şi le pricepe mai bine domniţa pe care ai adus-o de la Ţarigrad. Măria sa a învăţat de la înţelepţii de demult şi s-a încredinţat că barbatul, ca să placă muierii, nu trebuie să fie numaidecît frumos şi tînăr. Să fie ceva mai puţin urît decît Diavolul — şi tinereţa deasemeni să i-o poată ea preţui cu ochii închişi. Fiind aşa precum mă vezi, am cunoscut în vremea mea multe femei frumoase care mi-au mărturisit asemenea adevăr.

Deci pot să-ţi întorc cuvînt că se văd mai multe piei de miel în grindă, decît de berbece.

— Spune-mi însă, unchesule, m-am umilit eu, cu ce greşesc dacă mi-i dragă ?

— Eu nu spun că greşeşti că ţi-i dragă. Greşeşti cînd îţi închipui că ea îşi aduce aminte de mustăţile tale răsucite. Domnia sa tînjeşte în Curtea de la Iaşi. Oftează după Bogdan-serai şi după Cornul-de-aur. Stă cu ochii deschişi fără să vadă nimic din ce-i aici şi priveşte spre străluciri de pe alt ţărm. Măria sa a văzut pe Sultan Múrad cînd se întorcea de la războiul Vavilonului, cu surguci de aur la turban şi cu piele de leopard pe umeri. Erau atîtea smaragduri şi olmazuri pe el, încît săgeta lumină. O frumuseţă ca aceea împărătească, de şi nu-i numaidecît trebuitoare, nu se vede de două ori într-un veac. Iar în jurul lui toate săbiile viteze şi toţi oamenii falnici ai Împărăţiei. Şi tu vrei să-şi aducă măria sa aminte de coconul serdăresci de la Bîra, ţinutul Romanului ?

Atît m-am simţit de umilit, la asemenea cuvinte, încît mi-am înghiţit lacrimile.

— Ştiu, a urmat unchesul meu Ştefan, că ceea ce ai tu în tine nu se poate scoate cu cleştele şi că-i o ticăloasă boală ; însă dacă ai fi un barbat şi n-ai fi ce eşti, ai ajunge să înveţi că dragostele sînt bune numai cînd îs împărtăşite. Cînd încalici tu pe calul pe care ţi l-a adus un ţigan, să fie dincolo, la dînsa în iatac, o ţigancă ; să-i înşire bobii pe sită şi să-i vestească drum de sară şi dragoste la aşternut, iar domnia ei să se bucure.

N-am avut ce răspunde. Unchesul meu rîdea, cum îi era obiceiul, cu gura mai mult într-o parte deschisă : Ehe-he !

M-am simţit iar biciuit şi mi-am adunat trufia.

— Fiecare om, unchesule, zic eu, trăieşte şi moare c-o credinţă. Aşa eu mă gîndesc că dacă bat şi iar bat şi ciocănesc, are să mi se deschidă.

— Hm ! ai cetit tu asta în ochișorii ei negri ?

— Mai întăi, unchește Ștefan, nu-s negri și nu-s ochișori.

— Așa ? cum îs atunci și ce-s ?

— Nu-s ochișori. M-am văzut întreg în ei. Și-s căprii, nu-s negri.

— Știu, Bogdănuț. Samănă la ochi cu răposata maică-sa, doamna Tudosia, fata lui Bucioc. Am văzut și eu odată la aceea o sticlire înșelătoare. Îmi pare bine de îndrăzneala ta. Ai cutezat să te oglindești în ochi vicleni, ca să-ți vezi mustățile cu care te fudulești. Nu le mai răsuci. Cînd vei pătimi, astfel precum ți-i scris și-ți pregătești singur, au să rămîie pleoștite. Și cînd ai săvîrșit asemenea faptă, băgînd de samă că are ochi căprii, măria sa nu și-a încruntat sprîncenele ?

— Nu mi s-a părut, unchește. Are sprîncene subțiri și arcuite.

— Îs lungite pînă la tîmple ? Le face cu meșteșug învățat la Țarigrad. Iar genele îi bat ca niște aripi de fluturi negri. Știu eu toate. Ți-a zîmbit ?

— Așa mi s-a părut, unchește.

— Aha ! Se poate ; însă gîndul ei era aiurea. Tu știi că pentru dînsa au venit la Curtea Domnească din Iași soli de la măria sa Gheorghe Racoți-Voievod de la Ardeal, ca să pețească fata pentru Jicmont, feciorul măriei sale. Iar despre acel Jicmont s-auzea că-i vorba să-l amestece Racoți bătrînul în treburile Lehiei ca să-l așeze crai la Lehia. Deci tu umblai în jurul ei ca un păunaș cu durere de inimă, iar ea se gîndea la pofala și alaiurile crăiești, despre care i-a vorbit și soră-sa doamna Maria a lui Ianuș Ragivil.

— Asta s-a trecut, am răspuns eu.

— Ce s-a trecut ?

— Peţitorii s-au întors cu vorbe. S-au dovedit nişte necioplиţi şi nişte beţivi, aşa cum s-aude c-ar fi fiind ş-acel Jicmont vestit. Unii sînt beţivi cu adevărat, care beau ce-i în pocal şi pe urmă sfarmă în măsele pocalul, precum făcea unul dintre acei soli, cu numele Boroş ; însă măria sa Jicmont e tatăl lor şi voievodul lor, cu mult mai presus decît ei în atare meşteşug.

— Mi-a plăcut cum mi-ai întors vorba asta, s-a înduplecat uncheşul meu Ştefan, dar eu am să-ţi răspund că, dacă nu-i acel crai în fundul ochilor ei, apoi poate fi altul. Căci o domniţă trebuie să rîvnească sus, iar tu nu eşti decît un boiernaş de rînd.

— Uncheşule, eu îmi am nădejdile mele, cu care mă culc şi mă scol.

— Fericiţi anii întru care te afli ! a suspinat pîrcalabul. Înţelepciunea mea nu face două parale pe lîngă prostia ta. Tu socoţi că Vasilie-Vodă n-a dat-o pe domniţă după Jicmont pentru acele pricini de care vorbeai ? Vasilie-Vodă îşi are socotelile lui şi e viclean ca dihania al cărei nume îl poartă. El ţine pe domniţă în vedere ca pe o marfă de mare frumuseţă şi de mare preţ. Neguţători umblă la neamuri şi o laudă. Acea marfă însă el o ţine ca s-o deie pe preţul cel mai bun la vremea potrivită. Nu te supăra, Bogdănuţ. Află că asta-i soarta domniţelor. Ele n-au voie la dragoste şi nu trebuie să viseze decît la mărire. De ce rîzi ?

— Rîd, uncheşule, căci îmi place ce spui. N-au voie, dar şi-o pot lua ele singure. Firea nu poate fi biruită.

— Da, da ; iar tu te culci şi te scoli cu nădejdile tale. Ai văzut tu vreodată oi care ies la Sfîntu-Gheorghe frumoase şi curate, cu puf lins pe ele, fără să le fi atins foarfecele ciobanului ? Acelea-s oi care şi-au prăpădit lîna în spini. Nu mai sînt bune decît de tăiat. Asemenea şi tu cu nădejdile tale.

Glasul unchеșului meu se îmblînzise. Fără să întorc obrazul, am simțit că se uită cu dragoste la mine. Și-a alăturat calul de al meu și m-a bătut pe umăr.

— Într-adevăr, mi-a zis, cînd m-am întors spre el ; ai mustăți destul de arătoase, însă ochii ți-s albaștri ca ai tatălui tău. I-aș fi dorit negri și răi ca ai maicei tale. Cum ai face tu, băiete, să pari ghimpos, cînd te vei arăta din nou înaintea acelei domnițe ? Știu ce gîndești tu : să cazi cu fruntea în pămînt înaintea ei, să-i cuprinzi genunchii, să te apleci apoi și să-i săruți condurii. Atuncea ea îndată își pune piciorul pe grumazul tău. Dacă vrei să ia aminte la tine, atunci uită-te numai o dată ascuțit și pe urmă nici să nu-ți mai pese.

— N-aș putea face asta, unchеșule.

— Știu ; de asemenea vitejie puțini sînt vrednici. Încearcă totuși, pentru binele tău. Am să fiu și eu aproape și n-aș vrea să-mi pară rău că-mi ești nepot. De aici se vede cu cît e mai mare decît tine, de și-ți ajunge cu fruntea numai pînă la umăr.

Unchеșul meu a oftat, ca și mine. Însă el a răsuflat prelung, pe cînd eu m-am stăpînit, cu durere și venin. În multe din nopțile mele îmi era patul de jaratic, din pricina domniței inimii mele. Înțelegeam prea bine sfaturile unchеșului ; de și aveam nădejdea tinereții, în această nădejde aveam și veninul îndoielii. Îndată am căzut în gînduri pline de mîhnire și visuri, pe cînd caii ne duceau la umblet cătră cetatea Domniei.

Din cînd în cînd, de sub pădure ieșeam la poieni largi, unde înverzeau în primăvară ogoare de malai tătărăsc și grîu. Acuma ciocîrlia nu se mai zărea din ele. O vedeam numai cînd izbucnea în sus, tremurîndu-și aripile și plutind în lumină ca pe o apă a înălțimilor. Zăream departe margini de sate. Ne întîlneam cu țărani în cară cu boi ori călări. Erau veseli și bine hrăniți și se închinau cătră noi cu cușmele a mînă. Se zvonise despre o vorbă a prea sfinți-

tului Gherontie, vlădica de la Neamțu ; că ar fi aflat el adică, într-un gromovnic vechi, ș-ar fi cetit în zodii, cum că acei ani întru care trăiam sînt scrișI cu mare bielșug de vite, miere și grîu. De aceea lumea-i veselă și buiacă, iar satele țăranilor proști și chiar a răzășilor se țin numai de nunți, cumătrii și beții. Într-asemenea destrăbălare, preasfinția sa nu vedea nimica bun. Adevărat — se mai adăogea șoptit — că pildă de asemenea desfătări trupești, uitînd cu totul de Dumnezeu, dădea întâi și întâi măria sa Vasilie-Vodă, sau mai pe scurt Alvanitul, cum îl porecleau boierii de țară. Și el și nepoții lui se țin numai de rele. Cu dreapta deșartă cupa, iar cu stînga strîng la piept muierile cu care se află în petrecere. Fac și alte blăstămății, despre care nu se poate vorbi cînd sînt duduci de față. Deci nu-i departe vremea cînd are să trimeată Dumnezeu țării Moldovei cuvenita pedeapsă.

— Vor fi fiind adevărate unele din acestea, îmi lămurea unchesul Ștefan, după ce-mi destăinui toate ; iar altele vor fi fiind scornituri ; însă știut este din vechi zile că bielșugul nu face mai bun pe om. Prostimea se îmbuibă și uită de Dumnezeu. Iar boierii și domnii nu se lasă mai prejos. Deci fiind Ismailiteanul, adică Murad-Sultan, în război atîția ani cu cazîlbașii în Asia și bătîndu-se acolo păgîn cu păgîn, au rămas hotarele creștinătății liniștite. După Murad a urmat Sultan Ibraim care a urît războaiele și i-au plăcut mai mult desmierdările. Ocrotit de liniște, acest pămînt și-a dat roadele și creștinii s-au îndestulat. Ar trebui să mulțămească pentru asta Domnului Dumnezeu ; ei însă fac altfel, căci pîntecele îi îngreuie ca pe rîmători și-i trage în glod.

Unii din acei gospodari pe care-i întîlneam se uitau cu prea multă veselie la noi și se legănau pe cai.

— Macar că azi e sărbătoare, aceștia nu vin de la biserică, rîdea răutăcios pîrcalabul.

Cînd am ajuns la Hanul Pîrlitei, nu departe de Prut, am descălicat și am așteptat să ne vie din urmă slujitorii.

# VI

## S-arată domniţa Ruxanda şi s-aud înţeleptele sfaturi ale luminatului divan al măriei sale

După cel din urmă popas la Sculeni, pe Prut, am răzbit întins pînă la Iaşi, unde am intrat cu mare bucurie, căci nu-l văzusem de mult.

— He-he ! mi-a răspuns tovarăşul meu la această mărturisire ; ştiu eu cît ţi-i de dor de tîrg.

— Mi-i dor, uncheşule.

— Ştiu ; pentru că are ochii căprii.

Într-adevăr, îmi zvîcnea inima pînă în tîmple.

Răsărea soarele, cu toate acestea vedeam tulbure în juru-mi. Intram prin mahalaua muntenimii, pe drumul zis al sării. Gospodarii îşi scoteau vitele către imaşul lui Aron-Vodă. Cînii zăpăiau la noi de după zaplazuri. De şi trecerea noastră nu se făcea cu îmbulzeală, căci nu umblau în urma noastră decît patru slujitori cu arme, femeile găseau vreme şi pricină să-şi înalţe capetele pe după uşi şi de după porţi, scormonindu-ne cu ochii. Chiar îşi făceau semne şi ţipau una la alta după ce treceam şi se cîrduiau în mijlocul uliţii. După fiecare val de femei s-arăta ş-un şirag de gîşte.

Asta o băgase de samă pîrcalabul, căci eu eram tulburat de cele din lăuntrul meu.

La o răspîntie ne întîmpinară darabani ai Domniei, aplecîndu-şi asupra noastră sulițile.

— Staţi !

Unchesul meu păru a-i cerceta cu luare-aminte.

— De ce ne vor fi oprit ? mă întrebă el. Ca să-i vedem că au straie nouă — cepchene albastre şi comanace cu pană de păun ?

Unul din ei își semeți spre noi glasul :

— Cine sîntcți domniile voastre ?

Uncheșul meu nu găsi de cuviință să răspundă. Își sprijini numai mîna stîngă în șold, înturnînd într-o parte capul. Atunci își mînă înainte calul Filip, osteanul lui de credință, care-i purta sabia și cele două părechi de pistoale aduse din Țara Nemțască. De și era un om cu barba zbîrlită și înfățișarea fioroasă, se purta blînd și grăia potolit.

— Vrednicule ceauș de darabani, zise el ; poruncește oamenilor tăi să fereasca în laturi, căci trece la porunca lui Vodă domnia sa domnul Ștefan, pîrcalabul de la Soroca.

Ceaușul a dat porunca și oștenii s-au ferit în marginea drumului.

— De cînd a ieșit, mă rog, asemenea rînduială în tîrgul Iașilor ? întrebă pîrcalabul, privind pe deasupra oștenilor.

— Prea cinstite și mărite jupîne, răspunse ceaușul, rînduiala asta nu-i pentru măririle lumii, nici chiar pentru oamenii de treabă. Dar săptămîna trecută, joi noaptea, au pălit hoții la mînăstirea domnească de devale și la rateșul de alături, unde își așteaptă gospodarii rîndul îndeletnicindu-se cu băutură, după cuviință. Atîta l-au muncit pe orîndarul jidov, spînzurîndu-l în cîrlige și vărsîndu-i jarătic pe piept, pînă ce l-au omorît. Au străpuns toate cotloanele, pînă ce au găsit banii. Ș-acuma slujitorii domnești cercetează într-una și au poruncă să oprească și să întrebe pe oricine intră în tîrg.

— Bine, m-ați oprit, se veseli uncheșul meu ; acuma întreabă-ne.

— Ce să întreb, prea cinstite și mărite jupîne pîrcalabe ?

— Nu știu ; dar dacă ai asemenea poruncă, întreabă.

— Bine, să întreb dacă nu cumva i-ați văzut ori dacă n-aveți vreo știință despre acei lotri.

— N-avem.

— Știu că n-aveți. Mă închin cu sănătate și vă rog să nu păstrați împotriva mea nici o supărare.

— Spune-i, Filipe, că nu sîntem supăraţi, mormăi rînjind pîrcalabul ; numai cuget că paza asta era mai bună înainte decît după întîmplare.

— Într-adevăr, măria ta, aşa s-ar părea... se veseli Filip, zbîrlindu-şi mai tare barba spre un umăr şi spre celalalt, cu degetele răşchirate.

Am trecut mai nainte, am coborît la cetăţuia mănăstirii Golia, pe lîngă tîrgul de peşte, s-am stat în preajma Curţii Domneşti, la hanul lui Elefterie, în ulița rusească. Acolo avea poruncă să tragă şi căruţa care venea din urmă cu boclucurile noastre.

Pentru un boier mare şi vestit ca unchesul meu, s-a grăbit să vie la poruncă grecul, cu toate slugile. Ne-a deschis, dînd usa de părete, o odăiţă cu divan lung la zidul din fund. Două ţigănci, care nu erau nici frumoase, nici tinere, au venit lepădind cu picioarele desculţe, purtînd lighene de alamă şi ibrice. Au ţinut într-o mînă lighenele şi ne-au turnat cu cealaltă apă din ibrice, ca să ne curăţim de toată pulberea drumului.

Unchesul îmi zise, ştergîndu-se c-un prosop lung şi pufnind :

— Acesta e bun obicei la hanul lui Elefterie, pe care l-a învăţat de prin alte părţi grecul şi l-a adus şi în tîrg la Iaşi. Acuma, după ce ne vine căruţa, scoatem ce avem acolo şi mîncăm, după asta punem straie de ţeremonie şi ne înfăţişăm la măria sa.

Grecul asculta din prag, cu umilinţă şi supunere, aceste vorbe.

— Vodă ţine astăzi mare sfat, băgă el de samă. Începîndu-şi divanurile de luni, apoi are să le ţie toată săptămîna.

— Asta te bucură pe tine, Elefterie ? întrebă pîrcalabul.

— Mă bucură, mărite jupîne, căci cînd s-adună toţi dregătorii şi toţi boierii la curtea luminăţiei sale, şi cînd se înşiră toată oştimea şi cîntă muzica şi cînd iese măria

sa întru tot acest alai, cu mare fală, atunci văd cu adevărat că asemenea strălucire împărătească la o curte drept-credincioasă, n-a mai fost de pe vremea Bizanţului. Aşa mă bucur în inima mea, încît îmi pare că înghit nectar şi ambrozie.

— Îmi place, Elefterie, ceea ce spui, încuviinţă unchеşul.

Iar hangiul se ploconea adînc din toată grosimea lui scundă, cu obrazul uns de bucurie ca de undelemn.

La al treilea ceas, a tras înaintea uşii noastre căruţa de la Soroca. Dichisindu-ne cu toate cele de cuviinţă, am încălicat iar şi am trecut foarte aproape, la Curtea Domnească, străbătînd pe sub bolta turnului şi printre şiraguri de slujitori — drăgani, darabani şi siimeni. Sub ferestrele spătăriei celei mari aştepta muzica. Cătră odăile drăganilor ardea foc, între sacaluşurile umplute bine cu pulbere şi bătute pînă la gură cu cărămidă. Cel care stăpînea acolo, un ţigan destul de buzat, cu strai roş, ţinea gata sîrma aprinsă.

Boierii soseau unul după altul, fiecare cu alaiul său, descălicînd la scară şi intrînd în spătăria cea mare. Era în acea vreme, după cît îmi lămurea unchеşul, o rînduială nouă în privinţa boierimii, la care Vasilie-Vodă ţinea foarte mult. Măria sa dorea să intre la curtea sa fieştecare boiarin întru toată bogăţia şi frumuseţa, ca să cadă prostimea pe spate de mirare şi să prindă frică. Iar însuşi măria sa ţinea sfaturile cele mari cu straşnică rînduială, poruncită şi scrisă în condică, arătîndu-se cu straie măreţe şi cu privirea încruntată.

Dregătorii săi de mîna întăia erau înşiraţi fiecare după sama lui. Şi nu cutezau cei de a doua treaptă să se aşeze, în cinstea mesei ori a divanului, mai sus decît le era îngăduit. Cu toate acestea pîrcalabul de la Soroca, şi pentru neamul lui vechi, şi pentru ascuţimea priceperii lui, şi din pricina împrejurărilor în care se afla ţara Moldovei,

avea scaun foarte aproape de măria sa Vasilie-Vodă, între boieriile dintăi.

— Tu, Bogdănuţ, să stai lîngă mine, îmi şopti unchesul, pînă ce intră în divan măria sa. După ce te-a cunoaşte şi i-i săruta mîna, te retragi cu ceilalţi slujitori. Nu trebuie să strici cu nimica rînduielile. Hotărînd măria sa taină la divanurile sale politiceşti, nimene să nu cuteze a-i înfrînge porunca. Numai cel scris pe izvod poate să steie în preajma sa şi să se bucure de strălucirea sa şi de dulceaţa cuvintelor sale. Iar ceilalţi, care nu au asemenea noroc, între care te numeri şi tu, stau pe de laturi, în gangurile palatului ori în nişte cămări de lîngă divan, unde-şi pot pleca urechea şi lipi ochiul, ca s-audă şi să vadă, împărtăşindu-şi şi ei din fericirea celor mari.

Am urmat deci întocmai acest îndemn al pîrcalabului.

Cînd s-a arătat măria sa Vodă, coborînd din cerdacul odăilor Doamnei, spatarul al doilea, care mergea în urma măricei sale, a înălţat sabia domnească şi muzica a pornit cu dobele şi fluierele, iar ţiganul cel îmbrăcat în roş a pus cu sîrma foc pe rînd la cele douăsprezece sacaluşuri. Boierii îmbulziţi spre treptele casei celei mari, au ridicat glasuri de slăvire, repezindu-şi în sus gugiumanurile. Doamna Teodosia, care păşea în dreapta lui Vodă şi domniţa Ruxanda, care păşea în stînga, nu-şi puteau stăpîni sfiala, astupîndu-şi auzul cu palmele şi clipind apăsat din pleoape. Dar pînă ce n-a trăsnit al doisprezecelea sacaluş, nu li s-a făcut nici o cruţare. Iar măria sa Vasilie-Vodă păşea fără a căta nici în dreapta, nici în stînga, avînd înălţată fruntea cu mare trufie, clătinîndu-şi numai surguciul şi făcînd să strălucească floarea de pietre scumpe în care era prins.

Am privit numai o clipă la măria sa. Sufletul meu s-a strîns toată vremea către acea copilă cu ochii umbriţi şi cu mişcările line. Tresărea de cîte ori izbucneau sacaluşuri. Inima mea avea bătăi tot aşa de puternice şi aş fi dorit să tresară pentru ele.

Doamna Teodosia a petrecut pe măria sa pînă la spătărie, s-a închinat către prea cinstiţii boieri ai divanului şi a trecut pe o altă ieşire înspre odăile sale. Eu am aşteptat pînă ce măria sa a binevoit a mă cunoaşte şi mi-a întins mîna spre sărutare. M-am retras în fundul gangului şi m-am furişat la o camară din dreapta, aşa cum înţelesesem de la uncheşul meu că trebuie să fac. N-aş fi îndrăznit atît de mult dacă n-aş fi simţit în jurul meu aceeaşi mişcare din partea unora dintre curteni, şi mai ales dacă n-aş fi adulmecat, cu toate simţurile, urma domniţei. Se vede că măria sa, copila Domnului, avea acest bun obicei de a lua parte, dintr-un loc tainic la sfaturile curţii, ca să-şi sporească înţelepciunea. Poate dorea să afle chiar cu urechiuşele sale lucruri în legătură cu dorinţile obişnuite ale fetelor. Poate în preajma ei, lumea bîzîia din nou de planuri de nuntă.

Poate şi îndemnurile uncheşului meu, poate şi asprimea patimei mele, m-au făcut să iau o hotărîre îndrăzneaţă. Am trecut mai departe decît ceilalţi curteni, i-am lăsat să intre în cea dintăi camară din laturea spătăriei, iar eu am deschis ş-am închis cu fereală o uşă pitică, la cămăruţa în care se strecurase cu iuţeală domniţa.

Simţind pe cineva în urmă-i, tresări şi dădu un ţipăt uşor.

— Ce este ? Cine-i ?

Eu mi-am încrucişat mînile pe piept şi m-am închinat cu umilinţă.

— Măria ta, eu sînt : robul măriei tale, dacă-ţi mai aduci aminte de mine.

— A ! Bogdănuţ Soroceanu ! Domnia ta erai ! Cum aş fi putut uita un tovarăş care a venit să mă ridice din Tarigrad şi să mă aducă într-un loc atît de încîntat ?

În glasul ei era o amărăciune şi o imputare ; cu toate acestea eu am fost pătruns de dulceaţă.

— Măria ta, alţii, din pricina asta, se socotesc fericiţi.

Ea îşi încruntă sprîncenele.

— Se poate. Răspunde însă deocamdată ce cauţi domnia ta aici ?

— Măria ta, am greşit. Pot să trec în camara de alături, unde am văzut şi pe alţii intrînd.

— Da ? Cum se poate ? Cine a intrat ?

— Curteni, măria ta, care se vede că n-au scaun în divan.

— Nu ştiam de aşa îndeletnicire. Vor s-asculte ce se spune dincolo ?

— Da, măria ta ; mărturisesc că şi eu am asemenea dorinţă.

Domniţa nu-şi putu stăpîni rîsul. De şi număra douăzeci şi trei de ani şi, după părerea unchieşului meu avea adunată în ea multă înţelepciune, mie mi s-a părut o copiliţă şi m-am bucurat.

— Pune zăvorul la uşă, îmi porunci ea, ca să nu mai intre alţii.

Am pus zăvorul şi m-am întors.

Ea se aşezase cu luare-aminte într-un cotlon. Dăduse la o parte o perdeluţă de matasă. Privea şi asculta. N-a mai întors spre mine nici o privire. Am aşteptat o vreme, m-am mişcat în locul meu ; ea a înălţat un deget subţirel însă ameninţător şi m-am astîmpărat. Mi-am oprit mişcările dinafară, însă în mine era tumult.

Îmi puneam feiurite întrebări şi-mi făceam felurite planuri. Zvîcneam între îndoieli, îndrăzneli şi înfrîngeri. Pînă ce o auzii pe domniţă oftînd şi aşezîndu-se mai bine în scăunaşul ei. Atuncea am început a fi cu luare-aminte la tăcerea care se statornicise şi dincolo, în sala divanului. Se auzea de acolo un glas gros, plin de măreţie. Am cunoscut că vorbeşte Vodă. Mi-am plecat fruntea, am căutat un loc de unde să pot privi şi eu şi am găsit îndată al doilea ochi de geam acoperit cu perdeluţă de matasă. Aici trebuie să fie ferestruica Doamnei, mi-am făcut eu socoteală. Femeile au dreptate să-şi alcătuiască astfel de ochi şi urechi, dacă n-au loc în sfaturile barbaţilor.

Am rîs în sine-mi și mi-am întors iar ochii spre domniță. Ea însă nu era cu mine ; era cu adunarea de dincolo.

Vodă vorbea posomorît și cu barba în piept. Ținea mîna stîngă în șold, pe straja bătută în mărgăritare a săbiei, iar piciorul drept înainte. Cu dreapta făcea semne asupra adunării. Dădeau fulgere pietrele nestimate în care îi erau îmbumbate ceaprazurile, iar ftori-spătar, în dosul lui, îi ținea neclintit ca un stîlp semnele domniei. Odaia spătăriei toată strălucea de atlazuri și aurării. Pe dinafară palatul nu se arăta cu măreția clădirilor de la Bizanț, însă înlăuntru se dovedea întru totul împărătesc. Boierii stăteau cu toții în picioare, ascultîndu-l cu mare luare-aminte pe Vodă, cu urechile întoarse spre dînsul. Cel mai aproape era Toderaș. logofătul cel mare, sprijinit cu barba în toiagul lui nalt, încrestat cu romburi de fildeș și aur.

— Astăzi, prea cinstiți și prea iubiți ai mei boieri, cuvînta măria sa Vasilie-Vodă, v-am chemat la divan pentru două pricini de căpetenie. Întăi să vă aduc la cunoștință că a doua oară am primit solie de la domnia sa Bogdan Hmelnițki, hatmanul cel nou al căzăcimii care, precum știți prea bine, a burzuluit toată țărănimea din Ucraina asupra boierilor ei leși. Nu s-a mulțămit domnia sa numai cu aceste izbînzi pe care le-a avut ; ci acuma vrea alta. Dorește noră pentru fiul său și și-a adus aminte că este o domniță la Moldova.

De și știau mai de mult despre ce este vorba, boierii au întors bărbile unul către altul și s-au privit unii cu spaimă, alții cu uimire.

— Văd, prea iubiților boieri, a urmat Vasilie-Vodă, că inima domniilor voastre s-a cutremurat întocmai ca și a mea, la asemenea veste. Cine și-ar fi închipuit vreodată asemenea cutezare ! Se pare că trăim, iubiților frați creștini, la sfîrșitul vremii, cînd e însemnată cu blăstăm domnia lui Antihrist. Cînd am văzut cartea de la hatman, n-am vrut să cred ochilor. Cînd am auzit vorba solilor, n-am crezut în ce aud cu urechile.

Măria sa a pufnit și s-au uitat cu strășnicie în juru-i. S-a așezat în jîlțul domnesc, mîngîindu-și barba.

S-au așezat și boierii. Apoi s-au sculat pe rînd Cantacuzineștii : Toma vornicul și Iordachi vistiernicul. Nici ei nu ar fi crezut, dacă n-ar fi aflat din gura slăvită a lui Vodă, că e cu putință un lucru ca acela. Au mai fost și alte vremi cînd domni mari străini au peţit doamne de la Moldova. Orișicît de mari au fost acei domni, domniile lor Toma și Iordachi au socotit că trebuie să caute la credința lor întăi, pe urmă la slavă și la putere. Dar acei domni, cum au fost măria sa Ianuș Ragivil, care în cele din urmă a dobîndit pe doamna Maria, și cum a fost măria sa Jicmont care n-a putut dobîndi pe doamna Ruxanda, acei domni sînt coborîtori din neamuri ce-au stat pe tronuri slăvite din tată în fiu ; sînt bogați și vestiți întru toată lumea ; pe cînd cine sînt acești țărani abia ieșiți din robia șleahticilor ? Abia și-au lepădat zdrențele și încă nu s-au spălat pe obrazuri. Să facă bine să steie la bordeiele lor și să nu îndrăznească.

— Ați vorbit, iubiți ai mei dregători, după inima mea, a încuviințat Vodă Vasilie.

Toma vornicul și Iordachi vistiernicul s-au veselit îndesîndu-se mai bine în anterie și cuibărindu-se în jîlțuri.

Sub brațul stîng al tronului măriei sale s-a ridicat, de la masa lui de scris, cu multă cuviință și cumpănire, domnul Iosif Kotnarski, diacul de lătinie al măriei sale.

Dacă măria sa îi îngăduie să adaoge cu sfială două vorbe, a îndrăznit el, atuncea domnia sa ar crede că se poate alcătui o carte în care, sub vorbe dulci, să se ascundă cel mai otrăvit răspuns. Căci nu-i cu putință să ne închipuim macar că fiarele din pustie se pot împărechea cu domniţe de sînge împărătesc. Acele fiare cu chip de om nu numai s-au sculat asupra stăpînirii firești, dar au dat foc, au jefuit, și legînd între scînduri pe boierii lor, i-au tăiat cu fierăstraiele.

La aceste vorbe spuse delicat, însă cu șuier de obidă, divanul întreg a dat freamăt, întorcîndu-se barbă cătră barbă. Domnul Iosif Kotnarski își mușca încă buzele la locul său și-și frămînta între degetele albe și subțiri pana de gîscă. Era un barbat încă tînăr la înfățișare, de și fruntea-i naltă înfloriseă de cărunteță. Am auzit pe domnița Ruxanda oftînd a doua oară și am simțit-o mișcîndu-se cu oarecare neliniște pe scăunașul ei.

Dar m-am întors cătră divan. Se sculase, după un semn al lui Vodă, unchesul meu Ștefan Soroceanu. Avea zîmbetul pe care i-l cunoșteam.

— Întru toate slăvite și luminate Doamne, a început el cuvînt ; judecata măriei tale nu poate supări de la supușii măriei tale scădere. Hotărîrea unui domn trebuie să steie deasupra tuturor, ca și o hotărîre a lui Dumnezeu. Un domn poate fi chiar om cu scăderi ; însă Dumnezeu îi pune întotdeauna în minte cumpănă cea fără greș. Deci stăpînitorul nu poate cugeta decît drept, iar supușii lui trebuie să-l asculte. Aș îndrăzni, slăvite Doamne, să mă îndrept numai asupra altuia dintre cei care au grăit. I-aș putea spune domniei sale domnului Iosif Kotnarski, prea iubit nie pentru învățătura sa, că prostimii nu-i putem cere înțelepciune chiar cînd e în toată firea ; iar cînd nebunește, nici atît. Pentru cîte au săvîrșit țăranii ucraineni, vor primi pedeapsă ori de la stăpînii lor, ori de la Dumnezeu. Au tăiat cu fierăstrăul ori cu toporul : mîna lor poate a împlinit o pedeapsă a înțelepciunii celei mai presus de toate. Cînd Dumnezeu dă o biruință unui nemernic, este un semn pe care trebui să-l știm a ceti. Să ne ferească Domnul Dumnezeu de cugetul unei asemenea împărecheri. Totuși, slăvite Doamne, dă-mi voie să aduc aminte cinstitului divan că, anul trecut, tot în acest loc, eu am strigat să nu ne punem în calea furtunilor pustiei ; căci acele furtuni sînt fără hodină și pline de volburi. Știm că Hmil a făcut legătură cu sultanul din Crîm pentru război și pradă în Lehia. Iar anul trecut,

cînd s-au întors din Lehia ceambulurile lui Kalga şi au trecut dincoace de Nistru, ca să aibă scurgere mai liniştită pentru plean şi dobîndă — socotiţi că bine aţi sfătuit, boieri dumneavoastră, pe măria sa să lese pe pămîntenii noştri ţărani şi oşteni, care-s buiaci ca totdeauna şi fără judecată, să bată, să risipească şi să prade pe tatari? Acuma, lîngă cererea lui Hmelniţki, stă şi supărarea hanului.

La aceste vorbe, Domnul a rămas pe gînduri, mai încruntat decît înainte, iar boierii au tăcut.

Domnul Kotnarski a îndrăznit iar cu vorba-i blîndă.

— Măria ta, noi am scris cărţile cele de cuviinţă către han, la Crîm. Şi n-am primit de acolo nici o veste rea.

— Hmelniţki e un mişel, a hotărît Vodă, răsărind în jilţ, iar hanul de la Crîm un păgîn fără lege. El jură şi pe urmă loveşte. În ticăloasa fire omenească nu putem avea credinţă. Una îmi scrie Crîmleanul pe faţă şi alta poate săvîrşi în taină.

— Măria sa vorbeşte prea înţelept, s-a închinat vel logofătul Toderaş.

— Are dreptate pîrcălabul Ştefan, s-a întors Vasilie-Vodă. El aumcea a dat bun sfat; dar ceilalţi sfetnici nu mi-au fost cu priinţă. Fiind după masă şi înfierbîntaţi de băutură, unii au putut săvîrşi această greşală. Acuma primejdia noastră e din două părţi. Dacă ne gîndim şi la vechiul nostru potrivnic Matei-Vodă de la Ţara Românească, putem spune că-i din trei laturi. De aceea asta-i a doua pricină pentru care cer sfat.

S-au ridicat la îndemnul măriei sale doi boieri bătrîni pe care nu-i cunoşteam; pe urmă a adaos ceva înalt prea sfinţia-sa părintele mitropolit. Puţine a spus, însă bune. Să se facă rugăciuni în toate bisericile şi să se tragă clopotele. Iar soborurile mănăstirilor să facă vecernii, în şapte sîmbete una după alta.

— Bine este să se facă astfel, a încuviinţat Vodă; însă iarăşi e potrivit să scriem o carte de frăţească dragoste

lui Matei-Vodă. Dacă ni-i vrăjmaș, să-l facem să doarmă. Dacă nu mai are în inima lui nimic împotriva Domniei noastre, să-l îndemnăm a ne da ajutor împotriva dușmanului la vreme de primejdie.

— Bine este, a încuviințat și unchеșul meu, zîmbind într-o parte.

Atunci diacul de moldovenie și-a tras pana de după urechè, a muiat-o în cerneală și a însemnat, slovă cu slovă, cuvintе poruncite de însuși măria sa Vodă.

«Prea luminate, prea înălțate și drept credinciosule Domn, stăpînitorule a toată Ungro-Vlahia și Țara Oltului, Matei Basarab-Voievod, al nostru prea dorit și iubit frate, aducem luminăției tale frățească îmbrățișare. Și să știi, măria ta, că noi îți sîntem bun prietin și sîntem gata a sta în slujba măriei tale cu toată oastea și cu toată țara noastră.»

A mai adaos și domnul Iosif Kotnarski vorbe foarte potrivite și măgulitoare și măria sa Vasilie-Vodă și-a sprijinit barba în palma stîngă și cotul mînii stîngi pe brațul jîlțului, zîmbind cu mulțămire. Zîmbetul viclean i-l pîndea din locul lui și unchеșul meu Ștefan.

— Acuma, a început iar Vodă, ce facem cu păgînul ?

Și-a întors ochii spre pîrcalab. Unchеșul meu s-a ridicat la poruncă.

— Măria ta, a dat el răspuns ; bag de samă iarăși înțelepciune la stăpînul și Domnul meu. Înțeleg că este folositor să trăim bine cu dușmanii noștri, închipuindu-ne că, într-o zi, ar putea să ne fie prietini. Am ascultat cartea cătră Matei-Vodă și mi-a plăcut. Potrivit ar fi să alcătuim una, în limba tătărască și pentru han. Cît folos ne-a aduce una, atît folos ne-a aduce și cealaltă.

— Într-adevăr, a rîs măria sa Vodă, Dumnezeu a pus în capul domniei tale, pîrcalabe, o minte mai ageră decît a altora. Și vorba domniei tale știe să mîngîie și să taie. Se va alcătui deci cartea, însă vei binevoi să te duci cu

dînsa chiar domnia ta. Cartea vorbește numai una. Înțelepciunea domniei tale va putea scorni mai multe.

Sfatul s-a mai prelungit cu alte vorbe și cu alcătuirea acelei măiestrite cărți împotriva marelui stăpînitor al semințiilor, strălucind ca luceafărul, bucurîndu-se de toate harurile lui Dumnezeu și de bunurile pămîntești, măcinătorul noroadelor, biciul sfînt, prealuminatul mare Sultan-Han.

Domnița Ruxanda se ridicase de pe scăunașul ei ; își întinse brațele în sus și în laturi, frîngîndu-se ușor din mijloc și căscînd ca o mîțucă. Apoi se ferise într-o parte învăluindu-și fustele și sunîndu-și mărgăritarele. Mă privi mirată, parcă atunci mă vedea întăi. Uitase de mine.

— A ! Domnia ta erai, Sorocene !

— Eu eram, măria ta.

Măria sa rîdea, arătîndu-și dințișorii. E adevărat, ascultasem și eu sfatul domnesc, dar stăteam treaz și asupra treburilor mele, judecînd îngăduința pe care o avusese Ruxanda pentru mine și socotind-o un început al fericirilor. Ea însă rîdea, clătinîndu-și capul ; apoi mă privi țintă.

— Eu cunosc ce gîndești domnia ta, Sorocene, vorbi ea. Îți cetesc în ochi încă de pe cînd umblai calare lîngă carîta mea și ieșeam din Țarigrad, pe poarta Odriiului. De la Țarigrad și pînă la Moldova acei ochi au spus destule. Să știi însă că trebuie să mai aștepți.

Nu înțelegeam bine ; însă am bolborosit că știu să aștept.

— Ai socotit, urmă domnița, cu același rîs dulce. că după cele de dincolo, poți începe și domnia ta aici divan și vorbă. Sorocene, eu nu te-am lăsat să ieși, după ce-ai intrat, ca să nu te vadă careva. Iar acuma, după ce m-oi duce eu, să stai pe loc cît ai număra pînă la o mie. Să nu cumva să te simtă vreun aprod, că-i primejdie pentru capul domniei tale. Ai văzut pe măria sa Vodă cum bate și alungă de la mîna mea pe feciori de împărați și crai.

Cu asemenea vorbe, măria sa Ruxanda s-a dus, uitîndu-se numai o clipă la mine. Dar acea privire, prin coada ochiului stîng şi pe sub sprînceana-i arcuită, mi-a fost îndestulătoare ca să-mi umple de nădejde fiinţa. Uncheşului m-am hotărît să nu-i spun nimica de întîmplarea asta. Îmi era groază de limba lui ascuţită şi de rîsul lui strîmb.

## VII

### Cei doi prietini ai noştri călătoresc la Crîm şi văd pe Sefer-Gazi aga, mare vizir al hanului celui mare, stăpînul lumii

L-am găsit pe pîrcalab în divanul cel mic, aşteptînd de la diecii măriei sale cartea cea cu vorbe şi încîntări către Han-Tatar cel mare de la Crîm. După ce au gătit diecii scrisoarea, uncheşul meu a trecut cu dînsa în chilia de alături la măria sa Vodă, ca să-i mai asculte o dată măria sa cuprinsul. A întors-o la dieci ca să-i anine frînghioară de mătasă verde şi peceţile Domniei, una cu fum şi alta cu ceară roşie. După aceea iar a intrat la Vodă, ca să primească cele din urmă porunci.

— Am avut nevoie mai mult de bani de drum decît de vorbe, îmi spunea el după aceea. Acuma trebuie să plecăm numaidecît.

— Întăi trebuie să te pregăteşti, uncheşule.

— Ba sînt pregătit. Tu crezi că eu am purces de la Soroca fără să fi întors şi pe faţă şi pe dos ravaşul măriei sale, căutînd să-l pătrund în ceea ce nu avea scris ? Aşa că am pus în căruţa noastră toate cîte ne trebuiesc şi

mi-am luat și slujitori, pentru cale lungă. Mai ales dacă l-am luat pe Filip, apoi trebuie să-ți închipui că asemenea obraz nu-l port eu pe drumuri numai pentru moldovenii noștri. Te iau și pe tine, ca să-ți împlinești învățătura despre lume. Ți-ar fi părut mai bine să rămîi în Iași.

— Nu, unchește, de ce să-mi pară bine ? Merg cu domnia ta.

— Ai fi fost mai bucuros să stai în preajma Domniei ?

— Nu spun asta, unchește.

— După cît înțeleg, ai sămănat și, pînă ce te vei întoarce, aștepți roadă.

— Nu ți-am vorbit nimic despre așa ceva, unchește.

— Cu gura nu, Bogdănuț ; însă mi-ai vorbit cu ochii. Cînd te durea, dădeai glas. Acuma, tăcerea ta are înțeles.

Socoteam să-mi pot păstra pentru mine nădejdea și biruința. A trebuit să spun îndată și pe loc tot ce aveam de spus. Eram în chilia de la hanul lui Elefterie. Unchesul mi-a făcut semn să mă potolesc și să vorbesc șoptit. M-a ascultat cu luare-aminte. Apoi, fără să adaoge nimic, și-a tras pe el straiele de drum. Mi-a lepădat pe divan și pe ale mele.

— Îmbracă-te, Bogdănuț.

Pe cînd mă îmbrăcam, cu capul greu de visuri, pîrcalabul dădea porunci slujitorilor. Apoi mă îndemnă să ies și să încalic.

— Umblăm în două sau trei locuri, îmi lămuri el, ca să ne găsim tovarăși de drum.

Așa l-am întovărășit în Beilic, unde s-a oprit, stînd, din șa, de vorbă cu negustători armeni. Apoi am coborît la Carvasara. La hanul de acolo am aflat de greci și turci care mergeau în calea noastră. A descălicat numaidecît și a intrat la ei.

Sara, în chilia noastră, pîrcalabul a vîrît, în punga de piele pe care o purta la vedere, doi galbini venetici de aur și douăzeci de florini de argint ; și m-a pus să cos alți zece galbini în căptușala contășului meu. Și-a cercetat de

aproape pistoalele. Mi-a dat şi mie, într-o cutioară de argint, o parte din irul pe care-l avea domnia sa, pentru împunsături de suliţă şi tăieturi de sabie. Fiind astfel gata, ne-am culcat îmbrăcaţi şi am dormit pînă ce a bătut ceasornicul din turn de la Treisfetite zece ceasuri din noapte. A bocănit în uşă Filip. Cînd am ieşit afară, se înroşea zarea răsăritului către drumul Bugeacului.

Am trecut în uliţă cu caii şi cu căruţa şi am aşteptat vestire de la Carvasara. Ne-am adunat îndată cu neguţătorii şi am coborît pe drumul tătărăsc în lungul Prutului. Cînd s-a făcut ziuă, ne-am uitat unii la alţii şi ne-am cunoscut. Turcii erau trei şi grecii trei, după cît îmi spunea uncheşul. Aveau căruţe ferecate, pline burduf cu pînză de matasă, postavuri şi mirodenii. Slujitori arnăuţi, cu arme, purtau căruţele. Stăpînii călări s-au amestecat cu noi. N-am ştiut deocamdată care-s turci şi care-s greci ; purtau toţi fesuri şi turbane şi grăiau cînd o limbă, cînd alta ; iar uncheşul meu le răspundea cu uşurinţă, cînd turceşte cînd greceşte. Îndată m-am învăţat şi eu să fiu vesel şi prietinos şi m-am simţit bine în tovărăşia lor ; dar eu nu puteam vorbi curat decît limba creştinească ; turceşte ştiam puţin şi încurcat şi cu toţii făceau haz mare de alcătuirile mele, mă băteau pe umăr şi mă mîngîiau cu bunăvoinţă. Erau nişte neguţători foarte cumsecade. La popasuri, mă pofteau turcii să mînînc scrob de ouă cu lumînări de seu, iar grecii rîdeau şi mă îmbiau cu chefal murat şi vin dulce. Eu mîncam mai bucuros brînză de burduf cu mămăligă de mei şi pastramă friptă pe cărbuni, întru care meşteşug se pricepea mai cu osebire Filip, slujitorul cel bărbos al uncheşului.

Aşa, cu vorbe bune şi cu popasuri lungi, am străbătut noi Ţara-de-Jos pe o vreme minunată de primăvară. Nu ploua, nu băteau vînturi, nu ardea prea tare soarele. Fînaţurile înfloreau pretutindeni ; în dumbrăvi cînta cucul. Prin sate oamenii ne ieşeau înainte cu vin şi cu pită, ispitindu-ne despre veştile din lumea asta şi de pe tărîmul

celalalt, unde se zice că trăiește un neam blăstămat de oameni cu cap de cîne și coadă de cal.

Așa umblînd noi, am început a uita grijile dinlăuntrul meu și am prins a asculta cu mai multă luare-aminte cele ce se spuneau în juru-mi. Și la unele din popasuri nu cu puțină mirare am înțeles că pîrcalabul nu cunoaște numai cele două limbi ale neguțătorilor. Cunoștea și malteza corăbierilor din mările apusene, și leșește și rusește și l-am auzit spunînd și vorbe latinești, ceea ce m-a mirat mai mult ca orice.

— Nu trebuie să te miri așa, Bogdănuț, m-a mustrat pe moldovenește unchеșul. Vor crede acești străini că nu-mi ești nepot. Iar tu n-ai de unde ști toate. Eu, prea cinstiților neguțători și prietini, a urmat el întorcîndu-se spre adunare, am învățat toate acestea de care se miră nepotul meu și le-am cunoscut, deoarece în tinereță, pe cînd eram în vîrsta lui, am început a umbla prin lume, la toate neamurile. Cum stăm noi acuma în această poiană și lîngă acest izvor, ospătînd și grăind, așa am stat de multe ori și în țara talienilor, și-ntr-a leșilor, și la muscali, și la turci, și m-am împrietinit cu oamenii. Iar la vîrsta de treizeci de ani am trecut de la Țarigrad în Anatolia și cu o caravană de binecredincioși creștini și musulmani, am ajuns la locurile sfinte. Foarte bine am petrecut, umplîndu-mi-se sufletul de dulceață, și am stătut acolo un an. Iar de acolo am călătorit la Eghipet și m-am oprit în cetatea Alexandrici patru ani. Fiind eu cu multă dorință de învățătură, acolo mi-am găsit dascălii. Erau acolo greci și jidovi care cunoșteau toată știința lumii și aveau taine ale învățăturii lor pe care oamenii de rînd nici nu le bănuiesc. Am fost învățăcel la ei și m-am supus lor cu credință. De la ei am cunoscut mult adevăr. Iar mai ales două lucruri le-am cunoscut eu bine. Întăi că oamenii sînt frați, însă au în ei demonul prostiei și al neînțelegerii. Și al doilea că este un singur Dumnezeu asupra tuturora. Fiecare neam se închină altfel și-i dă alt

nume în altă limbă, dar Dumnezeu este același. Nu limbile pe care le-am deprins mi-au folosit, ci mai cu samă aceste adevăruri. De aceea mă găsesc prietin și frate cu domniile voastre.

Atît călătorii turci, cît și cei greci s-au bucurat de aceste vorbe și au făcut temenele către uncheșul meu, înfingîndu-și bărbile. S-au arătat gata să-i dăruiască din merindea lor și din avutul lor tot ce i-a pofti inima. I-au înfățișat un iatagan, ori un hamger, ori un inel ; și ar fi fost în stare să-i înfățișeze pe palme inimile lor.

Cînd l-am văzut pe uncheș zîmbind, am înțeles că asta-i numai o pregătire pentru treburi mai grele, care îl așteptau la Crîm.

Cînd am ajuns în hotarul Bugeacului, am dat de locuri pustiite de cameni și de altele pustiite de lăcuste. Apele erau puține ; am trecut pe lîngă sate dărîmate și pîrjolite. Ne-am grăbit umbletul și ne-am scurtat popasurile. A noape de Akerman-Cetate ne-au înconjurat slujitori ai mîriei sale luminatului sultan de la Stambul și călăreți ai sultanului de la Bugeac. Negustătorii au plătit puțină vamă și le-au dăruit bucăți de postav. Uncheșul le-a pus și el înainte îndreptările, spunîndu-le vorbe meșteșugite și plăcute. Fiind sol, l-au lăsat să hălăduiască fără plocoane.

După ce am trecut Nistrul, am văzut o vreme aria Mării. Apoi am intrat iar în pustie, prin locuri goale și înaturi fără sfîrșit. Noaptea, în prejma focurilor noastre, se auzeau dihănii. Se stîrnise un vînt de arșiță care bătea cînd soarele sus. De aceea porneam prin întuneric și umblam de la cîntarea a doua a cucoșilor pînă la ceasul al patrulea din zi, cînd ne opream în popas, îndată ce găseam apă. Atuncea am cunoscut ceasornicul pentru acele singurătăți. Se afla la căruța noastră. Era un cucoș pe care-l agonisise Filip dintr-un aul tătărăsc și-l ținea într-o cușcuță, în chilna dindărăt. El da semnalele nopții. Cum cînta a doua oară, ne mișcam și porneam la drum.

La poştele rînduite de stăpînirea crîmlenilor, găseam străji călări. La aşezările cîrmuitorilor ne opream şi făceam temenelele cele de cuviinţă. Şi uncheşul meu şi neguţătorii ştiau că n-avem a ne teme de răutăţi şi de hoţi, fiind tatarii oameni foarte paşnici şi cuviincioşi ; numai la război au obicei să deie spaimă şi să verse sînge.

Astfel la 29 a lunei lui mai, anul 1650 de la Hristos, după douăsprezece popasuri mari, am ajuns la Crîm şi ne-am apropiat de seraiuri. Pentru noi, creştinii, era sărbătoarea sfintei Înălţări ; la păgîni însă lumea lucra, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic şi nu s-ar fi ştiut nimic de asta.

Marea se clătina în larg şi pe coastă erau înfloriţi smochinii sălbatici. Clădiri după clădiri se îmbulzeau în locaşul marelui stăpînitor, acoperişuri boltite, minarete cu bold în vîrf, cerdacuri şi foişoare de care atîrnau trandafiri. Robi cu capetele rase, îmbrăcaţi în caftane lungi cafenii, se ţeseau încolo şi încoace la slujbele slujbe. Am auzit cîntări de balalaică şi zuruit de dairale şi am înţeles că şi necredincioşii cunosc petrecerile şi danţul. Uncheşul meu rîdea de mine şi mă încredinţa că nu numai acestea se găsesc la tatari, ci şi femei cu frumuseţă slăvită, îmbrăcate în mătăsuri şi împodobite cu juvaeruri. Să cînte şi să joace ca tatarii şi tatarcele, puţine neamuri sînt destoinice. Am şi văzut femei îmbrăcate cu şalvari. Nu-şi ascundeau obrazurile. Au şi rîs la mine, ceea ce nu puţin m-a mirat.

Ne-am despărţit de neguţătorii turci şi greci, îmbrăţişîndu-ne. Ca să aline mîhnirea uncheşului meu, s-au sfătuit ei să-i înfăţişeze în dar trei bucăţi frumoase de atlaz : una galbenă, alta verde şi alta albastră. N-au vrut să primească plată. S-au apărat, mîngîindu-şi bărbile ; apoi s-au închinat din nou către noi şi s-au dus la treburile lor.

Uncheşul meu a vestit prin slujitori pe Sefer-Gazi aga, vezirul măritului han, că aduce carte de la Moldova, şi

am așteptat răspuns la Caravan-serai. Ne-am rînduit căruța și caii la adăpost ș-am lepădat armele. Uncheșul n-a luat asupra sa altă putere decît cele trei bucăți de atlaz, plocon pentru măritul vezir.

Cum așteptam, ajungea pînă la noi a miroaznă de chebap. Și apropiindu-ne de ospătăria Caravan-seraiului, am văzut friptura de batal foarte cu meșteșug clădită într-o țiglă care se învîrtea în picioare lîngă un părete de jar. Vîrful țiglei intra jos într-o scobitură lucie de cremene. Capătul de sus avea aripioare, pe care le putea purta adierea vîntului. Jarul tremura în sclipiri și friptura de berbece cu coada grasă sfîrîia împrăștiind o fumegare plăcută care pătrundea pînă în fundul nărilor.

Am îndemnat pe uncheș să cerem, pe plată dreaptă, stăpînului, partea noastră din acea friptură. Uncheșul m-a sfătuit zîmbind să mai aștept, pînă ce sosește vremea. Nu înțelegeam.

— Așteaptă, ș-ai să înțelegi, mi-a poruncit el.

Fiind vremea amiezii, mă gîndeam că n-am de ce aștepta și niméni nu mă poate împiedica să cunosc gustul batalului.

— Te poate împiedica rînduiala împărăției Crîmului, mi-a întors cuvînt pîrcalabul.

Într-adevăr, dinspre seraiurile cele mari, unde nimene nu poate privi decît cu cutremur, s-au auzit sunînd tobe și țimbale ș-un crainic s-a ridicat într-un foișor și a strigat o veste, la auzul căreia toate noroadele care erau acolo de față — oșteni, neguțători și robi — s-au bucurat. Uncheșul îndată mi-a lămurit că acuma pot să gust din chebap, deoarece, după rînduială, hanul cel mare, binevoind a se îndestula la masa măriei sale, dă voie neamurilor și împărățiilor lumii să le fie foame și să mînînce.

Pe cînd mă pregăteam și-mi ascuțeam în gînd dinții, iată își înfățișă barba-i zbîrlită slujitorul de credință al uncheșului meu. Purta la subsuoară ceasornicul lui cu aripi și privea pieziș cînd într-o parte cînd într-alta.

— Filipe, i-a zis unchesul, bine este să-mi înfățișezi astfel cocoșul tău ; însă nu privi împrejur în asemenea chip. Au să înțeleagă și asinii, rămași din vechi de la Șaaran Gherei han și pe jumătate orbi, că vii cu vorbe. Pe cine ai tras de limbă ?

— Stăpîne, a răspuns Filip, pieptănîndu-și barba cu degetele ; am găsit un rob de la Moldova, care-i slugă la grajd. A învățat tătărăște și are bune urechi. El spune că Hmil hatman e aici în Crîm. A avut intrare ieri la Han-Tatar ; s-a dus și azi.

— Hm ! a mormăit unchesul meu. Du-te înapoi la căruță cu cucoșul și-l păzește, ca să ne întoarcem cu el sănătos în țară. Acuma, s-a îndreptat el spre mine, să vedem de-ale mîncării.

Cînd a spus vorba asta bună, s-a arătat la cerdac un mîrzac tînăr, care s-a închinat din partea lui Sefer-Gazi și ne-a privit cu semeție, poftindu-ne la cortul măriei sale vezirului. El a trecut înainte, sunîndu-și lanțugurile și armele, iar noi l-am urmat. Am intrat după un zid de piatră albă și am văzut dormind în soare un palat scund, întins în laturi, cu multe cotloane și cu zăbrele de fier la ferestre. În cerdacul cu stîlpi de lemn umbla un cocor singur, care s-a oprit dintrodată și ne-a ațintit cu mărgelele ochilor și cu pliscul. Nu se zărea nici o ființă omenească. Mi-am închipuit că robii și roabele stau în ogrăzile din dos. Era în toată împrejurimea însă o tăcere desăvîrșită. N-am intrat în casa de zid. Mîrzacul ne-a dus înainte. S-a desfășurat privirilor noastre Marea, mișcîndu-și valurile. Pe rîpa țărmului se înșirau grădini în trepte. Pe un tapșan, deasupra acestor locuri desmierdate, se ridica un cort de pîslă. În jur stăteau, sub soarele amiezii, cu capetele goale, cîțiva slujitori. Acolo avea plăcere bătrînul Sefer-Gazi să sălășluiască în vremea verii.

Cum am intrat, ne-am închinat adînc. Întăi pîrcalabul și eu în dosul lui. Ridicînd fruntea, am văzut un bătrînel cu capul țuguiat, chel și privindu-ne numai c-un ochi. Cel

din dreapta era stîns, însă cel viu ne privea cu ascuţime. Purta o barbă lungă albă şi zîmbea către noi cu obrazul încreţit. Avea pe el un strai uşor şi lung de matasă galbenă.

Ne pofti pe covor şi se aşeză şi el jos, cu picioarele încrucişate sub dînsul. Făcu semn celor doi dieci de la măsuţele din dosul lui să se ducă. Se trase îndărăt şi mîrzacul.

Pîrcalabul îi înfăţişă lui Sefer-Gazi, cu vorbe unsuroase, cele trei bucăţi de atlaz. Vezirul le primi, le mîngîie cu degetele lungi şi uscate şi le puse alături de el. Apoi îl întrebă pe uncheşul meu ce doreşte.

— Măria ta, îi răspunse pîrcalabul, eu nu doresc nimica pentru mine. Pentru alţii, fie oameni de rînd, fie stăpînitori, doresc pace.

— Bun cuvînt, răspunse bătrînul Sefer, şi zîmbi.

— Aduc o carte, urmă uncheşul, de la stăpînul meu Vasilie-Vodă pentru prea luminatul şi prea puternicul han, biruitorul noroadelor.

— Unde este cartea aceea, cinstite pîrcalabe ?

— E la pieptul meu, mărite Sefer-Gazi, în dreptul inimii, e o scrisoare de prietinie.

— Scrisoare de prietinie de la Moldova ? se miră vezirul. Nu-i întăia ; am mai primit şi altele ; dar cum pot crede vorbele, cînd faptele sînt potrivnice lor ?

— Înţeleg despre ce vrei să vorbeşti, mărite Sefer-Gazi aga, şi ai dreptate. Însă nu pune acele fapte asupra ţării şi asupra Domnului meu, cînd ştii prea bine că vinovaţii de anul trecut, de la Brătuleni, au fost nişte desmăţaţi, nişte nebuni şi nişte hoţi.

— Au fost pedepsiţi ?

— Cîţi au fost aflaţi au fost pedepsiţi ; au fost oameni din pustie.

Sefer-Gazi a zîmbit iar.

— Dacă n-ai fi sol, cinstite pîrcalabe, şi n-ai avea datoria să vorbeşti astfel, aş putea să-ţi întorc vorbe neplă-

cute. Eu te cunosc mai de mult și te știu om ager. Dacă mă cunoști și domnia ta, atuncea îți închipui că eu știu toate, ca și cum aș fi fost la fața locului. Știi și domnia ta. Anume că oamenii noștri din Crîm și de la Bugeac, întorcîndu-se de la război din Polonia, și-au ales drum prin marginea Moldovei. E un pămînt unde au avut drept să intre, fiind al sultanului de la Stambul. Deci popasind lîngă Rezina, au stătut acolo în odihnă. Fără știre și fără pricină au intrat în ei moldovenii cu săbiile. I-au tăiat pe toți și le-au luat prada. Spun unii de-ai noștri să fi cunoscut, între dușmani, oșteni și căpitani ai lui Vasilie-Vodă. Dar dacă domnia ta zici că nu se poate, eu sînt gata să cred. Am fost gata și pînă acuma, căci Vasilie-Vodă a mai trimes cărți prea luminatului și prea puternicului meu stăpîn, scuturîndu-se de acea faptă și osîndind-o. Sînt gata să mai cred o dată ș-acuma, închizînd ochii asupra adevărului adevărat. Prea puternicul și prea luminatul meu stăpîn dorește pacea. Dorești și domnia ta învoire bună între oameni, cum mi-a spus. Doresc și eu. Deci să zicem că uităm, nădăjduind să nu mai auzim despre asemenea întîmplări. Fii bun, cinstite pîrcalabe, și dă în mîna mea cartea.

— Aș fi dorit, puternice Sefer-Gazi, s-o înfățișez eu singur măritului han.

— Măritul han, pîrcalabe, îmi lasă mie plăcerea de a sta de vorbă cu domnia ta și de a primi cartea stăpînului domniei tale. Măritul han a purces cătră miazănoapte în petrecere de vînătoare. Și-a luat șoimii și cînii și slujitorii cei mai dibaci într-o asemenea treabă. Iar acum, strălucirea sa, cînd a fost soarele drept la amiază, a ospătat friptură de potîrnichi în vale la Merdevenli-punar, cale de două zile de aici.

— Aș putea să mă duc să-l găsesc ?

— Nu, căci strălucirea sa trece și mai departe și nici nu-i place să fie tulburat cînd vînează.

Amîndoi vorbitorii au tăcut și s-au privit cu plăcere. Eu îmi uitasem foamea, avînd înaintea mea o petrecere așa de frumoasă și doi oameni așa de urîți. Îmi înghițeam veselia și mă uitam cu luare-aminte la armele scumpe atîrnate deasupra pieilor de urs ce alcătuiau culcușul lui Sefer-Gazi. Înfățișarea mea trebuia să fie a unuia care nu cunoaște limba tătărască : într-adevăr o cunoșteam puțin ; dar înțelegeam tot.

Pîrcalabul își descheie haina și trase din sîn, învălită în pînză, cartea lui Vodă. O dezvăli și o așeză pe măsuță, lîngă Sefer-Gazi. Tatarul își puse degetele asupra ei, mișcîndu-le ușor și făcînd să sune pergamentul.

Cu cealaltă mînă atinse o foaie de aramă atîrnată într-o frînghioară de matasă. Îndată intrară doi robi, aducînd șerbet. Unchesul meu încercă să aducă iar vorba despre luminăția sa hanul ; dar Sefer-Gazi știa să-și închidă împotrivirea în cele mai prictinești vorbe. Cu toată dragostea pe care o mărturisea pentru unchesul meu, vezirul îi atrase luarea-aminte că rînduielile marelui han nu îngăduiau solilor să facă mai mult decît o zi popas în serai.

— Voi pleca mîni, înaintea amiezii, mărite Sefer-Gazi, răspunse unchesul. Poate rînduiala asta e numai pentru solii moldoveni, dar eu plec încredințat de bunăvoința măriei tale.

— Nu numai cu bunăvoință și prietinie de la noi ai să pleci de aici, cinstite pîrcalabe, dar am să-ți dau și răspuns la cartea lui Vasilie-Vodă.

— Răspuns de pace ?

— Fără nici o îndoială, cinstite pîrcalabe.

— Sufletul meu se bucură, Sefer-Gazi. Așteptam asemenea cuvînt de la un înțelept care judecă slăbăciunile puterii și deșertăciunea războaielor.

Zîmbind, Sefer-Gazi s-a închinat către unchesul meu ; unchesul meu s-a închinat către Sefer-Gazi. Am ieșit și ne-am dus la gazdă.

Mi-am potolit foamea cu friptură de batal şi pită de grîu. Uncheşul meu n-a atins mîncarea.

— Ia şi mînîncă, uncheşule, l-am îndemnat. Trebuie să fii vesel, căci ai avut izbîndă.

— Tu behăieşti acuma ca mielul cel prost pe care-l mîngîie casapii... a suspinat el.

## VIII

### Aici se vede că în Ţara Moldovei prostia găseşte sălaş, iar tinereţa n-are întru nimic de a face cu înţelepciunea

În vremea cîtă a mai rămas, a trebuit să ne gătim de drumul întoarcerii. Sefer-Gazi n-a mai avut cînd întocmi alt sfat cu pîrcalabul ; i-a trimes însă la gazdă carte pentru Vasilie-Vodă şi îndreptări pentru ţinuturile hanului, împreună cu alte vorbe bune de prietinie.

— Cînd a răsări luceafărul de sară, noi trebuie să întornăm spatele spre seraiuri, a hotărît uncheşul meu.

Într-adevăr, la al doilea ceas al serii, am încălicat ş-am ieşit. Cînd s-a zărit geană de ziuă, am făcut popas ş-am aşteptat căruţa cu Filip şi cu cucoşul, într-un loc poruncit, la Aslanchioi. Am găsit acolo foarte bună mîncare, cu plăcut miros de seu. În vremea cît ne îndeletniceam cu berbecele, ceauşul poştelor slăvitului mare han ne-a cercetat hîrtiile, găsindu-le fără greş şi ploconindu-se înaintea noastră ca înaintea unor musafiri împărăteşti. Uncheşul meu l-a poftit să se aşeze la masă şi i-a împins înainte,

pe talgerul de lut, partea cea mai grasă. Într-o clipă, degetele şi barba slujbaşului măriei sale hanul au strălucit ca de-o bucurie. Unchesul meu îl privea în tăcere.

— Omul acesta mînîncă cu hărnicie, îmi lămurea pîrcalabul ; şi aşteaptă să-l întreb, ca să-mi răspundă vorbe pe care le are pregătite. Dacă nu-i destul de deştept, l-aş putea face să-mi spuie adevărul ; dar Sefer-Gazi trimete în urma noastră un agă care are să steie cu dînsul de vorbă. De aceea, îl lăs să se sature şi nu-l întreb nimica.

— Ce-ar putea să-ţi spuie, unchesule ? Dacă hanul este ori nu dus la vînătoare.

— Asta o ştiu eu mai bine decît dînsul.

— Dacă Hmil hatman a intrat în Crîm ?

— Asta o ştie el mai bine decît mine, dar o ştiu şi eu. Aş vrea să cunosc, dar nu-l întreb, dacă la tabunuri n-a venit poruncă să se deie mai mult orz cailor.

Am stat puţin pe gînduri, ca să pătrund înţelesul acestor vorbe.

— Vra să zică, unchesule, domnia ta nu crezi în cartea lui Sefer-Gazi, pe care o duci lui Vasilie-Vodă ?

— Să zicem că cred ; însă nu-i destul atît. Trebuie să creadă şi Sefer ; trebuie să creadă şi hanul ; trebuie să creadă şi Hmil hatman. Eu şi Gazi n-avem nimica de împărţit ; în prietinia noastră omenească este credinţă. Încă eu mai înfăţişam pe măria sa Vasilie-Vodă şi Sefer pe prea puternicul han. Iar subt această înfăţişare noi am fost ca acele muieri care se sărută cu bucurie cînd se despart, părîndu-le bine că au să poată mai degrabă vorbi rău una de alta.

Am crezut că trebuie să zîmbesc, ca să socoată unchesul că şi eu am ştiinţă de înşelăciunile vieţii. Dar pîrcalabul a zîmbit de zîmbetul meu şi m-am tulburat.

— Unchesule, am vorbit eu iar ; peste domni şi împăraţi este cineva mai mare, întru a cărui dreptate trebuie să nădăjduim.

— Știu. Ne rugăm toți la Dumnezeu să ne deie izbînda ; iar Sfinția Sa, socotindu-ne pe toți fii și neștiind cum să facă, ne lasă să ne descurcăm cu săbiile.

Tatarul își isprăvise bucata de berbecé și ne asculta cu mare luare-aminte, cînd c-o ureche, cînd cu alta. De data asta am arătat și eu pîrcalabului că am oarecare pătrundere, cunoscînd că ceaușul nu pricepea limba în care vorbim. Uncheșul m-a mîngîiat, bătîndu-mă pe umăr.

După ce ne-a ajuns Filip și a odihnit caii căruței, uncheșul l-a pus să ceară hangiului orz și să întrebe de preț. Nu i s-a părut prețul schimbat. Semn că are să mai ție vremea bună, m-am gîndit eu.

Am încălicat și am trecut mai departe. Filip a lăsat căruța și ne-a ajuns din urmă, călărind în dosul nostru. Pîrcalabul n-a întors către el privirea, însă i-a dat poruncă :

— Spune, Filipe.

— Stăpîne, a răspuns slujitorul, robul meu de la grajd are un prietin genovez care stă la un mîrzac în prinsoare, așteptînd banii de la țara lui, ca să se răscumpere. Așteaptă de un an și e amenințat să facă și el slujbă la cai, ca să-și plătească pita pe care o mînîncă. Acest prietin genovez are un alt prietin genovez care a ajuns tălmaci în serai la Han-Tatar cel mare. Acuma mai este acolo în serai unul care nu știu bine cine-i și ce-i. Va fi fiind franțuz, ori turc, nu știu. Zice c-o vede pe tătarca cea tînără de la Caucaz, la care Han-Tatar cel mare intră în fiecare sară. De la tătarca asta tînără pe care o chiamă Biulbiul...

— Asta înseamnă pe turcește privighetoare, Filipe.

— Așa ? Atuncea privighetoarea asta poate a cîntat. Ori acel străin pe care eu nu-l știu a aflat pe altă cale... De la dînsul ar fi oblicit genovezul cel din serai ; de la acesta a înțeles genovezul cel de la mîrzac ; și de la acesta știe robul nostru moldovan. Știe anume că Han-Tatar cel mare a dat deslegare lui Tobai bei de la Or și lui Kalga han să meargă de iznoavă la război în tovărășie cu Hmil.

— Unde la război ?

— Asta nu se poate şti, stăpîne. Atîta mi-au spus numai că Han-Tatar cel mare a făcut cu capul semn întăi lui Kalga — adicătelea : du-te ! Pe urmă lui Tobai — adicătelea : du-te. Atîta ! Nimene să nu afle, nimene să nu ştie. Cine află îşi pierde viaţa. Dară, precum se vede, sînt privighetori care cîntă, iar oamenii îşi ascut urechile.

După aceste vorbe ale slujitorului, pîrcalabul a cugetat îndelung ; şi a umblat el aşa multă vreme gîndindu-se. Venea cînd şi cînd la viaţa din juru-i, după aceea iar se retrăgea în lăuntrul său.

Într-o sară, pe cînd ne făceam sălaş pentru mas la un izvor ştiut şi erau caii cu boturile în chilna de dinapoi şi oamenii la foc, pîrcalabul s-a uitat la cer unde năşteau stelele şi puzderiile. Mi-a arătat carul-mare, şi fusul şi gemenii — pe urmă m-a pus să bag de samă drumul robilor — din răsărit, prin creştetul bolţii, pînă în zarea cealaltă, a asfinţitului. Acolo, în răsărit, sînt hoardele cele fără număr. Iar în fundul zării apusului, Ţara Moldovei. Din pustiuri, ordiile bat acolo unde se coc grînele şi se leagănă ierburile. Pradă şi duc în streang şi-n căpestre noroadele. Iar robii nu cunosc alt drum de întoarcere, decît cel pe care l-a însemnat Dumnezeu din veci.

Oamenii ascultau lîngă izvor, hrănind focul cu ciurlani şi bolîndari.

Tatarii singuri spun, urmă uncheşul, că Atotţiitorul i-a trimes pe ei pedeapsă noroadelor pămîntului. Trăiau odinioară alungaţi de alţii ca nişte nemernici, printre năsipuri şi mlaştini. Se băteau cu lupii de la oasele mortăciunilor. Dar iată că s-a sculat dintre ei unul Ghinghiz care i-a stăpînit şi i-a purtat la război, crescîndu-le din an în an puterea, pînă ce-au spîrcuit toate împărăţiile, în patru vînturi. Unii dintre urmaşii acestor războinici s-au aşezat aici. Ei sînt genună de furtuni în coasta Moldovei. Iar diecii măriei sale Vasilie-Vodă scriu cărţi şi măria sa trimete soli, ca şi cum ar fi o putere de slove şi de vorbe împotriva unei

stihii. După ce au vorbit și au scris, oamenii se întorc la ale lor, luîndu-și grija. Vasilic-Vodă se așează iar la mesele sale, între petreceri și pahare de vin ; domnia sa domnul Iosif Kotnarski, diacul de lătinie, își lustruiește unghiile și-și drotează părul, iar domnița se uită la dînsul cu plăcere.

— Care domniță ?

— Domnița Ruxanda, Bogdănuț. Pentru tine nu este decît una. Iar tu te întorci de la stele, de la veacuri și de la împărății la suferința ta. Mari sînt toate, dar tu nu poți cunoaște decît cele mici, căci ești un cocon alintat.

M-am răsucit către pîrcalab ; am vrut să-l mai întreb, dar el zîmbea, privindu-mă într-o parte. Am înțeles că abia acum îmi dă răspuns la mărturisirea mea despre divan și domniță. Era un răspuns tîrziu și chibzuit, o lovitură tare ; totuși am rămas în picioare. Mi-am strîns buzele, am scrîșnit și, din durere, a înflorit nădejdea din nou.

Nu după multe zile ceasornicul nostru cu aripi a strigat cea din urmă deșteptare și în ziua care a urmat, am văzut de departe Iașii, cu clopotnițile mănăstirilor lui. Uitasem multe din cîte-mi spusese unchеșul, dar sporise în mine încredințarea că, atunci cînd voi descălica la Curtea Domnească, unul dintre slujitori are să-mi deie tristă veste despre diacul de lătinie al măriei sale. A pierit de bubă-neagră, ori l-a năruit calul într-o rîpă. Dacă nu se va fi întîmplat nici una, nici alta, atunci trebuia să-i hotărăsc eu un sfîrșit de mîna mea, ca să învețe minte toți veneticii care caută procopseală în țara asta.

— Lasă în pace straja săbiei, Bogdănuț, vorbi unchеșul meu, privindu-mă pieziș, căci se poate întîmpla să găsești la pisărul leșesc o sabie mai tare decît a ta.

Mi-am mușcat buzele și am cugetat că, dacă unchеșul meu are vreo taină de vrăjitorie ca să afle orice, atunci Vasilie-Vodă va putea fi întru totul mulțămit de solia pe care i-a încredințat-o.

Ajungînd în tîrg, ne-am oprit la han ca să ne schimbăm straiele şi să ne spălăm de pulberi cu apa din ibricele ţigăncilor ; apoi, fără nici o întîrziere, am intrat în curte.

— Aşa sîntem de înfierbîntaţi pentru slujba măriei sale, îmi zicea unchеşul, încît nici mîncare nu ne trebuie.

— Asta e prea adevărat, unchеşule, am spus eu, cu destulă mîhnire ; găsim însă noi pe alţii la ospăţ.

— Ai să găseşti, Bogdănuţ, dar nu pe cei pe care-i doreşti.

Într-adevăr, aprozii ne-au vestit că măria sa binevoieşte să steie la masă, avînd în jur pe nepoţii măriei sale precum şi pe unii curteni şi boieri. Luminăţiile lor Doamna Teodosia şi domniţa nu puteau şedea la asemenea petrecere. Au să afle însă de sosirea noastră, mă mîngîia unchеşul şi au să dorească să audă veşti din lume. Astfel se amestecă în viaţa noastră supărările cu bucuriile.

Am urmat pe pîrcalab în casele cele mici. Erau în gang, înaintea sufrageriei, cîţiva slujitori medelniceri şi cupari, foarte veseli pentru plăcerea lui Vodă. Au deschis unchеşului meu uşa şi măria sa din jîlţul cel mare din fund a şi ridicat asupra noastră cupa, ca şi cum ar fi vrut s-o arunce pîrcălabului. N-a aruncat-o, ci a adus-o frumos şi rotund către sine. A gustat din ea, după aceea, cînd s-a apropiat unchеşul de jîlţul măriei sale, Vasilie-Vodă i-a dat băutura sfinţită de slăvitele sale buze.

— Credinciosule al meu dregător, Ştefan pîrcalab, bea întăi pentru sănătatea Domnului tău, după aceea să dai samă de solia pe care ai avut-o, la necredincioşi.

Boierii care erau la masă s-au simţit datori să se veselească puţin cam tare de aceste vorbe. Unchеşul meu a zîmbit cu plăcere, încercînd să nu pară dedesubtul adunării. Şi-a luminat faţa ca să nu pară bătută de gînduri. Şi-a întins buzele, ca să pară bucuros de petrecerea domnească.

Măria sa binevoind a mă băga în samă şi pe mine, mi-a făcut semn să mă apropii, ca să-i sărut mîna, apoi mi-a poruncit să mă aşez la coada mesei, unde-i locul tinereţii.

Pîrcalabul a închinat cupa cea de argint către măria sa, cu vorbe potrivite de slavă. A băut vinul şi şi-a şters cuviincios barba. Apoi s-a aşezat în scaun, într-o lature şi-n dosul măriei sale, ca să poată grăi la urechea stîngă, cu care măria sa auzea mai bine.

Cum a început a spune pîrcalabul, Vodă a încruntat sprîncenele, iar curtenii s-au posomorît şi ei.

— Lasă, pîrcalabe, alte poveşti. Întăi şi întăi vreau să aflu ce a spus hanul.

— Dacă luminăţia ta poftește să spun tot chiar acum, atunci trebuie să arăt că stăpînul crîmlenilor nu era în serai.

— Cum aşa ? pentru care pricină ?

— Era dus ca să-şi înveţe şoimii la vînat, măria ta.

— Ţ ! Asta nu-mi place. Dar vezirul ce-a spus ?

— Sefer-Gazi, luminate Doamne, s-a închinat cu vorbe bune către măria ta şi mi-a dat carte de pace.

— Unde-i cartea, pîrcalabe ?

— E pe masă, înaintea măriei tale. E în bună rînduială şi cu peceţile întregi.

— Bine ; dacă spune vorbe de pace, avem s-o cetim.

— Măria ta e prea înţelept ca să creadă în vorbe.

— Cum ?

— Măria ta, slăvite şi luminate Doamne, are prea multă înţelepciune ca să creadă în vorbe.

— Fără îndoială că eu nu pot clădi biserici pe vorbele necredincioşilor. Împăraţii păgîni stau sub semnul lui Antihrist.

— Toţi domnii răi, slăvite stăpîne, şi cei binecredincioşi şi ceilalţi, stau sub semnul Apocalipsului, pentru că vorba lor e lumină şi sufletul întuneric.

— Da. Aşa că eu nu cred în vorbe. Eu cred în Dumnezeu şi stau subt ocrotirea sa. De aceea nădăjduiesc că

păgînii nu vor cuteza a săvîrși ceva împotriva mea și a țării mele. Pe lîngă asta, am avut grijă să trimet alte cărți, cu vorbe mai bune care se chiamă daruri, la Împărăție la Stambul.

Curtenii au rîs cu plăcere și au tras spre ei cupele.

— Măria ta a lucrat cu dibăcie, ca totdeauna, a luat iar cuvînt pîrcalabul. Deasemeni eu am crezut de a mea datorie să nu mă întorc numai cu deșertăciuni. Unii și alții de acolo au lăsat să cadă felurite vorbe. Ei nu știau de ce-mi trebuiesc ; iar eu le-am adunat. Am aflat că Hmil e la hanul.

— Cum ? Vestea asta să știi că nu-mi place, a hotărît măria sa, îndesîndu-și barba în piept. Ce-ai mai aflat ?

— Am mai oblicit, mărite și slăvite Doamne, cum că hanul cel mare ar fi dat poruncă lui Kalga și lui Tobai, ca să gătească de oaste coșurile, caii și oamenii. M-am gîndit, măria ta, că poate să fie oaste de apărare împotriva leșilor.

Luminăția sa a făcut semn de încuviințare cu capul.

— Poate să fie asta, măria ta, însă eu am băgat de samă în tabunuri, pe unde am trecut, caii tatarilor. I-am văzut pe unii slabi, alții cu pîntecele umflat de iarbă. Prețul grăunțelor n-a crescut. Orzul de anul trecut stă încă în gropi. Deci, măria ta, socotesc eu că porunca lui han nu-i grabnică, deci nu-i amenință nimeni pe dînșii. Iar dacă au ei un gînd asupra ținuturilor dimprejur — de pildă asupra rușilor, ori a leșilor — atunci au să steie pe loc pînă ce creștinii strîng holda și o pun în jitnițI.

Măria sa Vasilie-Vodă și-a deșertat cupa și a părut că se gîndește îndelung.

— Așa este, a încuviințat el ; drept ai grăit, pîrcalabe Sorocene ; dacă au vreun gînd necredincioșii, împreună cu acel căpcăun din pustie pe care-l chiamă Hmil, apoi gîndul nu poate fi decît împotriva leșilor. S-ar putea să fie ceva chiar împotriva moscoviților. Cu leșii are de împărțit Hmil ; cu moscoviții are de împărțit hanul. Mă gîndesc, că dacă Hmil rîvnește pentru feciorul lui mîna domniței noastre

Ruxanda, apoi nu-i poate trece prin gînd să pornească împotriva noastră cu dușmănie. Noi nu putem gîndi despre dînsul decît ce se cuvine ; însă el, față de noi. cată să-și plece grumazul dacă dorește să-l ascultăm. Chiar hanul n-ar putea să îndrăznească prea mult, căci asupra lui stă Împărăția de la Stambul. N-ar fi încă numai sfiala de Împărăție, ci și frică de această sabie a noastră. Deci dacă ei așteaptă, iubite al nostru dregător, să se coacă rodurile pămîntului ca să vie asupra lor în pradă, eu socot că s-or duce cătră alții : iar drumul la Moldova îl vor uita.

— Da. măria ta. Numai cît aici miroase încă a sînge de-al lor.

— Să miroase, Sorocene, ca o tămîie cătră Cel atotputernic. Și dacă nu și-or aduna mințile, va mai mirosi, cît va sta suflet în piepturile noastre și vîrtute în aceste brațe ! Să se știe de cătră toți că noi nu ne temem ! Avem pavăză credința noastră în sfînta cruce. Știm a întrebuința și paloșul. Dacă vine lupul din Crîm, avem cu ce-l lovi. Dacă vine Cazacul, ne vom pricepe a-i subția îndrăzneala. Dar nădăjduim că înaintea noastră vor fi leșii harnici să pălească unde trebuie și mai ales să puie ștreang acelui viclean, înălțîndu-l într-o creangă de copac.

Nu pot spune că nu mi-au plăcut aceste vorbe ale măriei sale. Ba pot spune că mi-au plăcut foarte mult. La urma urmei, toate cotiturile și toate cîrtirile unchеșului meu mă înțepau pînă la inimă. Dacă avem o viață de plătit, încalte s-o plătim cu cinste. Mi-a mai plăcut și ce a mai strigat și după aceea măria sa, înălțînd pînă la tîmplă o altă cupă plină. Țara asta — zicea Vodă Vasilie — are cu ce-și îmbrăca și hrăni copiii. Deci se va găsi și pentru prea iubita odraslă a luminăției sale strai și pită ; și mai bine o chilie la mănăstire, decît însoțire cu mișei care abia au lepădat din mînă sapa.

Toți cei din jurul mesei au strigat cu putere și au sunat din săbii. Iar pîrcalabul s-a făcut mai mic la locul său și s-a întristat o clipă, dar pe urmă îndată a zîmbit strîmb

și și-a înălțat fruntea. Am băut și eu cu curteni tineri două cupe una după alta ; apoi ca și cum m-ar fi chemat cineva, m-am strecurat pe ușă și m-am dus s-o caut ori pe domnița Ruxanda ori pe domnul Iosif Kotnarski.

M-aș fi mirat să nu-i găsesc ; m-am mirat că i-am găsit la un loc. Era la odăile Doamnei un pridvor cu fața către vale și către dealul de dincolo de Bahlui. Se vedea din acel pridvor spre Păun și spre Bucium. În acele zile de primăvară înfloriseră cîțiva trandafiri lîngă parmaclîc și puțin mai încolo două tufe de bujori. Domnia sa domnul diac de lătinie avea fără îndoială treburi cu măria sa Vodă Vasilie, ca să primească vreo poruncă. Deci venea dinspre casa cea mare, unde își ținea penele și hîrțoagele. Cum s-a arătat el cu pași ușori și-n strai sprinten de catifea neagră, a ieșit, nu pot înțelege de unde, în pridvor și între trandafiri, copila măriei sale. Cînd m-a zărit pe mine, mi s-a părut că vrea să se retragă ; totuși a stat pe loc. Mi-a zîmbit o clipă ; mi s-a părut că mă așteaptă să mă apropii ; dar s-a întors dintrodată spre leah. L-a oprit și l-a întrebat ceva. El s-a închinat adînc, s-a îndreptat, și-a întors urechea și asculta cu luare-aminte ce-i spunea domnița. Apoi a zîmbit ca unei copile răsfățate. Ea a țîrîit subțirel asupra lui. El a zîmbit din nou, a trecut pe alături și a intrat la măria sa în sufragerie, fără a privi către mine. M-am uitat în urmă, întorcînd numai fruntea în jos, sub umăr, ca și cum aș fi vrut să-l împung, ceea ce în adevăr era dorința mea. N-aveam însă vreme de pierdut. Domnița ciugulea un trandafir și-l desfoia ; se pregătea poate să treacă la camara ei ; i-am ațînut calea și am privit-o cu îndrăzneală.

Ea a ridicat spre mine ochi plini de dulceață :

— Îmi pare bine că te-ai întors, Sorocene. Spune-mi dacă-mi aduci veşti bune de la Crîm, ca să mă pot bucura.

— Eu n-aduc nici o veste de la Crîm, măria ta, i-am răspuns. Veștile și scrisorile le-aduc cei bătrîni. Cei tineri nu pot aduce decît inima lor, cu multă mîhnire.

— Vai, Sorocene, ți-am mai spus să lești mîhnirea.

— Nu mi-ai spus, măria ta.

— Nu ? atunci îţi spun acuma. Lasă mîhnirea, căci te faci nesuferit şi botos. Dacă vrei să-mi fii drag, să mă leşi singură ca să pot spune două vorbe supărate lui pan Iosif Kotnarski.

— S-a făcut vinovat cu ceva către măria ta ?

— S-a făcut.

— Atunci să-l lovesc cu sabia, măria ta.

— Nu, Sorocene. Lasă-mi numai mie pedeapsa lui. Eu ştiu ce i se cuvine. În afară de asta, mi-ar părea rău dacă te-ar lovi el pe domnia ta. Lăsaţi fierul. Mult mai bine slujeşte cuvîntul. Nu te duci ?

— Ba mă duc, măria ta, dacă aşa poruncești.

— Aşa poruncesc, Sorocene, să mă leşi singură aici.

Am lăsat-o ciugulind alt trandafir. Mă bucuram pe de o parte de vorbele ei prietineşti, iar pe de alta îmi pregăteam supărarea împotriva acelui leah trufaş, care trece pe lîngă oameni fără să-i bage în samă. M-am plimbat un răstimp între pridvor şi casele cele mari ale curţii, rumegînd în mine o pornire, o duşmănie împotriva domnului Kotnarski. Nu-mi dădeam prea deslușit sama ce vreau ; dar îi doream tot răul. În acelaşi timp sufeream închipuindu-mi-l în locul unde stătusem eu. Bănuiam ce vorbe de mustrare poate asculta. Am auzit o clipă glasul domniţei şi m-am grăbit către ea ; dar treeeau slujitori şi m-am oprit. Domnul Kotnarski venea liniştit către mine. M-am aşezat în calea lui. El m-a ocolit. I-am aţinut calea din nou. El a ridicat fruntea şi m-a privit. Am văzut în ochii lui blîndeţă şi mirare. Totuşi nu voiam în nici un chip să-l iert şi eram hotărît să-l lovesc cu umărul — cînd am auzit chemarea domniţei. M-am întors spre ea. Îmi făcea semne cu arătătorul mîînii drepte, încîrligîndu-l cu grabă şi depănînd parcă o aţă care mă trăgea către dînsa.

— Domnia ta, Sorocene, pari un om primejdios, mă întîmpină ea rîzînd. Nu cumva vrei să omori pe pan Kotnarski ?

— Ba da, domniță.

— S-ar putea însă să te omoare el pe domnia ta și mie să nu-mi pară rău. De aceea am urît totdeauna pocalurile acestea mari de vin de la mesele măriei sale.

M-a privit într-o parte, ca și cum ea era sus și eu jos. Am rămas umilit și unchesul Ștefan m-a găsit cu părul zbîrlit, cu dinții scrîșnind și cușma căzută. Ducîndu-mă spre han, i-am arătat toate cîte s-au întîmplat, pînă ce mi-a răgușit glasul.

— Ți-a spus că ești un om primejdios ?

— Mi-a spus, unchesule.

— Și că nu i-ar părea rău dacă ai cădea sub mîna lui Kotnarski ?

— Da : așa încît mă tem că i-i drag.

— Cine ? Kotnarski ? Dacă i-i drag, băiete, atunci primejdia e asupra lui, nu asupra ta. Tu să faci bine să te liniștești și să te pregătești de întoarcere la Soroca. Nu te uita crunt la mine și nu-mi mai spune nimic. Am supărări cu mult mai mari decît a ta, și am nevoie de tine ca să-mi pun în rînduială acest păcătos suflet. Din pricina unor ochi vicleni s-ar putea să cadă leahul ; ori s-ar putea să cazi tu ; însă amîndoi să știți că mai degrabă are să cadă un bătrîn care nu-i vinovat cu nimica.

Abia atunci am băgat de samă scîrba din ochii pîrcalabului, ca un întuneric al sufletului lui.

— Ce ți s-a întîmplat, unchesule ?

— Nu mi s-a întîmplat lucru mare, băiete, fără decît socotesc nerozia mai rea decît o lovitură de pușcă. Pe un om îl poți străpunge cu sabia, și scapă. Biruindu-l cu prostia, l-ai doborît fără greș. Spunea cineva la masa lui Vodă că s-ar fi aflat o minune : o viperă încolăcită în jurul unei săbii. Toți se minunau, dar mai de mirare ar fi fost să se găsească sabia încolăcită în jurul viperei. Așa, toți la masa de unde ies, stînd cu paharele în mînă, răcnesc că tatarii și cazacii tremură cînd cugetă numai la mărirea și puterea lui Vasilie-Vodă. Că știind aici și țară bogată și avînd și

pricină de dușmănie, le vine așa gust să se ducă asupra altora, cu care n-au nimic și care-s și saraci.

— Cum, unchește ? domnia ta chiar crezi că Tobai și Kalga împotriva Moldovei au primit poruncă de gătire ?

— Tu nu crezi asta ?

— Eu nu cred, unchește.

— Ai dreptate. Unii sînt beți de vin, alții de dragoste. Fericit ești tu ; fericiți sînt ei. Numai eu sînt ticălos și înțeleg că mi se apropie veleatul. Deci, după ce-mi pun în rînduială treburile de la Soroca, cît ai și tu vreme să te desmeticești, te iau cu mine în munte la ținutul Neamțului, unde un schivnic harnic isprăvește ctitorie pentru tot neamul nostru și loc de hodină pentru mine. Este acolo, într-un colț tainic, unde nu poate ajunge nici mînia lui Vodă, nici pojarul nohailor, cel mai potrivit salaș pentru veacuri ca acele care se pregătesc. Au fost în țara asta a Moldovei fericite vremuri a celor șapte vaci grase ; acuma dacă se întoarce crugul, vor țipa pruncii în sînul maicelor lor.

## IX

**Unde se arată secerișul semănăturilor lui Vasilie-Vodă, cu mare bine pentru această săracă țară. Unde se arată Hmil hatman și pune la cale o nuntă cum nu s-a mai pomenit**

Abia tîrziu, pe drum, am înțeles bine amărăciunea pîrcalabului, cînd mi-a arătat în amănunt cum l-a înfruntat cu vorba măria sa pentru prorocirile lui și cum toți mesenii,

împresurîndu-l cu cupe pline, l-au mustrat rîzînd pentru frica lui şi pentru sluţenia cu care-l împodobise Domnul Dumnezeu. Ca să nu cadă jos de obidă, ori ca să nu-i străpungă, a socotit că-i mai înţelept să fugă. Ştia că Vodă are să-l cheme iar, cînd i-a veni judecata cea limpede. Dar cînd s-a întoarce de la Soroca să primească o mîngiiere pentru asemenea jignire, are să-l găsească iar la masă, în sufragerie, cinstind vin de Cotnari, care vin e mai mult spre osînda şi ruşinea moldovenilor decît pentru lauda lor. Ca să nu-l nimerească acea poruncă a lui Vodă, n-am poposit la Cetatea Sorocei decît o zi. Lăsînd vechilului său porunci şi putere, pîrcalabul m-a luat îndată cu el în munte şi m-a dus calare prin locuri necunoscute, avînd după noi pe Filip cu căruţa lui.

— Am să-l lăs pe acest slujitor la Schit, zicea uncheşul, ca să înveţe rînduiala şi să ieie după aceea metanie. Eu socot că i-a şedea bine călugăr, avînd asemenea barbă. Unui călugăr nu-i trebuie atît învăţătură, cît înfăţişare. Chiar dacă i-a veni cumva în minte, în acele singurătăţi, să iasă asupra lumii, la vreun vad, să hoţească, pe urmă are să se pocăiască şi rugăciunea lui are să fie mai bine primită. Călugăr adevărat e mai ales acel care a cunoscut pacatul şi s-a întors de către el. Cel nevinovat e ca piatra ; Dumnezeu habar n-are de dînsul.

Cu asemenea vorbe amărîte am umblat pînă la Schit, în munte, şi am petrecut acolo două săptămîni, cît uncheşul a chibzuit toate cîte mai avea de făcut. A mînat pe Filip la Liov, pentru clopot, dîndu-i bani şi carte către meşterul care se legase să i-l toarne pînă în ziua de Sîntilie. A privegheat cum se zideşte hruba lăcaşului său din urmă, vestindu-şi astfel singur sfîrşitul. Eu îl lăsam să facă toate, însă nu credeam nimic. Nu credeam nici în vreo primejdie a lumii, nici în vreun sfîrşit năprasnic al său.

Într-adevăr, lumina soarelui era ca un abur de aur asupra pămîntului şi zilele păreau a avea în ele sfinţenia lui Dumnezeu. Cînd am răzbit din poienile codrilor la

valea Moldovei, am văzut holdele unduind ca valuri care răsfrîngeau soarele. Ieșiseră satele și secerau cu hărnicie, iar pe alocuri, mai în păliște, gospodarii înșiraseră caii la treierul orzului. Cum am simțit acea mireasmă a bielșugului și am înțeles că umblu către scaunul Domniei, mi s-a aprins iar închipuirea dragostelor mele și a început a-mi sosi în visuri o solie. Iar începeam să am gînduri împotriva lui pan Iosif — dar mă temeam de domniță. Mă amenința întruna cu degetul.

Cînd a intrat pîrcalabul la Vodă, dis-de-dimineață, măria sa l-a întîmpinat rîzînd și i-a arătat veste scrisă de la Hotin, de la pîrcalabul Ionășcuță, cum că nu mai poate fi îndoială asupra mișcării de oști a crîmlenilor și cazacilor. Așa le-a venit lor o hotărîre de la Diavolul să calce țara muscalilor. Au și purces într-acolo. Deci unchișul meu poate să se bucure și să se întoarcă la Cetatea Sorocei cu bine, ca să doarmă în pace sfîrșitul verii și să-l răcorească o adiere de pe Nistru.

Unchișul meu a sărutat cu umilință mîna lui Vodă. S-a bucurat el însuși că agerimea minții lui s-a dovedit fără folos. Primind de la măria sa postav pentru giubeaua de iarnă, unchișul n-a socotit că trebuie să mai zăbovească la Iași. Am încălicat ș-am pornit iarăși la drum. Dar cum am trecut Prutul, sara, am văzut în fundul miezului nopții gene de foc, semne ale primejdiei. La popasul pe care l-am făcut cu neliniște, întrebînd întruna cu ochii zarea am primit cea dintăi veste vorbită de la un năcăjit pămîntean care venea în goana calului, cu ochii holbați și cu părul vîlvoi, de către răsărit. Vra să zică era adevărat ; norodul începea să se miște ; însă era prea tîrziu. Din vechi zile se știa ce însemnează năvala hoardelor. În clipeala aceasta s-au arătat la Nistru și peste un pătrar de ceas acoperișurile de paie ale satelor de dincoace au și ridicat vălvătaie. Se umple de fum toată marginea și, dacă vîntul bate dinspre pustie, vestea jertfei și a spaimei trece de pe creastă pe creastă la munte. Atunci noroadele

înţeleg că le-a venit pedeapsa. Unii o aşteaptă cu fruntea în pămînt, alţii năzuiesc la păduri, încărcînd în căruţe copii, femei şi puţine lucruri. Clopotele bat, pojarurile înaintează, tresărind la Răut, pe urmă la Prut : unele sună în văzduh, altele scriu pe cer numele semnţiilor rele care vin pentru pradă şi robire asupra creştinătăţii. Ţăranul cel prost, dacă a avut la vreme noroc să-şi ascundă în gropi arse holda, se duce în văgăunile fiarelor nu cu prea mare părere de rău pentru bordeiul lui clădit din nuiele şi glod. El ştie din veci că nu trebuie să-şi întemeieze altfel de sălaş decît al sălbătăciunilor, care stau cu urechea trează şi cu nările în vînt spre vînător. După ce a trecut puhoiul de fier şi foc, fugarii se întorc închinîndu-se şi mirosind, ca să-şi cunoască vetrele : şi într-acelaşi loc ori alături ridică în puţine zile alt bordei. Dar neamurile cele statornice ale ţării, boierii şi răzăşii, care îşi au gospodăriile şi bisericile durate din bîrne ori clădite din piatră, primesc cu mare cutremur al inimii vestea că dau tatarii. Pe muieri şi pe copii îi trimet în bejenie, dar barbaţii stau cu arma ca să-şi apere aşezarea lor şi a lui Dumnezeu. Nu dau înapoi decît după ce-s răzbiţi. Mulţi pier, alţii cad în robie. Ş-apoi se duce vestea din loc în loc, din codru în codru şi din bejenie în bejenie pînă la mănăstirile de sub brazi şi pînă în cetăţuile munţilor despre risipa cutăror case boiereşti, despre stîngerea cutăror neamuri de pămînteni, despre robia unor cneaghine şi coconi de care, pe urmă, nu mai vine nici o veste din Răsărit ; despre pojarul lăcaşurilor lui Dumnezeu şi a tîrgurilor ; despre crunte ucideri ; despre toată pedeapsa pe care o însemnează astfel Atotputernicul, din veac în veac, ticăloşilor moldoveni. Căci cu toate semnele care li se arată, ei nu învaţă a cătare minte ; de şi ştiu a deosebi cele bune de rele, se robesc desmierdărilor trupului şi uită de cuvîntul sfînt ; de şi slobod dintre ei pe pămînt barbaţi înţelepţi, covîrşeşte semeţia celor proşti iar înţelepciunea rămîne de ocară ; de şi întru acest pămînt curge miere şi lapte, ei se îngreţo-

şează de bunătate şi-şi umflă ca nişte burdufuri, cu vin, trupurile lor ; iar mintea puţină pe care o au atuncea o întrebuinţează şi mai rău, ca într-acea împrejurare de anul trecut, cînd au lovit la Brătuleni pe oamenii hanului din Crîm, fără nici o pricină, zdrobindu-i. Acuma crîmlenii vin să-şi ieie plată cu dobîndă.

Astfel vorbea, cu neagră supărare, lîngă mine, pîrcalabul, şi-i era obrazul înlemnit şi pălit ca de otravă.

În grabă ne-am întors spre Iaşi, cu slujitorii şi căruţa.

— Acuma eu ştiu, vorbea iar unchieşul meu cu obidă şi rîzînd strîmb, eu ştiu că tu ca un prost ce te afli şi nebăgînd samă decît la tine, te bucuri de asta.

— Cum îţi închipui aşa poznă, unchieşule ?

— Te bucuri c-ai să vezi un obraz cu ochi sprîncenaţi ş-un picioruş în condur. Ştii că femeile de la curte au să trebuiască să fugă în bejenie, la munte. Ai să le aperi şi tu, împreună cu alţii pînă la Cetatea Neamţului ; şi după ce s-or închide în Cetate, ai să stai strajă. Iar dacă s-a întîmpla ca pan Iosif să rămîie lîngă măria sa Domnul, cum se şi cuvine, căci îi este de trebuinţă măriei sale, apoi ai să fii şi mai bucuros. Tu n-ai să ştii pieirile, şi risipele şi morţile de om, şi jalea care bat asupra ţării. Tu ai să te bucuri pentru ochii Ruxandei. Însă bucuria ta n-are să fie lungă.

— De ce, unchieşule ?

— N-are să fie lungă, căci, cu nohaii, vine şi Hmil hatman ; şi el nu vine degeaba.

— Îşi aduce cazacii în pradă.

— Ba vine pentru nuntă. Desmeticeşte-te şi înţelege.

— Aşa lucru nu-i de crezut, unchieşule ; nu s-a mai pomenit de cînd lumea.

— Ştiu. Ţie mai degrabă ţi-i în grijă acuma de straiele tale de matasă şi podoabele care ţi-au rămas la Soroca.

Într-adevăr mai degrabă mă gîndisem la asta. Ca şi cum nohaii — mă rîdea iar unchieşul — au venit pentru război şi pentru pierdere de vreme la împresurarea cetăţilor. Iar

cazacii între straiele mele și între fata măriei sale, n-au să steie la îndoială să aleagă straiele.

— ...Dar prostia tinereții e o boală care trece, ca și vărsatul de vînt... suspina pîrcalabul.

Am intrat în Iași tocmai cînd răsărea luna și simțeam în față o adiere de dulceață din văi către coline. Nu-mi venea încă a crede nimic din ce trebuia să se întîmple. Însă la Curtea Domnească am găsit mișcare. Slujitorii umblau cu făchii în jurul carălor ferecate. Domnița și Doamna, cu o parte din odoare și blănuri, chiar în noaptea aceéa trebuiau să purceadă către Cetate. Cîteva rînduri de cai de schimb porniseră înainte. Feciori de boieri, strînși în grabă, așteptau să încalice. Puseseră pe ei coifuri și zale. Unchеșul a cerut și pentru mine asemenea tacîmuri de la căpitanul de nemți și cînd m-am împodobit, m-am simțit mai tare și mai mîndru.

Măria sa Vasilie-Vodă priveghea din pridvor gătirea. Avea glasul liniștit și privirea tare. Se auzeau de la Golia și de la Treisfetite clopotele bătînd pentru slujba de noapte. În tot tîrgul Iașilor pornise un freamăt și o zarvă care îmi pricinuiau nu prea mare întristare. Aș putea mărturisi că mai curînd îmi venea să zîmbesc de bocetele scîrțîite ale muierilor, de răcnetele falnice ale unor oameni din prostime, care băuseră ca să prindă coraj la acea vreme de cumpănă ; de iezăturile de căruțe îmbulzite, în care slujitorii trebuiau să intre cu sulițile și cu harapnicele. Unchеșul mă învăța că la vreme de primejdie lumea se prostește și mai tare.

— Tu du-te, mă sfătuia pîrcalabul, și adă după aceea veste în locul unde vei auzi că și-a ales salaș măria sa Vodă.

— Am înțeles, unchеșule.

— Fii cuminte, nu bea vin, nu răcni și nu trage sabia fără folos. Îți dau asemenea sfat deoarece știu că n-ai să-l urmezi.

— Ba am să-l urmez, unchеșule. Pot să jur.

— Nu jura, băiete, ca să nu ţi se lungească urechile.

Nu trebuia să jur, căci nu m-am ţinut de cuvînt. Am fost bucuros că beau vin şi pot să mă uit cu fală la domniţă. Nu mi-au crescut urechile, ceea ce a fost a doua plăcere. Toate s-au alcătuit pe dos de cum trebuiau să fie. Şi eu am fost încredinţat că uncheşul întru nimic n-a avut dreptate. Acele zile ale nenorocirii obşteşti mi-au adus mie cele mai luminate ceasuri.

A doua zi, înaintea amiezii, am ajuns sub Cetatea Neamţului, pe potecile ferite dinspre Valea Oglinzilor. Am lăsat căruţele într-o rîpă şi am suit pe cai poverile. Cum s-a ridicat după noi puntea şi grapa, am dat toţi laudă lui Dumnezeu că ne-a învrednicit să aducem la adăpost nu atît odoarele cele moarte, cît mai ales cele vii. De sus, de la meterezuri, plăieşii înturnau furiş capul către măriile lor şi se bucurau văzînd acele obrazuri sfinte despre care umblau veşti în lume. Erau munteni cu căciuli şi cu plete ; aveau chimiruri late şi săneţe lungi.

Cînd au fost să intre în paraclis, în faţa măriilor lor a îngenunchiat Leonte, căpitanul cel bătrîn, şi a poftit pe măriile lor să-şi întindă către el mînile, ca să le sărute.

Domniţa Ruxanda a rîs către plăieş şi pe fruntea lui pleşuvă a părut că trece soarele. S-a închinat ; după aceea, ridicîndu-se, s-a suit în chindie şi a dat un semnal de bucium. De-acolo de sus se vedeau, într-o pîclă uşoară, văile şi spinările munţilor. Zarea avea lumină de pace şi către Pleşu şi către Branişte, şi-nspre drumul cîmpiilor. Dar satele primiseră veste de primejdie şi se auzeau sub cerul liniştit bătînd în depărtări clopote.

Abia făcuse domnia sa ftori-postelnic Simion Gălăţanu cele dintăi orînduiri în privinţa Doamnelor, şi dinspre Oglinzi, străjile vestiră altă bejenie de cară boiereşti cu cneaghine şi duduci. S-a lăsat puntea pe lanţuri şi au intrat pe sub boltă o mulţime de obrazuri plînse. Erau jupînese de-ale dregătorilor măriei sale, neamuri de Cantacuzinesti

și Sturzești, c-un roi de țigănci care s-au adaos la slujitoarele Domniei, pornind unele mare găgăială, iar altele bocet.

Îndată am aflat vești : că la acea prădăciune și la acel pîrjol al țării au năvălit în adevăr, într-o unire, cazacii cu tatarii. S-au prefăcut a porni către Mosc, ca să-l înșele pe Vasilie-Vodă ; dar într-o singură noapte s-au învîrtejit și a doua zi au și pălit la Nistru prin mai multe locuri, cu mare spaimă și măcel. Cu căzăcimea vine însuși Hmil hatman : iar deasupra ceambulurilor stă Kalga, cel care a avut, anul trecut, paguba și uciderea de la Brătuleni. Și așa, unde ajung acești căpcăuni din pustie, pradă, robesc și dau foc. Atîta spaimă vine de către ei, încît creștinii fug, cu părul zbîrlit, și dau cu capu-nainte în prăpăstii. Lasă pe muieri să le spintece, pe copii să-i ieie în suliți, hergheliile să le abată, pînea s-o încarce. Năvălitorii au aprins case boierești, au robit jupînese și cucoane. S-a auzit de Smaranda Stolniceasa, a lui Miron Ciogolea, că au și pornit-o la Crîm împreună cu copila lor cea mai mare. Au să fie înfățișate cele dintăi lui Han-Tatar cel mare. Au bătut în Orhei, în Lăpușna și în Fălciu și alte așezări vestite ; au ucis mulți boieri ; iar Sturza jitnicerul abia a scăpat cu suflet și cu jumătate de barbă arsă, pînă la Domnie, îngenunchind la măria sa Vasilie-Vodă.

Din pragul paraclisului, Teodosia-Doamna asculta toate aceste vești suspinate și, stînd dreaptă și cu ochii închiși, îi curgeau șiraguri de lacrimi pe la coada genelor. Nu era cu mult mai naltă decît Ruxanda și se ținea încă tînără și frumoasă, cu pielița albă și cu părul pană de corb. Pe cînd ea plîngea de jalea țării și a norodului, domnița privea în juru-i cu sprînceana ușor încruntată și cu nările fremătînd. Părea că se zbate în ea o mînie.

Am ridicat sabia și i-am sărutat straja cu o mișcare furișată, însă pîndind ca să fiu văzut de ea. Într-adevăr, i-a plăcut. M-a și chemat cu degetul. M-am apropiat cu inima zbucnindu-mi în piept.

Mi-a zîmbit :

— Ai auzit, Sorocene ?

— Am auzit, măria ta. Mi-i jale de lacrimile luminăţiei sale Doamna.

— Măria sa a adus de la Circazia o inimă prea blîndă ; dar eu am moştenit de la maica mea altfel de suflet, şi aş dori acum să fiu un fecior.

— Măria ta, am oftat eu, spune-mi ce trebuie să fac şi unde să mă duc. Închipuieşte-ţi că braţul acesta şi sabia aceasta sînt ale măriei tale.

— Ştiu, Sorocene ; pot să-mi închipui ; însă nu sînt ale mele.

— Sînt ale unui rob al măriei tale.

— Da ? m-a întrebat măria sa şi şi-a înălţat sprîncenele cu mirare. Vină cu mine, Sorocene ; vreau să mă sui şi eu în turnul plăieşului celui bătrîn, să mă uit şi s-adulmec cum face el. Să înţeleg dacă este chip să întrebuinţezi acea sabie pe care o strîngi în pumn.

A pornit răpejor către zid, părăsind jelania femeilor. Am urmat-o. M-am suit după măria sa în cerdacul de sus. Am văzut de jur-împrejur aceeaşi linişte. Apa Ozanei clipea în vale : parcă rîdea.

— Pe aicea poţi trece, a început măria sa, c-un glas uşor şi subţire, parcă mi-l şoptea la ureche. Cît încă nu s-arată semnele neprietinilor, poţi ieşi. Noi, în Cetate, n-avem grijă. Străjerii au săneţe, rîpile sînt oable, zidurile nalte ; nimene nu poate îndrăzni să se caţere aici. Domnia ta încă poţi trece, ca să duci veste măriei sale cum că am hălăduit cu pace la Cetate şi să fie fără grijă. Şi dacă ai putea să te întorci cu veste bună de la Vodă, cred că şi-ar conteni lacrimile şi măria sa Doamna.

La privirea ei deodată încălzită de rugăminte, am răspuns cu învăţătura uncheşului meu, rîzînd şi ridicînd din umeri. Însă mi se strîngea inima.

— Sînt robul măriei tale, am zis, ş-am să plinesc întocmai porunca. Am să aduc veste despre măria sa Vodă şi despre slujitorii măriei sale.

— Numai să poţi ajunge acolo, Sorocene.

— Am s-ajung, măria ta. Pot s-aduc despre asta dovadă de la pisărul de lătinie al măriei sale Vodă.

Domniţa m-a săgetat cu ochii, dar eu am privit-o fără sfială şi am coborît, ca să mă pregătesc de plecare. Am simţit-o că rămîne sus, urmărindu-mă cu îndîrjire. Aveam îndoială dacă am făcut ori nu bine dînd astfel cu băţul în baltă, cum ar fi spus uncheşul. Am rîs singur, hotărîndu-mă să aduc şi altă dată inimii sprijinul îndrăznelii. Bine ar fi fost să pot aduce şi pe al minţii ; dar cu marfa asta — mi-ar fi răspuns tot uncheşul — nu mă prea puteam lăuda.

Îmi trebuia hotărîre ca să părăsesc Cetatea. Nu mă sfiam atît de ce puteam găsi înainte, cît de ce lăsam în urmă. Călărind spre drumul mare, visam la acei ochi căprii, a căror trufie doream s-o supun.

Cînd am ajuns în valea Moldovei, am găsit multă lume în răscoală şi în bejenie, frămîntînd veşti de tot felul care veneau cu aripi de furtună şi din Ţara-de-Jos, şi din Ţara-de-Sus, şi de la scaunul Domniei. Bătrînii cei mai vechi nu-şi aduceau aminte să se fi pomenit pe acest pămînt atîta silă, pîrjol şi sabie. Unde au ajuns sălbăticiunile au dărîmat tot. Au pus în frigare pruncii şi i-au mîncat. Au băut vin în ţestele acelor boieri pe care i-au cblicit că ar fi fost la Brătuleni în prigoana de anul trecut. Ţăranii de la focurile de popas, se scuturau cu groază povestind şi-şi ştergeau cu dosul palmelor buzele de greaţă.

În puterea nopţii, am avut destulă îndrăzneală ca să-mi împing calul mai departe, spre Siret. Am găsit oameni ascunşi prin văgăuni şi sihle, care m-au îndreptat spre poteci ferite. Toate locurile deschise în care ieşeam păreau deşerte ; dar în pădurile ori dumbrăvile de aproape stăteau la pîndă ţărani cu topoare şi cu coase. Cum îi simţeam mişcîndu-se, dădeam glas, ca să ştie că-s pămîntean.

Așa treceam din loc în loc, numai prin văi acoperite și prin pustie ; și la fiecare popas aflam grozăviile lumii și minunile veacului.

Zice că la mănăstire la Aron-Vodă, unde s-a adăpostit înalt preasfinţitul Varlaam, au bătut tatarii în poartă cu buzduganele. Au bătut de două ori. Cînd au bătut a treia oară și au prins a sudui, s-a arătat pe zid părintele mitropolit, purtat de subsuori de călugări. A ridicat mîna dreaptă și a făcut asupra necredincioșilor semnul sfintei cruci. Și toţi au înmărmurit așa cum se aflau, cu săbiile scoase, cu buzduganele înălţate. Cînd au văzut ei și au înţeles asemenea minune, au prins a se jălui și a se ruga de sfinţia sa să-i sloboadă din pedeapsă, căci se vor duce în treaba lor și nu vor mai cuteza nimic asupra sfinţiei sale. Deci înalt preasfinţitul Varlaam a făcut alt semn și le-a dat drumul, iar ei s-au închinat spre el și s-au întors la prădăciunile lor.

Zice că la ţinutul Fălciului, într-un loc care se chiamă Stejarii lui Cîrloman, se află un schit de maici. Cum au auzit de groaza care vine, monahiile au scos în laturea mănăstioarei o icoană pe care o au ele, a Maicii Domnului, și au așezat-o la un copac bătrîn și singur, iar ele s-au închis în biserică. Au dat asupra acelui loc tatarii. Peste ei, îndată, au venit cazaci. Călugăriţele care pîndeau în clopotniţă nu i-au cunoscut și nu i-au deosebit dintrodată. Au văzut pe unii cu cușme buhoase și pieptare de piele mînjite de sînge ; alţii cu suliţi împodobite sus cu plete de om ; alţii care poartă în mîna stîngă harapnice și la încălţări pinteni lungi ; și unii dintre dînșii au și la cai îmbrăcăminte și mască de fier cu corn în frunte. Așa că au venit buluc și unii și alţii asupra mănăstirii. Dar între cazaci s-ar fi fost aflînd Hmil. Cum a ajuns Hmil hatman în dreptul icoanei de la copacul cel bătrîn, s-a oprit și a rămas cu ochii holbaţi. Și-a scos cușma și s-a dat mai aproape. Icoana Maicei Domnului se uita la el cu milă și vărsa lacrimi. Îndată a dat poruncă să abată pe tatari într-o parte, iar el a

descălicat împreună cu toți cazacii de pe lîngă sine și s-au închinat. Atuncea a dat știință la tot oșteanul său să nu se atingă de locurile sfințite, unde stă semnul crucii. Odor bisericesc cine a fura, îl topește în fața lui și i-l toarnă pe gît. Cu calul cine a îndrăzni să intre în sfînt lăcaș, să fie legat de cal și spînzurat de gît, cu calul atîrnînd subt el, de policandrul cel mare din boltă, unde-i zugrăvit Domnul Dumnezeu binecuvîntînd noroadele.

Printre asemenea povești, pe care le depăna prostimea la focurile de pribegie, am umblat cu luare-aminte spre Iași. Abia a treia zi dimineață am înțeles că măria sa Vodă Vasilie nu se mai află la scaunul Domniei. Mă apropiasem de tîrg către mănăstirea Galatei, prin pădure. Bătea dinspre Prut vînt și-mi aducea în nări miros de fum. N-am îndrăznit să ies la luminiș și am așteptat un prilej să pot întreba vești. Am găsit într-adevăr călugări de la Galata, care călăuzeau slujitori domnești cu căruțele prin locuri ascunse, unde știa că neprietinii nu îndrăznesc să intre. Căci ei vin în graba cea mai mare, se reped din zbor în pradă, ca să poată apuca de grumaz lumea nepregătită. Intr-o clipeală adună robi și încarcă holde și averi. Cine poate scăpa la pădure, apoi hălăduiește bine. Astfel și aceste din urmă căruțe ale măriei sale au putut trece dincoace. Dar au avut un ceas de primejdie, nu atît de la tatari ori cazaci, care puteau să le apuce, ci chiar de la siimenii Domniei. Acești blăstămați, lepădături de neamuri, văzînd primejdia țării și năcazul lui Vodă, în loc să păzească poverile și să ajute boii și caii și pe slujitorii care băteau din bice și răcneau la locuri grele, s-au sfătuit să spintece căruțele și să prade averea domnească. Le-au apărat slugile cele proaste cu bețe și cu bicele. Acuma cuvioșii monahi de la Galata le duceau pe urmele lui Vodă. într-un loc știut, în niște poieni din codrii Căpoteștilor.

De la monahi am aflat ce era acel fum înecăcios, care venea de către Prut.

Cazacii au năvălit spre tîrgul Iașilor dinspre Popricani. Tatarii l-au apucat dinspre drumul Bugeacului. Unii l-au aprins dintr-o parte, alții din alta. Lumea, cîtă nu putuse fugi, s-a bulucit în medeanuri ; au venit asupra ei tatarii și și-au ales robii. Căzăcimea a intrat în pradă la curțile boierești, dărîmînd întăi și întăi ușile pivniților. O parte din orășeni au năvălit între zidurile mănăstirilor, închizîndu-se acolo. La metereze s-au suit slujitorii cu sănețe. În alte părți, cum s-auzea că s-a întîmplat la Sfîntu-Sava, se ațineau muierile cu uncrop și cu tăciuni aprinși. Necredincioșii n-aveau nevoie să se puie la harță cu oameni care se îndîrjeau și care, într-un cutremur ca acela, erau hotărîți să-și vîndă scump viața. Cazacii aveau poruncă de la Hmil hatman nu numai să se ferească de sfintele lăcașuri, dar să îndepărteze și pe păgîni de la ele. Deci tîrgul ardea cu mare palalaie și în puține ceasuri s-a aținat pîrjolul dintr-un capăt în altul. S-a zbătut în foc și Curtea Domnească ; au sărit scîntei de aici pînă la Treisfetite stîrnind flacări și acolo. Unii spun să fi aruncat tatarii asupra acestei slăvite mănăstiri șumuiace cu catran aprins, ca să se mistuie și să i se topească aurul. De dogoarea focului, tîrgoveții ascunși acolo au zbucnit pe portiți ori au sărit de pe ziduri spre iazul Bahluiului ; și tatarii i-au împresurat și i-au prins cu arcanele. De văzut eu nu vedeam nimica din cele ce mi se povesteau, dar auzeam ca într-o mare depărtare bubuitul pojarului și zvonul de spaimă al norodului.

Călugării au stătut pînă ce slujitorii au rînduit căruțele, apoi s-au închinat către Dumnezeu, îngenunchind. Au cerut izbăvire pentru norodul cel drept-credincios și au lepădat din gură blăstăm asupra dușmanului.

— Plătește-le, Doamne, după fapta lor, se ruga cel mai bătrîn ; jaraticul pe care l-au stîrnit aici să le fie pat de hodină în veci pe lumea cealaltă ; și urmașii lor să aibă tihna vîntului și a puhoiului. Dă-le stăpînitori care să le împrăștie măselele pe toate căile. Ceasul mîncării să-l afle

cu biciul. Să se întoarcă cerșetori la vadurile apelor pe unde au trecut. Să nu poată dormi decît în creștet și cu picioarele pe pereți, și atuncea să aibă la subsuoară purici și la tălpi scorpii.

De aceste vorbe s-au răcorit ca de apă rece pămîntenii și cărăușii care se aflau față. Au îndrăznit chiar a rîde, cînd cuvioșii monahi au mai adaos ceva pentru siimenii cei fără credință. Iar aceste blăsteme pentru siimeni erau furci de fier pe care le-au luat pe umeri și săbii pe care le-au încins peste anterie.

M-am alăturat acelei tabere și am purces spre Căpoteşti, în locul unde se afla măria sa Vasilie-Vodă. Acel loc ferit și cotit se chema Poiana Mînzului. Am ajuns noaptea și am stătut în preajmă, deoarece slujitorii ne opreau să intrăm în salaşul măriei sale. Dar din urmă a răzbit peste noi cu sila domnia sa Pintilie Ciogolea, spătar. Odată cu oamenii lui, am trecut și eu.

Măria sa a binevoit a-și părăsi culcușul dintre căruțe și dintre focuri. Cum dormea îmbrăcat, s-a arătat îndată. Numai sabia a trebuit să și-o încingă, pe cînd venea spre noi. În dreapta și-n stînga luminăției sale au ridicat slujitorii făchii de răşină. Atunci încruntîndu-se asupra noastră, Vodă ne-a cunoscut și pe Ciogolea spătar și pe mine. A strigat :

— Tu eşti, Sorocene ? Spune grabnic veste de la Cetate, ca să cunosc că Dumnezeu nu și-a întors cu desăvîrșire de la mine fața !

Am păşit înainte. I-am sărutat dreapta.

— Măria ta, Doamnele noastre trimet luminăției tale veste bună și sănătate.

Vodă și-a înălțat fruntea și a răsuflat cu putere, ca ușurat de o povară.

— Spune-ne și domnia ta, credinciosule al nostru spatar, un cuvînt care să ne ușureze mîhnirea. Căci în noi s-a strîns toată plîngerea țării ca un venin și nu ne îngăduie să dormim. Neprietinii au căzut ca din senin. N-am

avut cînd ascuţi săbii, cînd rîndui apărare. Pentru asta, poate va plăti Dumnezeu celor vicleni ; poate ne va învrednici să plătim noi ; pînă atunci însă nu ne putem găsi astîmpăr. Nu ştiu ce va fi izbîndit domnia sa Georgie Ghica, vornic de Ţara-de-Jos, pe lîngă Kalga. Primim a ne sînge ra ; îi dăm ceva din zestrea pe care o pregăteam mănăstirilor noastre, numai să uşurăm ţara — nădăjduind să-i fie păgînului acest dar al nostru ca o otravă.

Ciogolea spatarul, tăcînd s-a închinat către măria sa, aşteptîndu-l să se deşerte de toată obida. În preajmă era bulucită multă slujitorime şi căruţele stăteau chilnă lîngă chilnă, ca o tabără de jur împrejurul poienii, iar caii erau cu hamurile pe ei şi boii lîngă proţapuri. Copiii de casă ai Domniei se treziseră din somn şi împresuraseră pe măria sa. cu armele. Unul din cupari adusese, după obicei, măriei sale un pahar ca să se răcorească de arşiţa acelor ceasuri cumplite. Au venit şi călugării de la Galata sunînd din fiarele lor ruginite şi s-au închinat, iar măria sa i-a privit cu mirare, fără să le spuie nimic. Numai înţelegînd că toţi vor să-şi puie viaţa pentru Domn, i s-au umplut privirile de lacrimi.

— Măria ta, a vorbit cu supunere vel spatarul ; cu toţii plătim dajdie, unii cu ce ni-i drag, alţii cu ce ni-i scump ; alţii cu viaţa. Aşa ne-a fost rînduită pedeapsa. Aceste vorbe le-am învăţat de la Ştefan pîrcalabul, pe care luminăţia ta l-ai rînduit să se înfăţişeze lui Kalga-Sultan. Ştefan pîrcalab l-a căutat deci pe Giorgie Ghica vornic, şi amîndoi s-au dus la Kalga-Sultan, cu solie. Fiind Kalga un om fudul pentru straiele lui de matasă şi pentru cunoştinţa limbii persieneşti, pîrcalabul Soroceanu s-a hotărît să-i grăiască întru această limbă, ceea ce are să-i placă prea mult tatarului. Adăogind Ghica vornic şi daruri, se poate să-l înduplecăm, rămînînd, precum spui măria ta, să plătim cu altfel de bani amărăciunea de azi. Dar cu avînd a mă duce în altă parte şi fiind un om care ştiu a cunoaşte şi a preţui băutura, am luat cu mine vin vechi

roș de la Pîhnești, pus în poloboc de către bunicul meu în domnia lui Aron-Vodă, și cu acest dar m-am înființat la Hmil hatman. Cînd i-am pus dinainte ploconul, întăi a strîmbat din buze, arătînd că domniei sale nu-i place decît vinarsul : să fie limpede ca ziua și tare ca focul. L.-am rugat să cerce și din băutura noastră de la Moldova, cu care se îndeletnicesc la noi voievozii și boierii. Cum a gustat, cum i-a plăcut.

— I-a plăcut ? a zîmbit Vodă, mișcat.

— Cum a gustat, măria ta, cum i-a plăcut. A cerut un pocal de argint destul de mare. Frumos pocal. L-a ținut cu amîndouă mînile și i-am turnat în el. L-a băut, măria ta, cu dreptate. De ce să spun că nu l-a băut ? Nici n-a răsuflat. Numai la urmă a făcut : ha ! și și-a scuturat barba. Apoi s-a închinat cu smerenie, mulțămind de asemenea bunătate, care în țara Moscului nu se găsește. De aceea, zice el, l-a îndemnat Domnul Dumnezeu la Moldova. Mai bînd noi o toană, eu cu ulcica și el cu pocalul cel mare, fără să-l trag de limbă, mi-a spus, luminate Doamne, că el n-a venit cu nici o dușmănie în țara asta. Că el se mulțămește cu vin de Pîhnești și cu noră pentru feciorul său Timuș.

Măria sa a mormăit, cu barba în piept.

— A spus hatmanul asta ?

— Așa a spus, măria ta.

— Și unde se află poposit Hmil hatman ?.

— Măria ta, Hmil hatman și-a oprit căruțele pe Vladnic. Iar Kalga și-a pus cortul la Țuțora.

— Și de la apa Vladnicului nu vede Hmil pojarul Iașilor, risipa curții mele și a lăcașurilor creștinești ? !

— Ba le vede, măria ta. dar el spune că nu-i vinovat. Tatarii săvîrșesc toate ticăloșiile, iar el se pune pe cît poate împotrivă.

— De asta a venit el ? a rîs cu amărăciune măria sa.

— El așa spune, luminate Doamne, dar poate n-am înțeles eu bine. Am băut atîta vin de al bunicului, că mi

s-au făcut picioarele de lemn, iar mintea a ieșit din cap, s-a pus alături pe un pămătuf de trestie și țîrîia la mine ca o pasere. Nici acuma nu mi-am venit în fire, măria ta. Iar hatmanul s-a purtat cu vrednicie. De ce să spun că nu s-a purtat cu vrednicie ? Și el se mira că măria ta ai părăsit scaunul. Noi am venit pentru petrecere ! striga el. Eu am venit să leg prietinie cu Vasilie-Vodă și să ne încuscrim.

— A spus el asta ?

— A spus, luminate Doamne, pe viața mea c-a spus.

— A avut el asemenea îndrăzneală ?

— A avut, măria ta, căci stă în porunca lui căzăcimea, cîtă frunză și iarbă.

Vasilie-Vodă a oftat cu amar. Cuparul i-a mai înfățișat un pahar de vin.

— Domnia ta, vel spatar, încă nu te-ai desmeticit, dar gura domniei tale grăiește adevărul. Și-n inima domniei tale știu că este credință. N-ai înțeles batjocura ucraineanului. El spune asemenea vorbe rîzînd ; iar în mine e neagră inima ca cerneala. Kalga-Sultan se mulțămește cu dobînda lui, cu robii și cu darurile. Hmil îmi cere copila.

— Trebuie să i-o dai, măria ta, căci o cîștigă cu sabia.

— Așa a spus el ? Ori așa ai spus domnia ta ?

— Am spus amîndoi. Măria ta, să mă ierți, căci oricît eram de amețit, nu am avut în mine decît dragoste pentru stăpînul meu. Și-acuma, desmeticindu-mă, pricep că nu se poate face altfel.

Vasilie-Vodă a stat cu fruntea plecată.

— Așa este, așa este, a suspinat el.

La aceste vorbe, spatarul a îndrăznit iar :

— Luminate Doamne, hatmanul a mai spus o vorbă.

— Ce a mai spus ?

— Că poate încredința el singur pe măria ta că n-a venit pentru altceva. Să ierți neajunsurile și să-i dai pe doamna Ruxanda noră pentru feciorul său.

— Cum ? să uit prădăciunile ? și pojarurile ? și ucisurile ? și să-l socot creștin cînd vine ca tovarăș al păgînilor ?

Nu se rușinează ? Nu cugetă la Dumnezeu ? N-are nici o lege ?

Cu paharul gol în mînă, măria sa Vodă întreba cu mînie pe cei din juru-i și pe cei mai de departe : prostimea bulucită la căruțe, între animalele care hodineau în întuneric. Părea că întreabă și copacii care se zugrăveau pe cer în marginea poienii. Nimene nu îndrăznea a-i răspunde. Slujitorii schimbară făchiile și aţîţară focurile.

Vel spatar a mai avut destulă cumpănire ca să lese pe luminăţia sa Domnul să-și lepede toată supărarea și să-l suduie cu vorbe aspre pe Hmil hatman. După ce l-a văzut că ostenește și s-a făcut noaptea tîrzie, i-a arătat repede că Hmil vine la Fîntîna lui Iordan la al treilea ceas din zi, miercuri, adică chiar mîni — și poftește pe măria sa Vasilie-Vodă acolo, ca să-i spuie chiar el singur ce are de spus. Să nu aibă grijă măria sa și să vie.

— I-am spus că măria sa nu se teme.

— Să se teamă el de supărarea noastră ! a strigat Vasilie-Vodă ; iar noi ne-am bucurat cu toţii, auzindu-i amenințarea.

— Nici el n-are de ce se teme, măria ta, a îngînat Ciogolea spatar.

— Cum ?

— N-are de ce se teme, macar că vine numai cu doi asauli.

— Numai cu doi cazaci ?

— Numai cu doi cazaci, măria ta. Așa a spus el. Și fiind om ciudat, se ține de cuvînt.

— Și nu se teme ?

— Nu se teme ; căci tatarii și cazacii, în acel ceas, stau toţi cu mîna pe căpăstru și cu picioru-n scară, fiecare unde se află, și întind urechea ș-ascultă. Cum aud ceva, sar în șa și dau pinteni. Dacă într-un ceas n-aud nimica, deasemenea sar în șa. Stau ca nourii și ca trăsnetul.

— A spus el asemenea vorbe ?

— Luminate stăpîne, el mi-a poruncit să nu suflu nimic, cunoscînd că măria ta le poți judeca singur toate cu înțelepciune. Deci știe că ai să binevoiești a-l aștepta la Fîntîna lui Iordan, cu toți slujitorii și boierii pe care-i ai pe lîngă măria ta. Vine cu vorbe de pace.

Vodă a mai deșertat o cupă și a hotărît să i se pregătească straiele. După ce a mai stat o vreme gîndindu-se sub cortul său, a bătut din palme și a dat paicilor poruncă să puie cele mai frumoase tacîmuri pe harmasarul cel negru de Misir. În vremea asta s-au auzit cucoșii de la pădurărie cîntînd și s-a înroșit geana răsăritului, ca și cum dintrodată ar fi crescut pojarul de la scaunul Domniei. Acel pojar era asupra unei țări întregi și-l avea și măria sa în trupul său, căci n-a mai putut închide ochii.

La răsăritul soarelui s-a mișcat slujitorimea gătind toate ale Domniei ; cărăușii au primit de la vel postelnic rînduială să treacă mai adînc în codru ; pădurarii au înfățișat ierunci și căprioare pentru prînzul măriei sale ; copiii de casă și oștenii și-au încins săbiile și au încărcat cu grijă sănețele, mișcîndu-se către Fîntîna lui Iordan și așezîndu-se cu mare fereală în preajmă, pentru paza vieții măriei sale.

Am încălicat și eu din vreme cu Adam, feciorul vel spatarului Ciogolea, și, luînd tovarăși alți coconi, am străbătut la drumul mare. Am umblat pînă la fîntînă, cale de un ceas. Am trecut și mai departe de Iași, găsind locurile pustii. Lumea, cîtă avusese vreme să treacă în bejenie, se astîmpărase în păduri. Dușmanii se opriseră și ei în cîmpii, cu cît putuseră apuca și încărca în căruțe și cu cîți robi putuseră grămădi între suliți. Ei nu veniseră pentru război, ci pentru risipă și pradă. Între văi, păduri și munți, nu puteau răzbi decît cu fereală și cu tabere legate. Pîlcurile singuratice le puteau împresura pămîntenii, grămădindu-le în vreo rîpă și căsăpindu-le cu topoarele. Judecînd noi toate acestea, am ținut sfat și cu pădurarii care

împresuraseră pădurile și potecile la mari depărtări, negăsind nici o urmă proaspătă de copită fără potcoavă. Știind ei să urmărească orice fel de vînat, și cumpănind noi cu mintea noastră adevărul, am fost fără de nici o grijă și am întîmpinat pe Vodă care sosea cu puțin alai la fîntînă. Erau acolo ghizdele de piatră și o furcă groasă de stejar cu cumpănă înaltă ; iar în furcă o streșină, cu icoana Botezului Domnului nostru Hristos.

Pădurea se destășura în valuri către înălțimi și văi în partea de unde veneam noi, iar în fața noastră, în lungul drumului, zarea era curată, cu fînațuri necosite ; și-n lumina dimineții toate stăteau neclătite, ca-ntr-o pace binecuvîntată, ascultînd parcă zuzuitul albinelor care umblau cu hărnicie la flori.

Dintr-acolo s-a arătat un pîlc de călăreți, care a stătut, privind și adulmecînd.

Dintr-acel pilc de călăreți s-au desprins trei, care și-au repezit caii. Doi dintre dînșii au venit ca-n furtună și s-au oprit în preajma noastră. Și-au ridicat cușmele către măria sa și au rămas în șa, fără a privi nici la dreapta nici la stînga, pînă ce a sosit al treilea, mai bătrîn decît ei, mai gros și mai bărbos. Acesta am înțeles că-i hatmanul Hmil. Și-a împins calul la mijloc, între cei doi asauli și s-a închinat și el ușor către Vodă. Măria sa ducînd mîna domol către gugiuman, el și-a înălțat mai repede brațul și și-a tras cușma din cap. Era ras pe toată tidva și avea numai un moț. S-a închinat iar, cuviincios, apoi s-a uitat cu mîndrie în jurul său. Avea ochii mici și foarte ageri înfundați sub sprîncene. Obrazul și nasul, cît se vedeau din barba căruntă, erau fierte de vînturi și arșiți. Purta strai roș, cu ceaprazuri de aur ; la cușmă pene de stîrc alb. Toate aceste podoabe de stăpînitor nu erau nimica ; le purta cu dispreț ; dar în toată ființa lui păreau a sta în cumpănă puterea, furtuna și înțelepciunea. Cum i s-a deschis fața, rîzînd către măria sa, am înțeles că stătuse la masă de cum se luminase de ziuă.

Dînd pinteni calului, s-a apropiat mai tare de Vasilie-Vodă. Asaulii au rămas la locurile lor. Hmil s-a înclinat iar în șa ; apoi a vorbit, în limba ucraineană, pe care o înțelegeam și eu.

— Rog pe măria ta să mă ierte, dacă vin aici, într-un loc pustiu. Aș fi dorit să mă înfățișez la scaunul unde stăpînește cu slavă luminăția ta.

— Prea puternice Bogdan Hmelnițki, hatman al Ucrainei, a întors cuvînt Vasilie-Vodă ; nu-i vina noastră dacă nu te-am putut primi unde trebuie, dîndu-ți cinstea care ți se cuvine. Dumnezeu a rînduit altfel.

Hatmanul a clătinat din cap și a oftat.

— Mărite Vasilie-Vodă, a început el iarăși. Să nu fii supărat pe noi. Pe cît am putut, am apărat ctitoriile măriei tale. N-am dovedit a opri îndestul supărarea lui Kalga-Sultan împotriva pămîntenilor. Căci pămîntenii s-au făcut vinovați anul trecut, pe cît se spune, împotriva unor slujitori ai hanului, care treceau cu pace și cu oarecare dobîndă spre Bugeac și Crîm. Vinovați se pare că ar fi fost și unii boieri ai măriei tale, care au dat sfat neprielnic. Unii din ei și-au primit pedeapsa. Dar eu, mărite Vasilie-Vodă, am venit la Moldova nu numai ca să apăr lăcașurile lui Dumnezeu, dar ca să arăt și altfel gîndurile mele de prietinie către luminăția ta.

Vasilie-Vodă a părut că se gîndește. Hatmanul Hmil a zîmbit, apoi a încrețit din sprîncene.

— Mărite Vasilie-Vodă, prietinia mea cu n-o mărturisesc acuma. Ți-am mai dat știri despre dînsa ; iar solia aceea n-a fost numai pentru prietinie, ci și pentru încuscrire.

Vasilie-Vodă s-a ploconit către hatman, fără să-i răspundă.

— Toată lumea laudă frumusețea și cumințenia doamnei Ruxanda, a urmat Hmelnițki ; dar Ucraina dă laudă acestor daruri mai mult decît toate țările. Toată lumea deasemeni laudă slava și bogăția de la curtea măriei tale.

Noi, fiind oşteni săraci, nu ne putem lăuda cu bogăţie şi cu fală ; n-avem decît sabia noastră. Celui înţelept această sabie îi poate fi de folos — ori să-şi sporească bogăţia, ori să-şi sporească mărirea.

Hmil a aşteptat răspuns.

— Ceea ce spui e adevărat, prea puternice hatman, a mărturisit Vasilie-Vodă.

— Iată ce bine ne înţelegem, a zîmbit iar Hmil. Mă socotesc vesel pentru acest răspuns, pe cînd pricină de întristare ar putea să aibă Racoţi de la Ardeal şi Matei-Vodă de la Ţara Românească.

Vasilie-Vodă şi-a ridicat fruntea şi şi-a aţintit urechea.

— Mărite Vasilie-Vodă, noi am aflat despre unele vorbe pe care alţi sfetnici răi le-au spus la divanurile luminăţiei tale. Adevărat este că noi ne-am ridicat de jos ; dar Dumnezeu ne ţine unde sîntem şi de aceea nu ostenim a-i mulţămi dimineaţa şi sara. Mulţi şleahtici semeţi ai leşilor au rostit asemenea vorbe despre noi, şi le-am tăiat limbile, ca să nu mai grăiască în veci. Ne-am ridicat de jos, mărite Vasilie-Vodă, şi am cunoscut sila şi prigonirea celor care-şi socotesc pe degete neamurile. Le-am plătit cu această sabie şi i-am adăogit morţilor. Pe măria ta te rog să chibzuieşti unde-i sfatul cel bun. Pentru cei cu rău sfat, avem leac. Şi să ştii că n-am venit decît cu priinţă, de şi alaiul cu care am trecut Nistrul nu s-a mai pomenit niciodată într-o împrejurare ca asta, cînd s-au făcut peţiri. Să ştii mărite Vasilie-Vodă, a sfîrşit hatmanul, arătîndu-şi dinţii, că peste hotărîrile mele nu poate trece nimeni, fărădecît numai Dumnezeu.

Vasilie-Vodă a căutat, fără să găsească, o ţintă pentru privirile sale. Negăsind-o, şi-a întors numai zîmbetul silnic spre Hmelniţki.

— Milostive Doamne, a vorbit iar, trăgănat, cazacul ; putem să dăm mîna ? Nu scrim, nu punem peceţi. Pe unde iese cuvîntul. iese şi sufletul. Cînd va binevoi Dumnezeu să se facă însoţirea pe care o doresc, această sabie

va fi în slujba măriei tale. Dacă îmi tinzi acuma dreapta, nu mai tîrziu decît mîni și cazacii mei și ceambulurile lui Kalga se trag îndărăt.

Vasilie-Vodă și-a încredințat lui Dumnezeu ființa, înălțînd ochii către albastrul cerului, și s-a supus la acea poruncă blîndă, însă neînduplecată. A întins mîna. Bogdan Hmelniţki și-a împins calul, s-a alăturat de Vodă și i-a cuprins-o. Apoi, trăgîndu-și sabia, a făcut cu dînsa semnul crucii fulgerînd în patru vînturi și i-a sărutat straja împodobită cu mărgăritare.

## X

### Despre durerile de dragoste, care au fost și vor fi în toate veacurile aceleași

Toate aceste întîmplări le-am povestit unchișului meu cînd s-a întors de la Kalga. Nu s-a mirat deloc și mi-a amintit vorbele pe care mi le spusese despre scopul lui Hmil hatman. Asemenea vînătoare, a adaos el, se întîmplă rar și cu mult mai rar izbîndește. Ucraineanul gonește doi iepuri : se poate să-i prindă pe amîndoi odată.

— Nu știu cum va primi măria sa această scădere, a zis el iar. Va striga la Stambul ; își va întoarce nădejdea către leși ? Deocamdată a căzut într-o supărare neagră și tace. Doresc să mă înșel în privința măriei sale cînd cuget că așa pornesc uneori în risipă munții cei înalți, ca și domniile. Cincisprezece ani a fost fericită și îmbelșugată Țara Moldovei, iar acum fumegă între Prut și Nistru și noroadele privesc cu spaimă la locurile unde au fost sate. Ade-

vărat este că, îndată ce se va trage puhoiul, Dumnezeu dă putință pămîntenilor, după pilda roilor, să umple iar știubeiele. Le trebuie numai un an de ploi și de soare și iar se întind toți pe spate, cu pîntecele pline către Dumnezeu. Totuși, ciudate vremuri de logodnă pentru măria sa domnița Ruxanda ! Acuma trebuie să te grăbești să-i duci veste : frumoasă veste !

Unchesul meu rîdea cu oarecare răutate, împungîndu-mă acolo, unde socotea că mă ustură. Dar nădejdile mele nu erau istovite, și am mărturisit îndată pîrcalabului că deocamdată mă socotesc mulțămit. Mîni va fi ce va hotărî Dumnezeu. Pînă mîni se pot dărîma toate semețiile căzăcești. Eu mă tem mai mult de leși.

— Așa este, a încuviințat unchesul ; mai ales de unul dintre leși. Poți să spui măriei sale domniței că pan Iosif se află sănătos lîngă Vodă, dar și-a pierdut pe drum călămările și penele.

Fără să stau mult în cumpănă, m-am dus să caut între tabercle de căruțe ale Domniei pe pan Kotnarski. Nu eram încă în stare să-mi cunosc durerea, de și ea clocea în mine. Luminăția sa Vasilie-Vodă stătea între diecii moldoveni, poruncind scrisori la toate ținuturile. Era încins cu sabia și gata să se întoarne să-și apuce scaunul Domniei. Dăduse știre căpitanului de nemți să-și puie în rînduială oamenii și să purceadă înainte. Sosiseră cele dintăi iscoade, care mărturiseau că Hmil și Kalga au trecut Prutul și se trag spre Nistru.

Cu înfățișare prietinoasă, m-am apropiat de pisărul leah, închinîndu-mă. El îmi zîmbi fără prefăcătorie, părînd că nu-și aduce aminte de harțagul meu. Părea a nu ști nici cum mă chiamă. I-am amintit de unchesul meu pîrcalabul Ștefan.

— Sînt bucuros, postelnicele Sorocene, mi-a zis el, că pot să-ți mărturisesc și domniei tale plăcerea pe care mi-o face pîrcalabul de cîte ori îl aud vorbind. E un om pe care

l-am dorit totdeauna prietin ; în lipsa lui mă mulțămesc cu domnia ta, dacă asta nu te supără.

Am stat puțin în cumpănă, ca să-mi dau samă dacă nu se găsește, în aceste vorbe, vreun ascuțiș. Pan Iosif era alb la obraz, cu ochii păliți de mîhnire ; numai straiul și-l purta întru totul nehrentuit și curat. M-am uitat la barba lui balaie prea scurt tăiată, la tîmplele-i cărunte. Nu puteam găsi în el nici o pricină de dragoste pentru o fecioară ; deci și pentru domniță l-am dat deoparte. Poate se înșală ea singură și nu va întîrzia să vadă adevărul.

— Pan Iosif, am vorbit eu, cunoști și domnia ta ce fel de nuntă s-a pregătit măriei sale domniței Ruxanda. Sînt rînduit să duc, la Cetatea Neamțului, veste.

— Du vestea, a zîmbit domnul Kotnarski. După o pețire ca asta, nu poate urma decît o nuntă și mai înfricoșată.

— Mai bine aș dori să-mi retez limba cu dinții.

— Să nu faci asta ; ești încă tînăr și-ți rămîn multe alte lucruri mai bune de făcut în viață. Măria sa doamna Ruxanda e destul de înțeleaptă ca să se supuie soartei, dacă nu se va putea altfel ; însă știe că Vodă nu se va învoi la o asemenea coborîre înainte de a încerca totul și înainte de a căuta să dobîndească sprijin fie de la Dumnezeu, fie mai ales de la oameni.

— La asta mă gîndesc și eu, pan Iosife. Domnia ta cunoști meșteșugul epistoliilor. Scrie hatmanilor celor mari din Lehia, scrie Craiului și șleahticilor : iată ce se pregătește. Ca să-și grăbească pedeapsa lor asupra varvarilor. Să-i stîngă de pe fața pămîntului.

— Aceste cărți s-au scris și se scriu, a zîmbit pan Iosif.

— Și ai nădejde să se ridice vreo putere ?

— Am nădejde, postelnicele Sorocene. Nu este în lumea asta mai mîndră tagmă decît a nobililor Poloniei, nici mai viteză. Cum socotești că ar putea răbda ei în veci asemenea umilire, ca aceea pe care le-a bătut-o în frunte Hmil ? Noroadele Ucrainei s-au sculat ca viermii pămîntu-

lui. Dar ei vor fi vrednici să zdrobească în picioare viermătul.

— Eşti încredinţat de asta, pan Iosife ?

— Sînt încredinţat ca de Dumnezeu, a hotărît Kotnarski, şi obrajii i s-au rumenit de puterea lăuntrică din care izbucniseră aceste vorbe.

Mi-a plăcut ceea ce mi-a spus şi am fost deplin încredinţat de acest adevăr. Am mai fost încredinţat că nu trebuie să am din partea lui nici o teamă în alte privinţi. Ca un bărbăcuţ tînăr m-am pus cu coarnele împotriva pîrcalabului, care cerca să-mi dărîme nădejdile şi încîntările. I-am sărutat mîna ; el mi-a binecuvîntat prostia : şi m-am repezit cu puţini slujitori la Cetate la Neamţ ca să duc măriilor lor veste de la Domnie şi să le deşert dinainte un sac de ştiri şi de vorbe.

Cînd a auzit de întîmplarea de la fîntînă, Doamna Teodosia şi-a plesnit palmele şi a înălţat ochii la cer. Domniţa Ruxanda a pufnit de rîs.

— Cum îi zice acelui Făt-frumos fecior de craiu ?

— Timoşa, măria ta.

— Şi ce se ştie despre el ?

— Măria ta, nu se ştiu multe lucruri. Uncheşul meu Ştefan Soroceanu zice că ar fi fiind un flăcău de cincisprezece ani, care acuma se află ostatic la hanul cel mare din Crîm. Vitejia nu şi-a arătat-o ; frumuseţa mai bine şi-ar ţine-o ascunsă. Iar pan Iosif Kotnarski spune şi el la fel.

— Se poate ? Spune şi pan Iosif ceva ?

— Spune şi el, măria ta, din cînd în cînd. Zice că n-are decît chip de om.

— E destul şi asta pentru o domniţă, a răspuns cu un rîs amar Ruxanda. Şi ar fi şi frumos să se întîlnească soţul meu cu al surorei mele Doamna Maria. Să mirosse pan Ianuş Ragivil sîngele neamurilor lui în straiele lui Timoşa ! Aşa-i că ar fi frumos, Sorocene ?

— Măria ta, Dumnezeu n-ar putea să încuviințeze asta. Am aflat de la pan Iosif că cei mari își scriu cărți, ca să împiedice asemenea nelegiuire.

— Așa ți-a spus pan Iosif, că cei mari scriu cărți ? Ar trebui să știe domnia sa că împotriva sălbătăciunilor din pustie cărțile nu folosesc. Iată, stau în jurul nostru domnii și boierii și vine la Moldova lupanul, adică feciorul lui Hmil. Și nimene n-are să crîcnească ; căci oile au à se supune puterii lupilor.

Am simțit că mă străpunge rîsul măriei sale și mi-am plecat cu umilință fruntea.

— Ne punem toți viața ! am strigat eu.

Ea m-a privit cu milă.

— Tot așa zice și pan Iosif ?

— Măria ta, am răspuns ; ce spune pan Iosif nu știu ; dar ce spun eu să crezi.

S-a oțărît, a închis ochii, a stat așa neclintită o vreme, apoi s-a întors și a intrat pripit în paraclis, ca să plîngă acolo și să se roage.

Cînd s-a arătat iar, m-am așteptat s-o văd ofilită și moale. Dimpotrivă, a trecut pe dinaintea mea cu îndîrjire, zîmbindu-mi, ca și cum tot ce se întîmplase și tot ce vorbisem se scufundase sub picioarele noastre.

Am slujit-o așa cu supunere cît am stat la Cetate, așteptînd pentru credința mea și pentru dragostea mea un semn. Cîteodată mi se părea că izbîndesc ; pe urmă înțelegeam că mă înșel. Într-o vreme m-am încredințat că cel puțin urăște pe pan Kotnarski. Se hotărîse a mă trimete la Iași, ca să-i spun numai lui, în taină, că dorește să nu-l mai vadă niciodată. Băgînd de samă că-mi face plăcere asemenea poruncă, a rîs, m-a oprit și nu m-a mai trimes.

Cînd a venit carte de la Vasilie-Vodă să ne întoarcem la scaunul măriei sale, Doamnele s-au bucurat. Ruxanda mi s-a părut că se bucură chiar prea mult, de și eu aveam pricină de întristare. Isprăvindu-mi slujba, Vodă mă putea trimete la Soroca, unde stam de obicei, sub mîna unche-

şului. Am ceruť să înţeleg dacă domniţei nu i-ar părea rău să mă depărteze aşa de tare, tocmai la Nistru. Mi-a răspuns suspinînd că se va simţi foarte supărată. Cu toate acestea m-a lăsat să mă duc şi mi-a zîmbit cu viclenie, la despărţire.

Venise asupra ţării o vreme de toamnă timpurie. Fulguise pe munţi, căzuseră brume la văi. În satele dărîmate de pojar, norodul se îngropase cu grăbire în bordeie. În Iaşi, din risipituri, se înălţaseră iarăşi căsuţe. Meşteri bocăneau întruna cu bărzile şi tăiau cu fierăstraiele la Curtea Domnească. Zidarii isprăviseră de văruit. Oştenii înţesau ograda. Asupra lor sta cu străşnicie căpitanul neamţ Bibiţ — cel care pedepsise, la porunca lui Vodă, pe siimeni pentru spartul carălor domneşti ; pe unii îi bătuse cu toiege plumbuite, pe alţii îi trimesese la ocnă. Se vădea împrejurul lui Vodă o putere nouă ; şi măria sa însuşi se arăta mai trufaş şi mai posomorît în văzul mulţimii.

Aici începe în viaţa mea un răstimp lung de suferinţă. Am simţit întăi un dezgust pentru alaiuri şi pentru bucuria pe care voiau s-o dovedească muzicile şi sacaluşurile la întoarcerea Doamnelor. Venise şi o carte plină de încîntări din partea lui Hmil hatman şi unii dintre curteni se bucurau pe faţă crezînd că fac plăcere lui Vodă. Cu puterea lui Hmil, şopteau ei, măria sa Vasilie va putea însfîrşit pune jos pe Matei-Vodă ; va putea îndrăzni şi mai departe, la trecătorile Ardealului şi va putea statornici o tărie vrednică de vremea de demult a ţării, cînd bătrînii noştri trăiau slobozi, cu sabia în mînă. Eu îi ascultam, scrîşnind, şi mă frămîntam singur, înghiţind venin, căci vorbele lui Hmil hatman nu dovedeau decît batjocura curţii noastre ; căci vor veni venetici nespălaţi din Ucrainä şi vor ridica un odor. Ei puteau numi asemenea faptă încuscrire, ori cununie ; eu îi dădeam numele cel adevărat, fără a folosi însă cu nimic nici domniţei, nici durerii mele. Aş fi simţit poate puţină uşurare, dacă m-aş fi putut încredinţa că Ruxanda întoarce fruntea de la asemenea cuvinte. Dar măria sa avea

pe obraz un zîmbet și în ochi o nedeslegată taină femeiască. Mai degrabă m-aș fi împăcat acum cu dușmanul meu cel blînd pan Iosif : amîndoi doream s-o păstrăm țării. Unchesul meu avea de ce rîde de asta ; eu însă aș mai fi putut păstra o nădejde. Altfel pierdeam tot. În aceeași vreme mi-a sosit de la maica mea o veste de mîhnire : că părăsind moșia de la Bîra și văduvia, își ia cu totul rămas bun de la lume și se duce să-și aștepte ceasul morții la sfînta mănăstire Agapia, închinîndu-și cei din urmă ani lui Hristos. M-am dus acolo la domnia ei să mă ierte, și să-mi iau rămas bun pentru această viață. Într-adevăr n-am mai văzut-o.

Întors la Iași, am găsit poruncă de la unchesul meu să mă duc fără întîrziere la el.

Ceea ce clocea în mine, pe cînd încă nu-mi dam samă, scosese șerpi. Frămîntat în fel și chip în tot lăuntrul meu sufletesc și în toată ființa, am străbătut calare la Soroca. N-aveam tovarăș decît un slujitor, tînăr ca și mine, cu numele Mitriță. El îmi adusese ravașul de la pîrcalab. Mă îngrijea la popasuri, îmi aducea apă, îmi dădea hrană, și se mira de ce voi fi fost avînd, căci mă cunoștea altfel. Mă știa ca și el, ori ca și un mînzoc din herghelie, ori ca și o pasere în primăvară. Deodată căzusem.

— Ce vei fi avînd măria ta, cucoane Bogdănuț ? Poate ești bolnav.

— Se poate să fiu bolnav, Mitriță. Se vede ?

— Știu eu ? De mîncat văd că mînînci, de băut iarăși văd că bei. Numai somnul nu ți-i bun. Poate ți-a dat cineva ceva. Ori ți-a trimes fapt. Ori te-a deochiat.

— S-ar putea ; eu n-am de unde știi.

— Atuncea, cum ajungem, căutăm o babă meșteră și-o punem să-ți desfacă. Dar poate să fie altceva.

— Ce să fie altceva ?

— Poate să fie altceva, măria ta.

Eu nu i-am răspuns și el n-a mai îndrăznit. Era un flăcău voinic și ars de soare, cu tuleie de mustăți și barbă,

cu ochii castanii și buni care păreau umezi și femeiești sub sprîncenele arcuite. Mă știa din copilăria noastră, și de la el învățasem trînta ciobănească și piedicile. Poate-și simțea un drept să dezvăleasscă ce era în mine, dar din privirea mea neprietinească, înțelegea că nu trebuie să cuteze. A încercat atunci să-mi atragă luarea-aminte asupra împrejurărilor și lucrurilor plăcute mie odinioară. Din loc în loc, prin acea lucire de aur care înflorea zilele toamnei, în marginea mirиștilor, a pîrloagelor, a fînațurilor, caii noștri stîrneau iepuri ori stoluri de potîrnichi. De pe costișe își luau zborul dropii care se înșirau pe zare. În margini de spinării rătăcea în preajma noastră cîte o vulpe, care dispărea ca o umbră. Și nu departe de fîntîni ieșeau pe moșiroaie popîndoci ; se așezau drept și-mi făceau semne cu lăbuțele de dinainte.

Aceste semne mici și tainice au părut că mă deșteaptă într-o vreme. Am vorbit cătră flăcău :

— Ascultă, Mitriță. Ție ți-a fost dragă pînă acum vreo fată ?

— Mi-a fost măria ta, de ce să nu-mi fie ?

— Și ce faci ?

— Nu fac nimica. Dar cînd mi-a veni vremea, mă duc la bătrîni ș-o cer. Adicătelea nu mă duc eu. Se duc dintre ai noștri, care-s oameni așezați și în vîrstă. Se chiamă că se duc împețit.

— Ei, și ți-o dau ?

— Mi-o dau. Dacă nu mi-o dau, o fur.

Asta mi-a plăcut. Știam eu acest obicei al prostimii ; mie însă nu-mi era îngăduit să-l întrebuințez.

— Dar dacă nu vrea fata ?

Mitriță m-a privit cu mirare și și-a arătat dinții. Știam ce vrea să spuie ; însă eu trăiam în altă lume. Totuși el avea dreptate și ceea ce era în socotința lui se potrivea cu sfaturile pe care mi le dăduse cîndva unchеșul meu. Am luat în clipa aceea o hotărîre, pe care tot atunci știam că n-am s-o pot îndeplini. Cu toate acestea îmi plăcea macar

hotărîrea : să îndrăznesc ceea ce nimeni nu-mi închipuiam că poate îndrăzni. S-o prind și s-o strîng pe măria sa domnița ; să nu fie pentru mine decît fata la care se gîndea, zîmbind, Mitriță.

— Cum o chiamă, Mitriță ?

— Pe cine ? pe-a mea ? Are nume frumos, măria ta. O chiamă ca pe fata lui Vodă.

M-am uitat către el cu coada ochiului, să văd dacă n-a înțeles ceva cumva. Nu cred să fi înțeles. Privea cu luare-aminte în lungul drumului, înspre aburul Nistrului.

La Soroca, unchеșului meu nu i-a fost greu, chiar din cel dintăi ceas, să înțeleagă ce boală mă roade. Cîți șerpi aveam în mine, atîtea limbi cu două săgeți mă înțepau.

M-a lăsat să mă hodinesc, mi-a dat vin bun, ca să prind inimă, și m-a luat cu el în plimbare pe sub peșterile din stîncile de deasupra tîrgului. Am umblat calare, dîndu-le ocol ; ne-am suit deașupra și pîrcalabul s-a uitat îndelung către Iampol și depărtările pustii ucrainiene.

— De-acolo, mi-a vorbit el cu zîmbetul lui, ți-a venit ție această boală grabnică. Tot de-acolo are să-ți vie și leacul.

— Crezi, unchеșule, că poate fi vreun leac ?

— Orișice boală are leac, Bogdănuț. Prostia trece cu vîrsta ; bătrînețea cu moartea. Eu îți doresc ție un leac ; ai să-mi dorești și tu mie îndată altul. Boala de dragoste trece și ea ; ori poți s-o stăpînești, ori te doboară. Dacă n-ai murit, ți-a trecut. Aici, unde ai tu durere, se poate întîmpla să nu mai vie mirele cel așteptat. Se poate însă întîmpla să și vie.

— S-ar putea întîmpla să nu mai vie, unchеșule ?

— Se-nțelege că s-ar putea. Întîmplările de război sînt ca vîrtejurile puhoaielor. Pot lua totul cu ele, chiar și pe miri. Dar leacul cel mai bun este celălalt. Să vie Timuș, să-și ieie dreptul lui și pe urmă tu ai să te tămăduiești de istov.

Pentru aceste vorbe otrăvite, i-am dorit îndată pîrcalabului leac la boala bătrîneții. Cum l-am blăstămat în gîndul meu, m-a fulgerat o căință neagră, căci îl socoteam pe unchesul Ștefan ca pe un părinte al meu. M-am întristat amar și am intrat cu fruntea plecată la Cetate.

Acolo am petrecut eu vreme care mi s-a părut multă, zile după zile și ceasuri după ceasuri. Și zilele și ceasurile veneau și fugeau, fără să le înțeleg, pe undele Nistrului. Cîteodată sub ploile de toamnă, apele creșteau posomorîte ; pe urmă se alinau, se limpezeau și jucau iarăși în crețuri line. Cînd acea apă mișcătoare s-a prefăcut în pod de ghiață, au prins a veni viscole din răsărit. După acele viscole, treceau în vremea nopții, pe podul luciu, sub lumina lunii, cîrduri de lupi. Străjerii de pe ziduri mi-i arătau întinzînd baltagul spre ei ; apoi se învăleau în cojoace și mă priveau numai cu un ochi care scînteia în ger.

Cu cît se apropiau sărbătorile de iarnă, cu atît viața mea era mai în suferință ; pînă ce unchesul Ștefan s-a hotărît să plece c-o săptămînă mai degrabă la scaunul Domniei, cu veștile, plocoanele și vama Sorocei. Eu trebuia să-l însoțesc, fără îndoială ; și el nu se ducea pentru dînsul, nici pentru măria sa, cît pentru un nepot ajuns mai rău decît cel din urmă dintre mișei.

Slujitorii Cetății au pregătit întăi săniile cu poveri ; le-au învălit cu rogojini, le-au strîns în curmeie și lanțuri și le-au pornit înainte, pe pîrtie. Am băgat de samă multe blăni scumpe și asta a fost pentru mine altă amărăciune, arătînd gătire de nuntă. În sania lui Mitriță, am văzut, supus sub cojoc, și un pui de căprioară din primăvara trecută. Se îmblînzise la odăile oștenilor și se uita fără sfială la lume, întinzînd botișorul umed și amirosind.

A doua zi după poveri, am purces și noi, cuibăriți într-o sanie ușoară și adăpostiți în sumane căptușite cu lup de dincolo de podul de ghiață. La cei patru cai înhamați doi cîte doi, suna cîte un clopoțel cu glas deosebit. Tuspatru

sonurile păreau că se veselesc odată și fug jucîndu-se pe omături, cătră zări.

Din cînd în cînd. unchesul cerca să mă trezească din muțenie și-mi spunea pilde de ale lui, care mie nu-mi mai făceau nici o plăcere.

— Tu stai ca bufnița cînd o bate soarele, îmi vorbi el însfîrșit. Eu am să-ți spun însă ceva, la care ai să ciulești urechile. Dar atuncea am să tac îndată.

M-am întors cătră el cu neprietinie, așteptîndu-mă la o împunsătură.

— Știi tu de ce călătorește la Iași acea căprioară, în sania lui Mitriță ?

— Va fi fiind plocon pentru masa lui Vodă, unchesule, și are să se uite la ea de aproape baș-bucătar.

— Ba căprioara e înainte și tu ești în urmă. Mă așteptam să nu înțelegi că e un dar al tău.

— Un dar al meu ?

— Așa — pe care ai să-l înfățișezi cui nu s-așteaptă să-l primească.

Dintrodată am cunoscut că acel pui de căprioară e dragostea mea.

— Așa este, e dragostea ta, a urmat unchesul, ca și cum mi-ar fi cetit gîndul. Domnița are să-l primească neștiind nimic, ori știind ce este. Iar tu întăi ai arătat bine unde poate să-i fie sfîrșitul.

Am cugetat cu sfîșiere că unchesul meu are dreptate. Totuși m-am hotărît să scot din acel dar, cît mai mult folos pentru patima mea.

Călătorind cu mare iuțeală în sanie, pe pîrtie bună, am ajuns poverile la Prut și, a doua zi dimineața, am intrat odată cu ele în Iași. Pretutindeni toate erau albe, ascunzînd semnele pojarurilor. Iar în marginea tîrgului, oameni nevoiași jertfeau sfîntului Ignat rîmătorii și rînjeau la noi dintre stîlpi de fum, ascuțindu-și dinții pentru praznicele sărbătorilor. După ce am lepădat de pe noi, la han, la Eleftorie, straiele cele grele, ne-am înfățișat la curte, unde am

găsit, mai cu samă în preajma cuhniilor, mare hărnicie. Sosiseră chiar în aceea dimineaţă sănii cu poloboace de la Cotnari şi unii dintre slujitori se dovedeau a fi prea veseli. Fiind însă toate spre slava şi sănătatea luminăţiei sale Vasilie, al cărui patron cădea chiar în fruntea lui ianuarie, la o săptămînă după Crăciun, uncheşul socotea că trebuie să-i iertăm.

— Afară de asta, ţara a fost în mare nacaz, adăoga el ; şi pămîntenii s-au deprins a-l uita, cu ajutorul băuturii. Adevăr este că, la bucurie, tot cu vin se îndeletnicesc. Nu-i putem schimba ; deci să-i lăsăm cum sînt.

Măria sa Vasilie-Vodă era sîrguitor ca totdeauna la treburi ale divanului. S-a arătat bucuros de plocoane ; mai ales de blăni şi, mai presus, de sama vămii de Soroca, unde era un bun vad al neguţătorilor. A dat poruncă vistieriei să primească şi să numere întocmai aurul şi argintul şi a bătut pe umărul cel mai nalt pe uncheşul meu, juruindu-i un strai deosebit de catifea italienească. A fost mulţămit şi de puiul de căprioară, mirîndu-se că nu-i adus pentru masa măriei sale.

— Dacă-i pentru domniţă, îmi pare şi mai bine, a binevoit a-mi spune luminăţia sa. Postelnicele Bogdănuţ, să i-l duci tu singur. Să-i daţi salaş şi sare, să se bucure şi o biată lighioană la curtea Domniei mele. Trebuie să-ţi spun, pîrcalabe Sorocene, a adaos Vodă întorcîndu-se către uncheşul meu, că după atîtea îngenuncheri şi rugăciuni, ţinînd întregul post al Sfintei Naşteri, vreme de cinci săptămîni şi cinci zile, se pare că Dumnezeu milostivul începe a-şi întoarce către noi lumina feţei sale. Am primit, pîrcalabe Sorocene, din Ţara Leşască, bună veste, cum că, îndată ce-or zburda mieii în primăvară, se porneşte de către boierii de-acolo mare vînătoare la apa Niprului.

Uncheşul meu a încuviinţat din cap, privind într-o parte, şi a arătat oarecare bucurie.

— Asta-i veste bună, măria ta. Să vedem.

— Nu te îndoi, o filosoafe ! a strigat Vasilie-Vodă. Şi a bătut iar pe uncheşul meu, cu palma, peste celalalt umăr.

În aceeaşi vreme, am suferit în firea mea o altă schimbare. De obicei, nimic din ce mă împresura nu scăpa privirilor mele ; toate intrau în mine ca nişte săgeţi. Acuma nu mai eram cu luare-aminte decît pentru ceea ce se petrecea în lăuntrul meu.

Am privit aproape fără să văd şi am ascultat hursuz jocurile, cabazlîcurile şi cîntecele slujitorimii la ziua măriei sale. N-aş putea arăta dacă întîmplarea mea cu domniţa s-a petrecut înainte de ele, ori după ele. După ce-i înfăţişasem darul meu, faţă de măria sa Doamna Teodosia şi faţă de jupînesele care se aflau la odăile Doamnei, întru una cercam şi căutam prilej ca să găsesc singură pe domniţă, să-i spun ceva. Nu ştiam anume ce trebuia să-i spun, dar aveam nevoie să-i vorbesc. Aşa, într-o după-amiază, cînd mi se pare că bătea soarele pieziş în gangul unde am intrat, am văzut căprioara mea căutînd să apuce cu botişoru-i negru un smoc de lumină, ca şi cum ar fi fost iarba unei poieni ; şi îndată după căprioară, s-a arătat şi Ruxanda.

S-a mirat că mă vede. Totdeauna se mira de asta.

— Ce cauţi aici, Sorocene ?

I-am răspuns că o caut pe măria sa.

S-a mirat iarăşi.

— Măria ta, să nu te miri, i-am zis, căci eu, de cînd m-am întors de la Soroca, nici n-am altă îndeletnicire.

— Cum se poate ?

— Da, măria ta. Puiul acesta de sălbătăciune mă înţelege ; de aceea se uită astfel la mine.

— Văd ; eu însă nu mă pot uita ca el.

— Ştiu, măria ta ; din pricina asta, de multe ori îmi doresc moartea.

— Sorocene, să știi că de vorba asta m-am spăriat ; să n-o mai spui. De ce te uiți așa la mine ? Parcă aș fi un dușman. Dacă ai avea puțină judecată, ai lepăda asemenea gînduri și vorbe. Domnia ta nu ești decît un copil. Eu am să îmbătrînesc în altă țară.

Cînd a lăsat să cadă vorba asta, cu amărăciune, eu m-am risipit la picioarele ei ; i-am cuprins genunchii ; mi-am plecat fruntea și i-am sărutat condurii : am ridicat ochii și am văzut-o frămîntîndu-se în strînsoarea mea : și-a proptit palmele în obrazul meu și m-a respins ; eu m-am suit în sus fără să-i dau drumul și am sărutat-o pe umăr și subt urechea stîngă. Atunci a tresărit cu mînie și m-a respins a doua oară.

S-au auzit pași. S-a smuncit îndărăt, ieșind din brațul meu mai ușor decît mi-aș fi putut închipui. Subt amenințarea sprîncenelor ei, m-am simțit pierdut. Ca să fac ceva, am prins de după gît vătuiul și abia îmi stăpîneam răsuflețul greu, neștiind ce are să se întîmple. Cunoscusem pașii și auzisem glasul lui Vodă.

Cînd am îndrăznit a privi spre domniță, am vazut-o liniștită și zîmbind. Măria sa Vasilie-Vodă a ieșit de după colț și s-a oprit.

— A venit Soroceanu să-și vadă puiul de capră sălbatică, a zis domnița. Îi spune la ureche stihuri elinești și i-i jale că s-a despărțit de el.

— E un copil, a binevoit a-și da părerea măria sa. Ruxanda a rîs.

— Așa i-am spus și eu.

Și a rostit, ca și cum ar fi mestecat miere în vîrful buzelor două stihuri saphice :

*Poate în alt veac un suflet*
*Își va aduce aminte de noi...*

— Cunoaște asemenea lucruri nepotul lui Soroceanu ? s-a mirat Vodă. Eu socoteam că unchesul lui nu l-a învățat decît pilde.

— Cunoaște, l-a încredințat Ruxanda. Poți să ai nădejde în știința lui și să-l trimeți, dacă ai nevoie, sol la unguri și la leși, chiar și la Țarigrad. Să fii încredințat, măria ta, că nu te dă de sminteală.

— Bine, să vedem, a încheiat cu bunătate măria sa Vodă. Vină după mine, postelnicele.

Domnița a rămas singură, cuprinzînd sălbătăciunea cum o ținusem eu și s-a uitat într-o parte și pe sub sprîncene după mine, cu o privire batjocoritoare, în care eu am găsit ceva și pentru fundul sufletului meu.

Asta, cred eu, a fost pricina drumului meu în Lehia, cu o carte de mare taină. Acea carte, al cărei cuprins nu-l cunoșteam, o alcătuise pan Iosif Kotnarski. Am plecat cu ea; cu bani destui, cu porunci strașnice a lui Vodă și cu sfaturi multe de la unchesul meu. Însă nu plecam bucuros, de și o asemenea slujbă era începutul norocului meu de curtean. Mulți dintre coconii de case mari îmi zîmbeau și mă firitiseau, înțelegînd ceva. La asemenea vorbe și zîmbete, unchesul mă învățase că trebuie să tac, să mă închin și să par și eu vesel, iar mai ales să fiu încredințat că fiecare păreche de ochi care mă petrece nu e a unui prietin.

Călărind spre Liov și pe urmă spre Varșovia, cu cei doi slujitori de la curte care-mi țineau tovărășie și strajă, puneam la cale în felurite chipuri, în mintea mea, pieirea pisărului leah. Pe el îl găseam deocamdată vinovat de toate durerile mele ; eram încredințat că domnița are pentru el o anumită privire ; deci trebuia să cadă undeva într-o rîpă, la un război, străbătut de o săgeată a mea, ori trebuia să-l pîndească Mitriță, cu sulița lui scurtă, într-o sară, și să-i deie o lovitură la subsuoara stîngă. Mă încăpățînam să-l văd murind în deosebite feluri, fără ca asta să-mi răcorească sufletul bolnav.

După ce am pus în mîna lui pan Ianuş Ragivil, în cetatea Varşoviei, cartea de la socrul său Vasilie-Vodă, am mai rămas o vreme în graniţele Lehiei şi am putut vedea cu ochii mei mare pregătire a hatmanilor Coroanei împotriva lui Hmil şi a cazacilor de la Pragurile Niprului. Îndată a purces zvon la toate ţinuturile cum că s-au mişcat pretutindeni tabunurile hanului de la Crîm şi s-au strîns către păşunile dinspre Lehia o sută de mii de călăreţi nohai. Şi cu acea sută de mii de necredincioşi s-au împreunat taberile lui Hmil hatman. cu praporele şi carăle de război — mare putere şi silă. Ar fi strigat crainicii lui Hmil în toate tîrgurile Ucrainei că a dat Dumnezeu însfîrşit să. vie cel din urmă an al boierilor leşi ; că nici unul n-are să mai rămîie sub soare, iar cenuşa lor, amestecată cu a palatelor, are să fie cernută şi viscolită de vînt. Pe cînd se spuneau acestea în toate părţile şi prostimea aştepta sfîrşitul lumii, a ieşit Cazimir-Crai cu iuţeală la trei zile depărtare în sus de Cameniţă, avînd cu sine pedeştri bine legaţi şi călărimea cea îmbrăcată în fier a şleahticilor. Faţă de puzderia tatarilor şi cazacilor, Craiul n-avea decît a treia parte. Pe loc au strigat trîmbiţile năvală şi au bătut tîmpenele. Craiul însuşi a înălţat sabia cea mare. Şi aşa fel au fost loviţi necredincioşii şi ucrainţii, încît în clipă au căzut pe spate şi au pornit în risipă. I-au tăiat pedeştrii Craiului cum au vrut ; i-au măcinat în copitele cailor şleahticii trei ceasuri fără oprire, încît a fugit şi hanul. a fugit şi Hmil şi nu s-au mai oprit pînă la marginea pustiurilor ; iar acolo au stătut şi au stupit sînge, de scîrbă.

Cînd am aflat această bună veste, am sărit pe cal. Am întrebat în toate părţile ca să mă întemeiez mai bine ; am cerut deslegare şi la curtea lui pan Ianuş Ragivil şi însăşi doamna Maria, cu glasul său, mi-a răspuns că Maica Domnului s-a milostivit asupra creştinilor şi asupra casei lui Vasilie-Vodă. Îndoială nu poate fi ; singur pan Ianuş i-a

trimes cu bucurie răspuns de pe cîmpul de biruinţă, scriind cartea calare şi privind cum fug sălbaticii.

Am pornit la Moldova. Dar ştirea ajunsese la Iaşi înaintea mea ; şi în ziua în care o primise, măria sa Vasilie-Vodă dăduse poruncă să se desfunde, pentru slujitorime, două antale de vin. Se dusese în rugăciune la sfînta mănăstire Golia şi cînd se întorsese, vizitiii şi aprozii şi copiii de casă umblau parcă erau de lemn în preajma măriei sale, aşa erau de bucuroşi şi de beţi. Măria sa a zîmbit a rîde şi i-a iertat pe toţi poruncindu-le numai cîte cinci toiege la partea cu care se aşează omul pe scaun.

Deci'm-am bucurat şi eu, văzînd obrazul domniţei Ruxanda mai luminat. M-am bucurat că a binevoit a mă primi ca să-i spun veşti de la Maria doamna. I-am spus toate cîte am ştiut ; şi am îndrăznit a cuprinde sub braţ capul căprioarei, sărutîndu-i ochii. Domniţa şi-a închinat puţin sprîncenele, apoi a părut că nu mă vede şi a rămas ca într-o visare, cu gîndul dus la cele ce-i spusesem. În mintea mea puţină îmi făceam o socoteală că am scăpat de Timotei, feciorul lui Hmil. Nu-mi mai rămînea decît pan Iosif şi-mi pregăteam, în cugetările mele bolnave, felurite mijloace ca să-l fac să treacă din viaţă înainte de ceasul scris de Dumnezeu. Nu mă puteam, însă, opri la nimic hotărît. În mine tremurau, ca ape bătute de vînt, îndoielile şi nehotărîrile.

Văzîndu-mă uncheşul meu pîrcalabul atît de slăbit şi cu ochii tulburi, a rugat pe măria sa Vodă-Vasilie să se milostivească a-mi da alte slujbe, cu osteneli îndelungi şi drumuri depărtate. M-am supus fără îndoială şi poruncii părintelui meu şi hotărîrii lui Vodă, dar îi amestecam cu pan Iosif în gîndurile mele duşmănoase. Astfel mi-am purtat alt răstimp de vreme suferinţa, ne mai nădăjduind pentru viaţa mea nimic altceva decît întoarcerile la Iaşi.

## XI

### Ce înseamnă în această lume și în această viață o floare și o sărutare

Într-o zi de duminică, pe vreme de ploaie. am auzit, destul de dimineață, prin ușa deschisă, glasul unchеșului meu. În acea lună de vară, în toiul căldurilor și al secerișului. erau puțini musafiri la hanul lui Elefterie. Îndată după glasul pîrcalabului au sunat copite de cai și huruire de căruță pe caldarîm. Nu m-am mișcat ca-n alte dăți, cu bucurie, spre cel care era sîngele meu, cum obișnuia să spuie unchеșul. De multă vreme eu eram întruna nemulțămit și ghimpos. Totuși, cînd i-am auzit pasul în fața chiliei mele. m-am sculat și l-am întîmpinat, sărutîndu-i mîna. Apoi m-am tras un pas îndărăt și l-am privit. Nu era schimbat în înfățișarea lui dinafară ; nici nu slăbise, nici nu se îngrășase. Lumina din ochii lui era tot așa de ageră. Însă dincolo de acea lucire a duhului său, eu am știut să ceteșc una din întristările care-l rodeau din vreme în vreme.

Mi-a cuprins dreapta între palmele lui, și-a pus buzele uscate pe fruntea mea și a oftat.

— Băiete. a vorbit el strîmbîndu-și o mustață, arată-mi pe ce colț de divan pot sta, ca să-mi hodinesc ciolanele. Vin într-o întinsoare, de la Soroca. Nu m-am oprit decît la ușa iatacului măriei sale, ca să-l trezesc pe măria sa din somn, să-i spun ce-aveam de spus. Căruța a ajuns din urmă și m-a așteptat, ca la o vreme de bejenie. A intrat la han odată cu mine. Socoteam să mă bucur la vederea ta. Te găsesc cu fruntea fierbinte și cu ochii cufundați în cap. Îmi închipuiam că trudele la care te-a supus măria sa, drumurile necontenite la ispravnicii de ținuturi, hotarnicele la care ai fost, împlinirile pe care le-ai săvîrșit din porunca prea înaltă a măriei sale, să-ți fi alungat alte osteneli și

nesomnuri ; dar bag de samă că m-am înșelat, așa cum se înșală toți pe lumea asta. Eu nădăjduiam să-ți văd suferința scăzînd ; tu nădăjduiai să-ți vezi dragostele izbîndind : amîndoi ne înșelăm.

Eu mă lăsasem în fața lui pe un scăunel și-mi plecasem fruntea.

Uncheșul și-a așezat mîna lui dreaptă pe umărul meu stîng. Am tresărit.

— Ești tot bolnav, a zis el încet. Acu-i vremea să le isprăvești toate. Am însă credință că Dumnezeu va face să fie bună rînduială. Întăi trebuie să trec eu dincolo, pe celalalt tărîm, și pe urmă tu, după ce vei fi lăsat o urmă, ca să nu se stîngă acest neam al Sorocenilor.

Am izbutit să vorbesc :

— Văd, uncheșule, că ai vești rele.

El a dat din cap. Așa era : avea vești rele.

Afară ploua mărunt, cu învăluiri de vînt. Negura aceasta de ploaie o văzusem în fundul ochilor lui.

— Ascultă, mi-a zis el, îndîrjindu-se și scuturîndu-se de slăbăciune. Anul trecut, cînd a dat Dumnezeu lui Cazimir-Crai acea mare biruință, Ionășcuță, pîrcalabul de la Hotin, s-a pornit cu mare vîlvă să aducă lui Vodă cel dintăi vestea. Cum a auzit luminăția sa acea veste, s-a bucurat nespus, s-a ridicat din jîlț, a bătut din palme și a poruncit să i se aducă haină de sobol, ca să îmbrace pe Ionășcuță. A îmbrăcat o veste, crezînd că îmbracă o faptă. M-am bucurat și eu atuncea, pe cît se poate bucura un om care cunoaște schimbările lumii. În treburile împăraților multe sînt ca bătăile de vînt care poartă năsipurile, astăzi ici și mîni dincolo. Deci m-am bucurat, temîndu-mă de bucuria mea. Iată că, anul acesta, s-au sculat crîmlenii cu mai mare silă. A mișcat și Hmil toate taberile căzăcești ; a scos la război noroadele de țărani cu topoarele și căzăcimea de la Pragurile Niprului cu săbiile. Și rupînd pacea pe care o tocmise cu leșii la Biserica Albă, a stîrnit un război mai crîncen decît celalalt. Nu numai a rupt pacea

cu creştinii, dar s-a sfătuit cu Han-Tatar cel mare şi cu sultanii să doboare sub fier tot ce-a fi viu şi să nu mai primească nici un rob. Asemenea război au făcut. Şi de unde ne aşteptam la altă izbîndă a oştilor Craiului, iată vine veste că toate armiile leşilor, şi pedestrime şi călărime, au fost sfărîmate şi trecute sub sabie, aşa că n-a mai ieşit nimeni cu viaţă dintre cei prinşi şi căzuţi ori alungaţi. A pierit şi Kalinovski hatmanul cu feciorul său, singurul pe care-l avea : deci i s-a stîns neamul. Cum am primit ştire, eu m-am repezit ş-am venit s-o spun măriei sale, după cuviinţă. Luminăţia sa Vasilie-Vodă trebuia să se supere pe veste, dar s-a supărat pe mine ; şi eu am plecat fruntea cu umilinţă. Deci fiind eu pricina înfrîngerii leşilor cum a fost Ionăşcuţă a biruinţii, am căutat să fac eu un dar măriei sale, închipuindu-mi că-i mai de preţ decît o haină de sobol.

— Slăvite Doamne, i-am spus eu, caută şi scoate din această împrejurare neplăcută tot binele care se poate. În urma mea, vine solie de la Hmil pentru nunta domniţei. Primeşte-o bine ; la urmă fă chiar nuntă copilei măriei tale, ca să te aperi de primejdie — şi să poţi folosi mai pe urmă, pentru treburile măriei tale, puterea Cazacului.

— Ai putut da domnia ta asemenea sfat lui Vodă ?

— I-am dat. Asta iese dintr-o rînduială a retoricei. Dar Vodă n-a vrut să ştie nimic şi s-a supărat.

— Foarte bine ; luminăţia sa Vodă are dreptate.

— Da. Aşa i-am spus şi eu că are dreptate să se supere. Atuncea m-a întrebat măria sa dacă mi-i drag cumva Hmil hatman. — Să mă ferească Dumnezeu, măria ta, zic. Nu poftesc să am scaun alăturea cu hatmanul la o desfătare. Mie îmi place vinul şi hatmanului îi place horilca. — Dar Timotei Hmelniţki îţi place ? a rîs atunci măria sa Vasilie-Vodă. — N-am nimica. măria ta, cu

Timotei Hmelniţki, am răspuns. Eu îs bătrîn, el e tînăr ; şi nu mi-i nepot. Măria sa a rîs iar şi a zis : Bine, bine. După aceea s-a gîndit, s-a gîndit şi a hotărît că altfel nu se poate şi numaidecît trebuie să facă domniţei nuntă.

— A hotărît asta măria sa ? Nu se poate !

— A hotărît după o rînduială. a retoricei, precum ţi-am spus, Bogdănuţ. Eu i-am arătat că lucrul nu trebuie săvîrşit chiar cît ai bate în palme. — Ba la ce-ar fi bună întîrzierea ? m-a mustrat măria sa. Din acest sfat a mai ieşit ceva. Vodă a împărtăşit boierilor vorbele mele despre Hmil hatman şi despre Timotei, feciorul lui Hmil ; şi boierii rîd şi le spun altora. Şi toată lumea pricepe că eu am fost cu duşmănie împotriva lor, pe cînd măria sa a hotărît altfel, cu mare cumînţenie pentru binele ţării. Văzîndu-te acuma şi pe tine în starea în care eşti, poţi pricepe cîte pricini de bucurie mi se adaugă.

Mi-am lăsat fruntea pe umărul bătrînului şi am închis pleoapele grele ca de plumb.

— Unchieşule, am grăit eu, văd că toate ale vieţii şi ale lumii sînt împotriva mea. Dă-mi un sfat : ce pot face ?

Pîrcalabul mi-a cuprins fruntea cu palma şi mi-a ţinut strîns lîngă inima lui capul.

— Ascultă, Bogdănuţ, a zis el încet ; amărăciunea ta mă înveninează mai mult pe mine. Căci dacă tu te prăpădeşti, nu pier numai eu. Piere tot neamul nostru cel viitor. Ştiu eu că tinereţa ta nu poate pătrunde asemenea adevăr. Cearcă însă şi-l înţelege. Fă orişice. Suie-te în lună ; cufundă-te în pămînt ; însă păstrează-ţi fiinţa. Dumnezeu îţi va da alinare. Ai să vezi cît de înşelătoare sînt toate ale tinereţii şi ale iubirii. Statornică e numai această simţire care mă leagă pe mine de tine şi care, la vreme, are să te lege şi pe tine de altul ieşit din sîngele tău. Mi-a spus odată un învăţat de la Eghipet că omul, în acest chip, se poate socoti fără moarte şi numai aceasta e dragostea cea adevărată, cu prelungiri în viitorul necunoscut şi-n fundul mormintelor.

Nu pot spune acuma dacă acestea întocmai au fost vorbele pîrcalabului. Poate mai mult am simțit ce voia să-mi spuie. Ori poate din inima lui trecea într-a mea ca un sînge al durerii lui.

Am văzut în ochii lui lacrimi. Și dintrodată mi s-a părut mai slab și mai îmbătrînit. Mi-a fost milă de el și i-am sărutat pe rînd mînile. Erau reci, cu degetele lungi.

— Spune-mi, unchișule, ce trebuie să fac ? am întrebat eu șoptit.

El a tăcut un timp, așteptînd să-i vie liniștea. Apoi a ridicat fruntea pleșuvă.

— Ascultă, Bogdănuț, a grăit el. Întăi trebuie să vezi pe măria sa domnița Ruxanda.

— Nu, nu se poate, unchișule.

— Ba da, Bogdănuț. Dacă se plinește voia lui Dumnezeu, atunci domnița se duce și se poate să nu se mai întoarcă în acest pămînt. Rămîne străină și prăpădită, ca și cum ar muri. Trebuie să te înfățișezi, ca să te ierte pentru îndrăzneala ta. I-am și vorbit și am rugat-o să nu se supere că tu nu poți petrece la nunta măriei sale.

— Cînd i-ai vorbit, unchișule, de asemenea lucruri ?

— Am avut vreme pentru toate, băiete. Am început treaba de dimineață și am limbă harnică, precum știi. Deci cunoscînd că trebuie să pleci, ca să nu vezi frumusețea și vrednicia lui Timotei Hmelnițki, am hotărît să stai gata la porunca mea. Cînd a ajunge cinstitul mire pe Nistru și va trece hotarul, tu încalici și te sui în munte, la schitul nostru. Ai să duci acolo diata mea, scrisă cuviincios și întărită de măria sa Vasilie-Vodă. Spun eu în această diată despre păduri și despre rînduiala veniturilor, și cîte rugăciuni să se facă pe an, și cînd anume, pentru sufletele Sorocenilor. Am legat-o și cu blăstăm de la vlădica Gherontie din sfînta Mănăstire Neamțu. Ai s-o cetești de la alfa la omega și ai să cugeți, stînd sara la masă cu dînsa dinainte. După ce te vei hodini o zi la

schit ai să te înțelegi cu monahul de acolo și cu fratele Filip ; și aveți s-aduceți din tîrg de la Roman ori din Suceavă un meșter care să deschidă și să zidească groapniță sub naosul bisericuței. Acolo, într-o firidă, să mă închideți pe mine cînd va binevoi Dumnezeu să-mi deie drumul la hodină. Acest ceas — ți-am mai spus și altădată — să știi că nu-i departe.

Am stat cu uimire ascultînd toate aceste rînduieli și nu credeam nimic. Nu credeam nici în sosirea lui Timotei, mirele din Ucraina. Îmi venea încă greu să cred în altceva decît în dorințele mele, îndoindu-mă în același timp de cele ce credeam.

— Bine, a vorbit iar unchesul, tu ascultă ce spun eu și îndeplinește întocmai. Dacă rînduiala lumii va fi alta, toate vor fi depărtate și schimbate. Dar tu să știi că, de la începutul oamenilor și pînă în zilele noastre, nu s-a văzut încă tînăr înțelept, nici proroc. Să făptuiască tinerii însă numai ceea ce le vor porunci bătrînii.

— Bătrînii cei înțelepți, unchesule.

— Asta este, căci sînt și bătrîni nebuni. Aș crede că și eu astăzi am fost nebun, dacă nu mi-aș fi dat sama de nebunia mea. Fiecare prostie cu ispășirea ei. Îmi va veni deci și mie ceasul să-mi plătesc neînțelepciunile. Iar tu să faci cum te sfătuiesc.

— Voi face cum poruncești, unchesule, m-am supus eu.

Cît a stat pîrcalabul la scaunul țării și în preajma luminăției sale Vasilie-Vodă cu acel prilej al pregătirilor de nuntă, a poftirii solilor, a alcătuirii ceremoniilor, a izvoadelor de musafiri, mîncări, petreceri și pehlivănii, n-a lipsit o zi să nu stea lîngă mine ca un bun dascăl, iar mai ales ca un părinte, priveghindu-mi inima. Mi s-a părut în acel timp că pentru mine își prelungește diata, vorbind și de treburile țării și de oameni. Toate au fost ca semințe, din care a înflorit mai tîrziu și în mine o parte din înțelepciunea lui. Au fost un fel de împărtășanii blînde, în

care mă simţeam din ce în ce mai bine şi din ce în ce iarăşi mai apropiat de el. Multe nu le desfăceam de împrejurări ; înţelesul altora mi-a apărut mai tîrziu, ca acele izvoare care intră sub pămînt şi ies undeva, departe, iarăşi la lumină. Aşa mi-a povestit el într-un rînd despre nişte nebune cuvinte pe care le-ar fi rostit după multă băutură de vin Ciogolea spatar, într-o adunare de boieri.

— Gardul se lăuda într-o zi că are proptele, ar fi zis Ciogolea, rîzînd. Dar dacă le are azi nu le mai are mîini. Pot să cadă ori să facă picioare şi să se schimbe din loc. Pe o proptea ca aceasta ar fi chemînd-o Gheorghiţă logofăt.

Boierii, ameţiţi şi ei, dar buni prietini ai lui Ciogolea, l-au întrebat dacă pe cealaltă proptea care-i încă în pădure, n-o chiamă cumva Hmil Hatman.

— Se poate... se poate... a rîs el. Asta are să fie mai greu de dat jos ; dar dacă s-a întîmplat să păleasca într-însa leşii cu piciorul, atuncea domniile slăvite pot cădea cu sunet.

— Parcă vorbeai de gard... l-a înţepat cineva.

— Aşa este : gardurile nalte cad cu huiet. Aşa scrie la psalmist.

— Mai întăi, mă învăţa pîrcalabul, la psalmist nu scrie astfel. Al doilea, boierul, cînd se îmbată şi se află în adunare, ar trebui să aibă un slujitor anume care să-i puie lacată la gură şi să învîrtă cheia de două ori. Al treilea, de aici poţi vedea că o răutate nu vine niciodată fără tovărăşie. Vra să zică, cel mai apropiat sfetnic al măriei sale, Gheorghiţă mare logofăt, nu-i mai este cu priinţă. Chiar dacă n-am crede vorbele băutorilor de vin, destul semn rău este că aceste vorbe se spun.

Într-alt rînd mi-a arătat cum merg soliile peste Nistru. Trec şi se întorc şi par a nu se mai isprăvi. Dar cum s-a dus Ciogolea spatar, care-i băutor vîrtos, încît pot sta noroadele ca să-l privească şi să-l laude, toate au ajuns la sfîrşit bun. Mirele zice că vine, dar se teme de

capcană, ca un lupan care a cîştigat înţelegere. Deci trebuie să treacă în Ucraina, la Cehrin, o samă de boieri moldoveni şi să rămîie acolo sub mîna lui Hmil hatman, cît va ţine veselia de la Iaşi. Dacă nu trece şi Ştefăniţă, nepotul măriei sale Vodă Vasilie, nici Timuş nu se apropie de Nistru. Dacă nu se mai adaogă şi alţi nepoţi, şi alte rudenii ale Domnului, Timuş nu se mişcă de la Iampol. Aşa, măria sa, după ce a jurat faţă de sfînta evanghelie şi faţă de prea sfinţitul Varlaam mitropolitul, a trebuit să trimeată şi boieri zălog. În Ucraina nu au unde se ţine jurămintele ; e loc deschis ; trec în zare, se suie în sus ; nu se mai ştie nimic de ele. Pe cînd zăloagele le vezi, le poţi apuca de grumaz şi le poţi scurta.

Cînd a purces Ciogolea, grăia uncheşul meu, eu l-am învăţat ce să spuie lui Hmil hatman. Mărite hatman Hmil, să-i spuie, nunta se începe sub privegherea lui Dumnezeu ; şi macar la nuntă, ca şi la botez, creştinul trebuie să creadă în fratele său. Nunta se începe cuviincios şi se isprăveşte cu haz. Iar măria ta începi cu sfîrşitul.

— Şi Ciogolea a spus aceste vorbe ? am întrebat eu.

— L-am întrebat pe Ciogolea după ce s-a întors. Mi-a răspuns că atîta s-a îndeletnicit cu paharul, încît n-a avut vreme să deschidă pentru altceva gura. Aşa că a rămas tot cum binevoieşte Hmil. El nu-i creştin ; e cazac ; rîde şi habar n-are de cărţile noastre. Îşi face cruce şi taie cu sabia ; pe urmă iar îşi face cruce.

La sfîrşitul săptămînii a doua din luna lui august, anul 1652, pîrcalabul mi-a poruncit să mă înfăţişez la casa cea mică a Doamnei, la ceasul al şaselea din zi. Atuncea măria sa Vodă Vasilie era încă la masă ; dar slujba ce aveam a primi trebuia să mi-o încredinţeze domniţa. Deci am înţeles, cu mare sfîşiere a inimii că, după ce s-au încheiat toate orînduielile şi au trecut la Cehrin toate încredinţările şi toţi ostaticii, Timuş, feciorul lui Bogdan Hmelniţki hatman, s-a pornit să vie la Iaşi, la veselia nunţii.

Am intrat, cu fruntea plecată, într-un gang unde mai fusesem și unde stătuse mărturie între mine și între domniță un pui de sălbătăciune din pădurile Nistrului. Am găsit pe Ruxanda la firida unei ferestre desfundate, trăgînd spre ea, dintr-un răzor de afară, o steblă de rujă încărcată de flori. Căprioara nu mai era.

Auzind pași, măria sa a întors puțin fruntea, a rupt o floare, pe care o mîngîia cu degetele urmînd s-o privească, și a așteptat să mă opresc.

M-a întrebat, de și mă vedea :

— Domnia ta ești, Sorocene ?

Mi-am închipuit că mă schimbasem și slăbisem și nu mă mai cunoaște.

— Eu sînt, măria ta.

Știam că n-are ce-mi spune ; îmi bătea inima grăbit. Soarta rînduia dragostei mele numai înșelare. Erau pe lume oameni pe care măria sa îi putea privi cu mai multă bucurie. Cu toate acestea, aveam o mîngîiere, de vreme ce stăteam și eu în fața măriei sale. Avusesem cîndva o izbîndă, cînd atinsesem acel trup, care nu trebuia să fie al meu niciodată. De și în mine atîrnau lacrimi, ochii îmi erau uscați. Și de și știam că pierd tot, încă mai nădăjduiam într-un cutremur, într-o revărsare de ape, într-un vîrtej al lui Dumnezeu.

Domnița mă privea cu luare-aminte, așteptînd poate să-i vorbesc. Se mira că întîrzii în nehotărîre și gînduri. Nu eram în stare să-i spun nimic. M-am apropiat c-o mișcare iute, i-am cuprins mîna și am îngenunchiat, cum mai făcusem odată. Ea m-a oprit și am simțit cum mă trage, c-o mișcare ușoară în sus.

— Sărută-mă, Sorocene, a zis ea zîmbind, și după ce m-oi duce, adă-ți aminte de mine. Am înțeles, de la uncheșul domnici tale pîrcalabul, că ți-am făcut rău ; dar eu nu sînt vinovată cu nimica. Și nefiind întru nimic vinovată nici pentru altele, iată-mă cu mult mai mîhnită decît domnia ta.

— N-am îndrăznit să-i ating obrazul. Ea m-a împuns cu privirea și a bătut din picior.

— Fă cum îți poruncesc ; se poate întîmpla să nu ne mai întîlnim niciodată în această viață și poate nici într-o viață viitoare.

Cum rîdea, i-am zărit lacrimile. Atuncea a tresărit în mine demonul pe care îl moștenisem de la neamurile pîrcalabului.

— Măria ta, am suspinat, lacrimile acestea sînt poate pentru Țara Moldovei, ori poate mai degrabă pentru Țara Leșască.

— Soroceno, mi-a răspuns ea cu trufie, sînt pentru toți cei cu care am fost bună și cărora le-am fost dragă.

Abia atunci m-am hotărît s-o sărut ori pe unul din acei ochi ascuțiți ori la coada de rîndunică a unei sprîncene. Dar ea s-a retras smulgîndu-și mîna. Mi-a rămas între degete floarea de rujă. Am vrut să mă reped. Ea m-a oprit cu privirea.

— Măria ta, am îngînat cu spaimă, iartă-mă.

— Poate voiai să vezi căprioara, a rîs ea. Am aflat astăzi veste rea. N-are să se mai arate decît pe talgerele cazacilor.

Au să mînînce căprioara, pe urmă au să ia talgerele de argint și au să se ducă, mă gîndeam eu, fără să înțeleg de ce am rămas singur. Priveam rătăcit în juru-mi. Nu vedeam ; auzeam numai umblet către sufragerie și glasurile slujitorilor medelniceri. Știam că nu trebuie să mă duc într-acolo. Am făcut totuși cîțiva pași, hotărît să întreb, rîzînd, pe cineva, dacă nu s-a risipit turnul Goliei. Atunci, fără să înțeleg cum, și de unde, s-a arătat uncheșul, cu zîmbetul lui pieziș. Lîngă el, cu privirea mînioasă pe care i-o cunoșteam, măria sa domnița Ruxanda. Întăi a deschis ușa de la camara ei ; apoi a venit repede către mine.

— Poruncește-i ! a zis ea către uncheș.

Eu am înțeles ce fel de poruncă trebuie să primesc.

M-am plecat să-i sărut de rămas bun mînuța. Măria sa m-a cuprins cu zece degete de cap, smulgîndu-mi părul în laturi, înainte și îndărăt. În același timp m-a sărutat. N-a fost o sărutare de tovarăș, ori de prietin, ori de rudă ; ci sărutare de ibovnic. M-a părăsit, a intrat în camară și a închis ușa. Pîrcalabul rîdea.

Nu puteam, în clipa aceea, lămuri vălmășagul din mine. Aș fi putut să-l asemuiesc cu o întîmplare pe care am avut-o într-o noapte de ger, cînd a trebuit să stau cu pădurarii afară sub cetină, în preajma unui foc mare. Pe o parte simțeam fierbințeala jarului și a vălvătăilor, iar pe de alta înghețul întunericului. Uncheșul mă scotea la soare ; închideam pleoapele, orbit, și mă scuturau fiori. Am aruncat floarea de rujă pe care o păstram în pumn, ca s-o calce alaiul nunții. Am dus mîna la gură, pipăind buzele, cercînd să prind ceva din ceea ce-mi lăsase ființa pe care o părăseam.

— Grăbește-te, îmi zise uncheșul. Te-așteaptă fratele Filip și cu Mitriță, ca să porniți la Schit.

Am trecut înaintea lui, ametit, și el m-a mînat din urmă pînă la hanul lui Elefterie. Acolo am încălicat și am purces ca un rob, între ce doi paznici ai mei.

## XII

### Cînd s-arată Timotei Bogdanovici Hmelnițki, mirele

Fratele Filip făcea socoteală, numărîndu-și sub barba mare degetele, și uitîndu-se din cînd în cînd în bagdadie, că am ajuns la Schit într-o joi sara. Într-a treia ori într-a

patra zi după asta, zicea el că am sărit din pat în puterea nopții și am dorit să încalic și să mă duc numaidecît la Iași. Pe urmă au mai trecut șase zile și am auzit sus, deasupra căldării de unde începe a coborî drumușorul, sunînd cornul lui Ghinea Macovei, chihaia pădurarilor. Am înțeles că vine uncheșul meu Ștefan și m-am bucurat.

Era într-o sîmbătă, către asfințit, și monahul Agapie intrase la slujba de vecernie. Prin ușa deschisă a bisericuței îi auzeam murmurul ca într-o mare depărtare ; din cînd în cînd îi creștea glasul, ieșind în lumină și parcă venind spre noi. Stăteam în cerdacul ai hondaricului jos, pe o blană de urs, și mă uitam la valurile neclintite ale codrului și la cerul înalt de august, gîndindu-mă cu destulă liniște la ce se va fi petrecut în Iași, la Curtea Domnească. După ce a tăcut cornul, s-a întins peste toate cuprinsurile liniște ca din altă lume. A ieșit de la slujbă și părintele Agapie, uscat și adus de șale, și a intrat pe o potecă, ducîndu-se la izvor, ca să pregătească apă proaspătă pentru cel care sosea.

Încă se vedea bine, cînd uncheșul a descălicat înaintea mea. M-am ridicat repede, ca să-i sărut mîna. M-a îmbrățișat, apoi m-a depărtat puțin de către el, ținîndu-mă de umeri și privindu-mă cu luare-aminte.

— Te găsesc destul de bine și de liniștit, a zis el ; numai puțintel tras la obraz.

— Acuma-i potolit, slavă Domnului, a încuviințat Filip. Numai într-o noapte am avut o leacă de nacaz ; dar eram lîngă domnia sa eu și cu Mitriță.

— Ce s-a întîmplat ?

— Nu s-a întîmplat nimica. Fărădecît a poftit să încalice și să se ducă la Iași. Noi l-am rugat să nu facă una ca asta ; iar domnia sa a vrut să ne taie cu sabia. Atuncea noi l-am legat, măria ta, și l-am udat cu apă.

Am început a rîde. Uncheșul m-a ațintit cu îndoială, clătinînd din cap. S-a așezat lîngă mine și eu mi-am lipit fruntea de umărul lui.

— Unchește. i-am lămurit eu, cuprinzîndu-i mîna ; apa cea rece a adus-o de la izvor, ca și acuma, părintele Agapie. După aceea m-a supus sub patrafir și mi-a cetit. Mi-a spus și din gură vorbe înțelepte ; că nu-i alt chip decît să mă las de acuma în sama lui Dumnezeu. De atuncea am început să mă liniștesc. Înțeleg că altfel nici nu se poate.

Pîrcalabul m-a bătut pe spate, mîngîindu-mă.

— De și lumea-i așa de mare la despărțire, oamenii nădăjduiesc totdeauna c-au să se mai întîlnească. Am venit să stau două zile aici și pe urmă te iau cu mine la Soroca. Înțeleg că treburile pe care ți le-am rînduit încă nu le-ai plinit.

Eu am suspinat.

— Bine, bine... m-a mîngîiat iar unchește ; nu te tulbura ; le facem amîndoi.

Monahul s-a mișcat, ca să aprindă focul de cină. Fratele Filip și Mitriță s-au retras, după ce au lăsat la marginea cerdacului o cană de apă și una de vin.

Unchește tăcea. Am început să fiu neliniștit.

— Înțeleg ce dorești, mi-a vorbit pîrcalabul, stînd foarte aproape. Să nu crezi că am pregetat să-ți înșir toate, întocmai cum s-au petrecut. Dimpotrivă, am venit anume pentru asta. Așa că nu mult după ce te-ai pornit tu într-acoace au sosit slujitori ai Domniei, arătînd lui Vodă că măria sa Timotei Hmelniţki a binevoit a descălica la Sculeni, pe Prut. Dar mai nainte de asta noi am știut cît de greu s-au hotărît cazacii să treacă Nistrul, ca să vie la nuntă. Întru întîmpinarea lor s-a fost dus Toma Cantacuzin, cu alai mare de oaste. Timuș l-a poftit la sine. Cantacuzin a trecut apa pe plute, cu trăsură cu șase cai și cu daruri domnești. După ce l-a văzut acolo, domnia sa feciorul lui Hmil a mai dorit să vadă lîngă sine și pe Gavriluță medelnicer, nepot de frate al măriei sale. A trecut la Iampol și Gavriluță medelnicer. Însă tabăra lui Timuș a stat legată și nu s-a mișcat. De multe ori, la vînătoare

în pîndă, am avut asemenea privelişte, cînd vrea să iasă din sihlă, la poiană, lupul. Îşi prelinge trupul printre tufe, înaintează cu fereală şi se opreşte cu botu-n margine, însă destul de ocrotit de desime. Stă, ascultă, priveghează. Îşi ciuleşte urechile, primeşte pe boarea vîntului mirosurile şi nu se clinteşte. Numai vîrful cozii bate pămîntul. Aşa, după ce şi-a ţesut cărările în marginea Ucrainei, Timuş a stat la Iampol, adulmecînd şi mişcîndu-şi numai alergătorii, după veşti. Toate acestea erau poruncile şi rînduielile lui Hmil cel bătrîn, căci lui Timuş abia încep a-i răsări tuleie sub nas şi-n jurul fălcilor. Călăuz de la hatman avea pe Vihovski, oştean de care auzisem. Cum au prins între ei pe Toma şi pe Gavriluţă, cazacii s-au simţit veseli şi gata de nuntă ; şi abia atunci au trecut Nistrul.

Deci, după ce au poposit la Bălţi, joi sara au fost la Sculeni, unde n-au închis ochii, căci au avut slujbă să deşerte antalele de vin trimese acolo de Domnie. Vineri dimineaţa au încălicat. Trei mii de oşteni cazaci au dat prin vad, iar Timuş a trecut cu Vihovski pe şăici, cu căruţele de arme. La Popricani l-au întîmpinat opt călăreţi ai lui Vodă, în strălucite straie cu ceaprazuri de aur, închinîndu-i cel dintăi plocon : opt cai cu tacîmuri bogate turceşti. La cotitura de sub dealul Podgoriei, i-a ieşit înainte însuşi Vodă Vasilie cu mare alai — avînd după ei, îmbulziţi sub Copou, opt mii de călăreţi. În dreapta şi în stînga măriei sale stăteau boierii, care de care mai bărbos şi mai fudul, cu gugiumanuri scumpe şi cu straie pentru care încă nu s-a născut meşter croitor în pustiile cazacilor.

Cînd s-a înfăţişat Timuş, oastea de pe culme a dat glas. L-am cunoscut numaidecît. Era în frunte, avînd în stînga pe Vihovski ataman. S-a arătat ca un flăcău cu mijloc subţire şi pieptul lat, călărind falnic. Îi bătea ca o aripă pe umeri o mantie de catifea. Pe straiul de matasă roş-cîrmîz străluceau aurării şi arme. Frumoase straie. Mi s-au părut prea largi. Am înţeles îndată că au fost croite în altă ţară, pentru alt călăreţ, care căzuse undeva, străi-

puns de războinicii lui Hmil. Era un strai de șleahtic subțire ; iar feciorul hatmanului avea un obraz stricat de vărsat, iar privirile-i șterse, grămădite sub frunte, îi luceau ca niște solzi. Am cunoscut ochii lupului de care ți-am vorbit. Nu i s-au clintit trăsăturile feței, n-a slobozit glas.

Vasilie-Vodă a dat semn, descălicînd. A descălicat și Timuș. Vihovski ataman, barbat cu înfățișare ageră, l-a adus, împingîndu-l cu umărul, în brațele lui Vasilie-Vodă. Măria sa l-a sărutat, apoi a spus rusește vorbe de bună primire. Feciorul lui Hmil a ascultat, cu ochii la ciubotele lui de marochin, frămîntînd cu stînga straja săbiei și cu dreapta mînerul junghiului. Atunci a deschis gura Vihovski ataman și am înțeles că are vorbă dulce. A alcătuit oarecum în fața măriei sale, ca un chip prietinesc care rîde și se închină.

— Venim să cunoaștem florile din grădina Moldovei... a zis el ; și mai cu samă o floare mai vestită și mai aleasă între toate.

Timuș asculta, cu urechea întoarsă către dînsul ; însă n-a ridicat ochii, nici nu și-a arătat dinții.

Vihovski ataman se uita la noi drept și-i plăceau și lui vorbele pe care le spunea. În urmă, zaporojenii soseau pîlcuri, prin marginile drumului, pe imașul de lîngă iaz ; se opreau bulucindu-se, se înălțau în scări și se uitau unii peste capetele altora. Care de care aveau frîie și șăi mai împodobite cu argint, pietre albastre și mărgăritare. Purtau pe ei mătăsuri. Aveau pe capetele rase cușme cu surguciuri. Nu sămăna un strai cu altul, și o șa cu alta, și o podoabă cu alta. Unul se fălea c-un lanțug de aur. Altul a scos din sîn un ceasornic rotund și s-a facut că-l cetește. Toate prăzile de război erau pe ei. Se uitau la noi cu fudulie ; așteptau să ne minunăm ; izbucneau din cînd în cînd în rîs și ne priveau piezîș. Erau niște războinici de vitejia cărora se cutremuraseră noroadele. Însă mi s-a părut că se uitau ei mai cu uimire la curtenii lui Vasilie-

Vodă, care cunoșteau și ei meșteșugul straielor și le aveau pe ale lor ; iar mai cu osebire se holbau la luminăția sa, care avea, numai în ceaprazuri, în loc de fiecare bumb, cîte patru olmazuri îngemănate.

Am șoptit la urechea lui pan Kotnarski :

— După cît au ridicat ei din Țara Moldovei, se așteptau să ne găsească cu pielea goală, ori în zdrențe.

Kotnarski a rîs. Timuș, încălicînd, a întors coada ochiului spre el. Mi s-a părut că vrea să zîmbească. Însă n-a zîmbit și n-a scos o vorbă.

Vodă și-a pornit calul în pas, avînd în stînga pe Timuș. Îndată după ei s-au înșirat boierii și trei atamani cazaci, cu Vihovski. Pe urmă au prins a sălta în șăi, cu mîna stîngă în șold, zaporojenii. Aveau halaturi scumpe ; însă caii cam slabi.

— Încă n-au avut vreme s-apuce din iarba de la noi... am socotit eu.

Cum ne-am mișcat, pe costișă au sunat trîmbiți. Apoi au izbucnit puștile. După aceea drăganii au pornit a-și descărca unul după altul, cu repeziciune, săneţele. Și s-au învăluit deasupra tîrgului clopotele de la biserici și mănăstiri.

Cu asemenea alai împărătesc am intrat în tîrg și am mers pînă la Curtea Domnească. Stătea lumea în priveală pe garduri și pe case, veselindu-se ; se grămădeau prin hudiți și pe marginile uliților ; iar mai ales muierilor le plăceau cazacii, numai cît îi rîdeau că aveau capetele rase chilug. După ce am intrat la curte, postelnicii au poftit numaidecît pe asauli și pe fruntașii cazacilor la gazde, iar grosul zaporojenilor a trecut înainte ca să-și lege căruţele și tabăra unii pe la Han-Tatar în vale, iar alții la deal. pe la Drumul Oilor.

Curtenii, ploconindu-se cuviincios, au poftit pe domnul mire să se așeze în jîlț. El s-a uitat întăi împrejur și pe după speteaza jîlțului. L-au împresurat boierii mai tineri și i-au spus vorbe de prietinie. El a stat așa, privindu-și

degetele și fără să răspundă. Erau de față și unii din coconii Cantacuzinilor și Sturzeștilor și au îndrăznit a-l întreba dacă nu poftește cumva să se ducă la feredeul turcesc al măriei sale. Iorgu Cantacuzin, feciorul lui Toma, a cutezat chiar să adaoge că așa obișnuiesc mirii la Moldova. Dacă ar fi întins un deget, ar fi putut să-i scrie numele pe obraz, așa era de aburit de colbul drumului. Dar Timotei nu s-a clintit, nici și-a mișcat buzele. Sucindu-se în jilț, s-a întors cu umărul către boieri, a tras din cingătoare un junghi subțire cu plăsele de fildeș și a găsit de cuviință să-și taie și să lepede arcurile negre de la unghii. Atunci coconii s-au retras încet ; dar Vihovski ataman le-a făcut față, întrebîndu-i despre straie și despre cai, găsind că, la Moldova, straiele sînt mai frumoase decît la leși, iar caii mai strălucit împodobiți decît la persieni.

— Aș dori să cunosc, domnilor mei, a adăogat el, unde se găsește feredeul măriei sale. Pentru unele lucruri pe care nu vrea să le facă Timotei Hmelnițki, doresc să-i fiu ajutor și să-l înlocuiesc eu, ca să se găsească toată lumea mulțămită.

Atuncea coconii s-au bucurat. Unii l-au dus pe Vihovski, alții s-au întors, așteptînd pe mire să-și isprăvească lucrarea pe care o începuse. Cum a băgat însă de samă domnul mire, privind piezișe în dreapta și-n stînga, că-i lipsește ceva, s-a ridicat și a strigat să-i vie Vihovski. Coconii au poftit îndată în preajma lui pe unii din ceilalți cazaci, pe Hrițko ataman și Sașa Popovici, barbați în putere, cu musteți lungi și cărunte. S-a înfățișat însuși vel postelnic Stamatie. Cînd l-a auzit vorbind subțire, ca un hadîmb ce este, mirele s-a înseninat puțin la obraz și s-a liniștit. Pe urmă, cînd Stamatie Hadîmbul a vorbit iar, Timuș a ridicat privirile și s-a uitat cu nedumerire la atamanii lui.

— Timoșa, a grăit în șoaptă Hrițko ataman, care era mai bătrîn ; să știi că boierul acesta de la Moldova se chiamă mare postelnic și-i lipsesc trei lucruri, pe care

dacă le-ar avea, n-ar putea să fie ce este. Îi lipseşte glas, bărbăţie şi muiere...

Cei de faţă n-au înţeles malorosieneasca ce se vorbeşte la Pragurile Niprului. Mirele iar s-a uitat pieziş în juru-i, apoi şi-a vîrît în teacă junghiul. Atunci au sosit dulceţuri şi apă rece, aduse pe tablale de argint de către aprozi ; iar alţi slujitori au înfăţişat straie de atlaz domnului mire din partea măriei sale, poftindu-l în camara lui, ca să binevoiască să se schimbe.

Vorbeau pe urmă slujitorii că i-au adus lui Timotei Hmelniţki lighean şi apă în ibric. Iar el a luat apa în gură şi a stropit din ea asupra mînilor ; a mai luat iar şi a stropit-o în pumni, dînd pe obraz ; a mai luat şi a treia oară, întrebuinţînd o parte ; iar cîtă-i i-a mai rămas a împroşcat-o prin casă, pe duşamele, ferind cu mîna la o parte ligheanul pe care i-l înfăţişa sluga. Apoi s-a îmbrăcat cu straiele cele nouă de atlaz şi i-a plăcut să se uite multă vreme în oglindă. Din pricina asta a întîrziat la masă. Au venit coconii cu alai, să-l ridice. Nu s-a dus pînă ce nu l-a scos Vihovski din camară.

La masă au fost faţă toţi boierii. S-au petrecut îmbielşugate vinuri şi alese mîncări. Dar s-au veselit numai atamanii, care s-au dovedit buni băutori, mai ales Hriţko bătrînul. Cîntau lîngă fereastra deschisă lăutari ţigani ; au venit apoi muzicanţi turci, cu ţimbale şi flaute.

Vel spatar a bătut cu spada domnească în duşamele ; au stat sacaluşurile care zbucneau din cînd în cînd afară ; au tăcut muzicile.

A venit lîngă măria sa, cu pocal de argint, marele paharnic. A turnat vin, a gustat el întăi, şi a înfăţişat măriei sale băutura.

Îndată mirele s-a plecat la urechea lui Vihovski şi l-a întrebat ceva. După ce ne-am sculat noi cu toţii, s-a sculat şi domnia sa. Vodă a închinat pentru prea puternicul Hmil hatman, dorind lărgirea puterii lui pînă la marginea pămîntului. A poftit sănătate şi voie-bună domnului mire

și a băut din cupă. Atunci a bubuit sub ferestre balimezul cel mare al slujitorilor nemți. Atamanii s-au spăriat și au rîs cu voie-bună. Timuș s-a așezat la locul său, Vihovski s-a închinat cuviincios către măria sa și a ridicat glas.

— Măria ta, a spus el, noi toți cîți am venit aicea, cu mire tînăr de la Ucraina, pentru cea mai frumoasă domniță din lume, avem poruncă să înfățișăm închinare de la hatmanul nostru cel nebiruit, batiușca Hmil, și să te încredințăm pe măria ta că ai prietini buni pe toți zaporojenii, care vor sta oricînd pentru măria ta cu săbiile.

Asemenea închinare a plăcut prea mult lui Vodă ; iar cazacilor le-a plăcut vinul. Cum l-au sorbit, au întins îndată cupele către păhărnicei. Atuncea s-au arătat în ogradă, sub ferestre, și pehlivani în straie galbene, cu felurite meșteșuguri minunate.

La această masă din spătăria cea mare au stătut numai bărbați ; așa că domnița și-a văzut mirele din locul pe care-l știi. Pe cît am înțeles, s-ar fi bucurat întăi văzînd și auzind pe Vihovski ataman ; dar după aceea și-a adus aminte că mirele măriei sale e flăcăuașul cel stricat de vărsat care tace. Vin îi plăcea să beie, însă deocamdată își descleșta cu greu fălcile pentru vorbă.

## XIII

### Aici se povestește despre nunta domniței și despre druștele domnului mire

— Eu știu ce vrei tu, a urmat pîrcalabul, poposind o clipă și simțind în mine neliniște. Tu nu îndrăznești să mă întrebi, însă vrei să afli dacă la acea masă dinaintea

nunții a fost și pan Iosif Kotnarski. Eu am să-ți spun c-a fost. De ce să nu fie ? Mai dorești să cunoști dacă era vesel ori supărat. Eu am să-ți spun că nu era vesel, dar nici supărat, fiind un barbat cu stăpînire asupra sa însusi. Mai întăi, nici el, nici nimeni de pe lumea asta nu s-a bucurat ca tine de sărutarea miresei. Dacă ar oblici măria sa Vodă una ca asta, îmi închipui că te-ar trimete la ocnă. Nu știu dacă domnița s-ar ruga să te scoată de acolo. Cred că s-ar ruga. Dacă ar afla mirele, te-ar tăia cu sabia. Poate l-ai tăia tu pe el, însă nici atunci n-ar fi bine. Unele și altele fiind vorbe și prepusuri, tu mai degrabă decît orice vrei să cunoști dacă nu s-a întors soarele de la amiază cătră răsărit și dacă nu s-a cutremurat pămîntul, oprindu-se însoțirea. Nu. Nu s-a întîmplat nimic din acestea și însoțirea s-a făcut, cu voia lui Hmil hatman, cu nevoia lui Vasilie-Vodă, fără a-i trece prin minte cuiva să întrebe pe fată. Domnița e un juvaer cu care Hmil împodobește pe feciorul său, ca să aibă laudă în lume. La urma urmei și Vasilie-Vodă cugetă că domnița a fost aur cu care plătește săbiile zaporojenilor, pentru socotelile lui înțelepte. Tu ai zvîrlit în tină floarea de rujă, însă ai dobîndit în suflet alta, vie, care are să aducă tinereții tale mai ușoară tămăduire. Tu singur te alegi cu ceva. Eu înțeleg că și socotelile lui Hmil hatman și ale lui Vasilie-Vodă pot fi șubrede ; că pan Iosif rămîne sterp ; că nici Timuș nu se alege cu nimica ; și că acel ataman vorbareț cu numele de Vihovski poate singur să aibă o bucurie — și aceea scurtă. Poate chiar pieri înainte de a o avea.

Nu te tulbura. Păstrează ce ai dobîndit în lăuntrul tău și întărește-ți puterile cu pîne și vin. Lasă vîntul să bată și femeile să cugete.

Unii zic să se fi sfătuit atamanii, în noaptea de vineri spre sîmbătă, să lege în așternut pe Timuș, să-l vîre în sac și să-l ducă în spate la feredeul măriei sale. Dar asta nu cred să fie adevărat.

S-au burzuluit cazacii la căruțele lor și au pus mîna pe săbii, intrînd cu mare larmă în tîrg, pînă la Beilic. Dar nu s-au mișcat pentru mire, ci pentru Domnul nostru Isus Hristos, prinzînd pe jidovi de bărbi și îngrozindu-i, spărgîndu-le și prădîndu-le dughenile.

Sîmbătă au cîntat lăutari la odăile Doamnei și duducile au venit la curte să pregătească zestrea slăvitei mirese. S-au întins danțuri în ogradă ; la odăile slujitorilor s-au desfundat poloboacele de vin. Vihovski ataman a trecut cătră un han, lîngă biserica Sfîntu Lazăr, și-a strigat din șa, cu mîna stîngă în șold și înălțînd dreapta, să se știe cum că nu se află pe pămînt mireasă mai frumoasă decît domnița Ruxanda. — Asta am s-o spun leșilor, zicea el, arătîndu-și colții ; și pe cel ce n-a crede am să-l pălesc în frunte cu buzduganul. Numai o clipă am zărit-o la fereastră și vreau să se cunoască ce doamnă am dobîndit noi pentru Ucraina.

La glasul lui, au ieșit din odăile hanului druștele pe care le adusese mirele, în căruțele căzăcimii, grămădite sub coviltire. Toate aveau pe ele cataveici de soboli și jderi, broboade și fuste negre, parcă veniseră să fie față la o mare întristare. Au prins a striga la Vihovski și a-l întreba. Atamanul le-a sfătuit cu bunătate să se întoarcă acasă la ele și să se suie pe cuptor ; nici să îndrăznească să-și puie obrazurile lor în preajma domniței, ca să nu se sparie lumea. Atuncea ele au prins a-l blăstăma și a-l amenința cu ghiarele. El s-a dus rîzînd să treacă altora vestea.

Duminică, domnul mire a pus pe el al doilea rînd de straie dăruite de măria sa Vasilie-Vodă și s-a uitat în oglindă și din față și din laturi, răsucindu-se, ca să-și vadă dinapoia și călcăiele. Și după ce a ieșit de la camara lui, a stat între atamani și asauli și a așteptat să se arate doamna mireasă cu tot alaiul ei de jupînese și duduci. Au coborît din divanul cel mare boierii cu Vodă. Iar mireasa și mirele s-au închinat unul cătră altul. Au prins a detuna

sacaluşurile, a suna muzicile şi a bate clopotele ; şi toată oştimea înşirată flutura cuşmele cu pană. Astfel alaiul a trecut la Sfîntu-Neculai Domnesc.

O clipă atamanii şi-au adunat nasurile şi mustăţile laolaltă şi s-au sfătuit în privinţa druştelor domnului mire.

— Au să vie, a rîs Vihovski ; să n-aveţi nici o grijă. Am să mă duc să le aduc eu.

Trebuie să-ţi spun că eu am văzut în viaţa mea multe nunţi. Asta însă a vrut Dumnezeu să fie singura la care mireasa, plecînd fruntea la altar, să audă întăia oară glasul mirelui. Un glas ciudat care atunci se schimba şi era puţintel răguşit. Domniţa şi-a muşcat buza de jos, ca şi cum s-ar fi stăpînit să nu rîdă : apoi şi-a adus aminte că trebuie să plîngă ; şi au şi început a-i picura din ochi lacrimi pe papucii înalt preasfinţiei sale părintelui mitropolit.

Nuni au stat, cu făclii înalte de ceară, măria sa Vodă şi luminăţia sa Doamna Teodosia. Au ţinut cununiile ; iar părintele Varlaam a binecuvîntat. A poruncit domniţei să se teamă de soţul său şi să aibă de pildă pe strămoaşa noastră Leia în ceea ce priveşte înmulţirea seminţiei.

Atuncea au pornit iar muzicile de afară, clopotele din turn, sacaluşurile de la Curte, puştile siimenilor şi drăganilor din uliţă. Toate mergeau odată. Şi prostimea, iezită în toate cotloanele, atîrnată pe garduri şi clădită pe acoperişurile caselor, striga holbînd ochii ; pînă ce s-au rupt nişte streşini şi s-au prăvălit cei de sus peste cei de jos.

Cu mare alai şi urale doamna mireasă şi domnul mire s-au întors la Curte şi au intrat la masa cea mare în spătărie. S-au întocmit şi mese mai mici în alte încăperi. Iar cînd a bătut puşca cea mare a nemţilor, a stat muzica şi măria sa Vodă a primit de la marele paharnic pocalul de argint, închinînd pentru prea puternicul Domn Bogdan Hmelniţki, hatman al Ucrainei. Au fost şi alte închinări. Şi-au deslegat cu hărnicie unii şi alţii graiurile. Am băgat de samă că Timuş îşi păstrează puterea de a-şi stăpîni limba, dînd paharului dulce toate drepturile, ceea ce mi-a

plăcut întrucîtva. Doamna mireasă a stat liniștită o vreme, așteptînd de la el glas. Cu toate închinările sale îmbielșugate. Vihovski priveghea și a împins cu cotul pe domnul său. îndemnîndu-l să-și desclește fălcile. Deci mirele s-a întors către mireasă, spunînd ceva. Cum a auzit acel mormăit neașteptat, doamna mireasă și-a pornit iar lacrimile.

A fost, după cît se vede, o prea plăcută petrecere, la care s-au adaos druștele domnului mire. Băgîndu-se de samă o prea mare întîrziere din partea unor femei și fecioare care se cuvine să fie harnice, a mai pornit după ele un rînd de slujitori. Carîta cu opt cai albi aștepta de mult lîngă Carvasara, iară ele încă nu se puteau hotărî să vie, ca să împodobească veselia. Deci s-a sculat Vihovski de lîngă Timuș și s-a dus să le poftească, c-o vorbă tainică de la domnul mire.

Lîngă Carvasara este o crîșmă vestită, cu vinars domnesc, unde stă la tejghea văduva lui Pricop ungureanul. Ne-au adus slujitorii veste că de-acolo le-a scos atamanul și le-a vîrît una peste alta în carîta domnească. Se afla, între acele druște, una mai vestită pentru glas și limbă ascuțită. Cum a coborît din carîtă cu cele cinci tovarășe ale ei după dînsa și a intrat între jupînesele de la curte, a început a se veseli — minunîndu-se pe de o parte de asemenea haine ciudate pe care le poartă pe ele boieroaicele moldovence, iar pe de alta bătînd în pumni și îndesîndu-se în șolduri — cu vorbe foarte potrivite pentru mireasă.

— Ați avut și voi o floare și v-am culeș-o ! O singură fată frumoasă este în țara asta păcătoasă și v-au luat-o voinicii noștri cu sabia. Ce vă hliziți așa și vă prefaceți că nu înțelegeți ? Lua-v-ar dracul și crăpa-v-ar sulimanul de pe obraz !

Au sporit și celelalte druște cîntecele și vorbele. Hriţko bătrînul și-a împins la o parte paharul și a venit să le înduplece.

— Haska Karpița, hulubița moșului, fii cuminte și te liniștește Așa este cum spui, dar mai bine ar fi să-ți legi clonțul.

— Nu se poate, batiușca Hriţko, striga Haska, trăgînd de pe ea cataveica ; să nu se tudulească cu straiele lor boierești și să nu se socotească frumusețile lumii.

— Așa este, hulubiță, tu ești cea mai frumoasă. dar trebuie să arăți că ești și cea mai cuminte. Bea un pahar de vin și du-te de te culcă.

— Nu mă duc ! nu mă duc ! striga cu îndîrjire drușca ; pînă ce au luat-o pe sus asaulii și au dus-o.

Mireasa nu s-a clintit din locul ei, cu bărbia rezemată în piept și cu fruntea plecată. Iar curtenii se uitau stînjeniți unul la altul și rîdeau într-un dinte.

## XIV

### Dintr-o sărutare și o floare rămîne totuși ceva

Astfel am petrecut prea frumos noi curtenii lui Vasilie-Vodă. Ne-am îndestulat cu mîncări și băuturi și am așteptat, fără să le auzim, vorbele slăvitului mire. Părea a nu se simți tocmai la îndămînă în straiele de catifea de Veneția, pe care i le făcuse plocon măria sa Domnul. Părea că nu cunoaște nici o limbă dintre cele care se vorbesc sub soare : nici o înțelegere dintre cele care nasc între tineri, cînd un fecior și o fecioară stau alături. Mîna lui nu știa să alunece pe marginea mesei, ochii lui nu căutau acea privire luminată de lacrimi ca de diamante. Asta ți-o

spun nu pentru ca să te liniștesc, ci ca să te fac să înțelegi că plînsul miresei nu era dintre cele hotărîte de năravurile și datoriile muierilor din țara asta. Se fac a plînge și în ele țipă rîsul. Acele picușuri care cădeau în păhărelul ei de cristal, dacă le-ar fi băut, socot c-ar fi căzut înveninată. Țiganii lăutari totuși îi cîntau «Taci, mireasă, nu mai plînge», așteptînd să se arate zîmbete de plăcere pe obrazurile cinstiților meseni. Dar cinstiții meseni ascultau în tăcere și fără să rîdă ; iar unii rîdeau ca să ascundă altceva. De aceea lăutarii mai ales către mine s-au închinat, așteptînd să le lepăd un zlot de aur, căci mai ales eu păream că mă desfătez.

N-am a-ți mai spune decît că veselia a urmat în tot tîrgul și la curte. Au chiuit și au bătut din sănețe cazacii, după care au arătat noroadelor cîtă sete au războinicii din pustie. Solii și-au închinat darurile și au primit altele de la măria sa pentru stăpînii lor. Au fost soli de la Matei-Vodă și de la Racoți-Voievod. Și au petrecut curtenii toată ziua aceea și toată noaptea, subt oblăduirea vel postelnicului. Pe acest Stamatie Hadîmb l-au prins înspre zori femeile slujitorimii între ploște și i s-au ploconit ca unui dregător ce era, însă i-au cîntat stihuri necuviincioase ca la o vreme ca aceea, cînd mirii erau singuri, despărțiți de lume.

Cît au urmat desfătările după asta, adică trei zile, Ruxanda a stat ascunsă de soare. Iar joi, la al patrulea ceas din zi, Timuș s-a arătat la fereastra iatacului doamnei lui, sprijinindu-și coatele pe prichici și privind în ogradă, la curteni și ostași. Atunci a descălicat în dreptul său Vihovski, și-a scos din cap cușma, și l-a firitisit zîmbind. Timuș i-a răspuns puține vorbe și s-a tras îndărăt de la fereastră. O clipă s-a arătat doamna Ruxanda și atamanul a stat cu capul descoperit, privind-o în tăcere.

A fost în ziua aceea plimbare cu rădvanele, între călăreți. A ieșit toată curtea, cu măriile lor Domnul și Doamna și cu însurățeii. Era alai întins și norodul striga din toate părțile. Am mers și eu călare și am văzut cum

se bucură lumea pentru asemenea ticăloșie. Prostimea de aceea umblă cu pălăria spartă, ca să-i iasă pe acolo mintea : asta-i o podoabă care nu-i folosește ; o leapădă și stupește după dînsa.

După plimbare a fost altă petrecere la curte și domnul Timotei Hmelnițki a danțat cu doamna sa în fața mărimilor lor. Lăutarii s-au priceput să cînte Horodinca, după îndemnul lui Vihovski, apoi au stat cînd doamna Ruxanda a țipat, trăgîndu-și piciorul de sub talpa soțului său. Vodă s-a ridicat și a pus în palma ginerelui său un ban de argint, plată pentru danț. Timuș s-a uitat la ban, pe urmă în jur, și n-a știut că trebuie să se ploconească și să mulțămească.

Toate aceste întîmplări nici nu era nevoie să ți le mai înșir, căci tu te aștepți să afli cum a plecat spre Nistru copila mărici sale. A plecat cum se pleacă, între druștele de la Ucraina. Au stătut alaiurile la Podgorii, sub pădurea Copoului ; și doamna Ruxanda s-a închinat suspinînd către părintele său și s-a agățat plîngînd de grumazul Doamnei ; apoi și-a ferit cu mîna stîngă șuvițele de păr de pe ochi și tinzînd dreapta către ataman, s-a lăsat săltată în rădvan. S-a dus poate pentru o viață de om. Astfel se desfoiază florile primăverilor.

Vrei să-mi spui ceva ? a isprăvit dintrodată pîrcalabul.

— Nu vreau să spun nimica, am șoptit eu, cu gîtlejul uscat.

Eram rănit în suflet de împunsăturile necontenit răutăcioase ale unei povestiri care mi se părea că nu mai are sfîrșit.

— Credeam că vrei să spui ceva, Bogdănuț...

— Nu, uncheșule, mă mulțămeam s-ascult... am oftat eu. Socoteam că mai este. Pînă la sfîrșit poate va fi rînduit Dumnezeu să sune pentru mine clopotul cel nou. Mi-a plăcut întăi că din viața domniței au ieșit leșii ; dar pe de altă parte nu pot fi bucuros că intră cazacii. Pare că este unul care are prea mult dar al vorbirii.

— Într-adevăr, Bogdănuț, văd că ai fost cu luare-aminte.

Unchesul meu a rămas tăcut un răstimp, privind în noaptea neagră ca funinginea, din cer pînă-n păduri. Am rămas și eu gînditor, mestecînd în mine otrava pe care bătrînul mi-o picurase vorbă cu vorbă pînă în fundul ființii. Totuși vorbirea lui fusese întristată ; totuși acel afion care-mi ostenise trupul părea că mi-a deschis înțelegerea. Mă judecam cel mai nefericit dintre muritori, dar simțeam că vine către mine o ușurare. O bănuiam și o așteptam : și acea suferință de dragoste ce-mi fusese o pedeapsă se desfăcea, lăsînd loc mîniei, care și aceea trebuia să se aline. Un lucru îmi era lămurit deplin : că se rupsese pentru totdeauna legătura care mă ținuse de acea copilă fără simțire și cu puțină cugetare. Pe cărările stepei, gura ei zîmbea acelui ataman falnic cu numele Vihovski.

Abia acum lămuream în înțelegerea mea un lucru. Pîrcalabul vorbind despre florile care se desfoiază, nu cugetase la făptura vicleană a Ruxandei, ci la acea bucurie a mea care se deschisese numai o clipă. Atîta fusese norocul meu într-o viață. Înaintea mea poate nu mai aveam nimic.

Mi-am plecat fruntea spre unches.

— Ce spui ?

Am tresărit.

— Înaintea mea poate nu mai am nimic, unchesule.

— Ascultă, băiete, s-a întors pîrcalabul către mine. Are să-ți treacă și acest gust de amărăciune, care ți-a rămas în fundul gurii. Mai este însă ceva, la care tu încă nu te poți gîndi. Trece asta ; trec și oamenii ca frunzele toamnei : însă nebunia aceea a ta, pe care se pare c-o lepezi călcînd-o în picioare, aceea să știi că rămîne. Puțintel în tine, dar mai ales în cea care s-a dus poate pentru totdeauna. Nebunia aceea se suie poate și lucește în stele.

Cu lacrimi se va îndrepta spre acea lumină, într-un veac viitor, un urmaș din sîngele tău.

Am închis ochii pătruns de acea suferință tainică pe care o mai simțisem trecînd de la unchesul meu la mine.

Din întunericul nourilor de deasupra, în tăcerea pădurii, a început să cadă ploaie rară, șoptind în cetini. Mi se părea că mă cufund în trecut și că acel glas ușor suna pentru oameni care încă nu erau.

## XV

### Cînd încep să se surpe munții cei mari și încep a se dovedi zădărniciile înțelepciunii

Unchesul meu m-a dus la Soroca. Acolo am început iar o viață ca altădată, cu mai puțin zbucium, însă cu mai multe gînduri. Tămăduindu-mă de rana mea, încercam să ridic fruntea și să privesc ca pe ceva nou depărtarea Ucrainei. Așteptam să-mi vie ceva dintr-acolo. Deocamdată nu primeam decît vești tulburi despre năvăliri, prădăciuni și porunci de alte războaie. De unde veneau aceste porunci nu putea ști nimeni. Nu erau scrise, nu le strigau crainici ; dar dintrodată porneau în lungul pustiei șiraguri de călăreți aplecați pe oblîncuri și cercetînd depărtarea, cu palma cozoroc deasupra ochilor. Spuneau unii robi care scăpau dintr-acolo și treceau Nistrul, că Hmil împinsese solii de cazaci și de tatari de-ai lui Tobai bei pînă la smîrcurile Siberiei și pînă sub munții Altai, acolo unde stau stăpînii cei adevărați ai pămîntului.

De acolo s-ar fi ridicat, cu patru sute de ani în urmă, acel Ghinghiz-han de pe care auzisem în Crîm, cînd am fost la Sefer-Gazi. Nu era în tinereţa lui decît un bulucbaş sărac, cu puţine căruţe şi cu puţini cai slabi. Nu ştia meşteşugul scrisorii, nici nu-şi închipuia că se întinde o altă lume dincolo de smîrcurile lui şi de munţi, şi că pe alte meleaguri, unde n-ajungi decît umblînd săptămîni şi luni, trăiesc alte noroade, cu obrazuri albe şi cu locuinţi clădite. Cuprinzîndu-se din ce în ce mai mult din an în an — după cît îmi arăta pîrcalabul — a tot supus grămezile care umblau după vînt cu caii şi cu căruţele şi le-a făcut din capul lui o lege : că toţi oamenii cu faţa în unghiuri şi cu barba rară ; şi care au ochii struniţi spre tîmple ; şi care stau pe cal toată viaţa lor, încît au gleznele încovoiate şi nu mai pot umbla bine pe pămînt ; şi care ştiu a zvîrli arcanul la o sută de paşi ; şi obişnuiesc să mînînce carne crudă frăgezită sub şa ; şi pot trage din arc cu amîndouă mînile, şi înainte şi îndărăt, lăsînd calul să fugă şi cîrmuindu-l numai din pulpe ; şi care pot lua din zbor cu suliţa un inel de pe pămînt ; şi care pot călări în picioare pe cal, şi sub pîntecele calului ; şi care pot umbla fără întrerupere în şa nouă zile ; toţi aceştia să se cunoască fraţi ; şi să nu-şi fure calul ori muierea, sub pedeapsă de moarte ; şi o poruncă s-o îndeplinească chiar dac-ar fi să piară ; şi orice altă seminţie s-ar afla împrejur, cît pot umbla ei cu caii, s-o supuie cu viclenie, cu fier, cu prigonire şi moarte. Aşa s-au adunat din toate pustiile, roind fără sfîrşit, acei mongoli care n-au cunoscut truda şi mila pînă ce n-au supus toate seminţiile — cetate după cetate şi împărăţie după împărăţie ; întăi kitaii, pe urmă India, pe urmă Vavilonul şi toate ţinuturile turceşti ; după aceea Ţara Rusească pînă la nemţi şi peste nemţi, pînă la veneţieni. După ce au împlinit asemenea poruncă de la Dumnezeu în vremea lui Ghinghiz, acei călăreţi au stătut. Unii au rămas în olaturile Asiei, alţii au aşezat stăpînire la Crîm. Însă oamenii lui Hmil şi ai lui Tobai bei se duc

pînă la locul cel vechi, în smircurile sălbatice, şi aduc de acolo pe cei care au început iarăşi a flămînzi şi a-şi ascuţi nasul spre marginile pămîntului. Deci sub tîrgurile leşilor au venit în pradă războinici învesmîntaţi numai în piele dubită negru, pe cai mărunţi şi lînoşi. Vin, se retrag, se răsucesc şi ocolesc şi iarăşi s-arată ; întrebuinţează sabie, suliţă şi laţ, şi dintrodată dau glas înfricoşat ; după aceea încep a zvîrli din şpăngi cîlţi aprinşi în streşinile caselor. Cum au supus ţinutul şi l-au pus cu fruntea în ţărînă, hanul lor împunge, pe o movilă, încrucişîndu-le, două suliţi cu flamuri : acesta-i semn că se dă oştenilor acel pămînt în pradă trei zile. Iar călugări de-ai lor, îmbrăcaţi galben, viu la saivanul hanului, întind covoraşe şi îngenunchiază pe ele cu lumînări în mînă şi se închină într-o limbă bolborosită.

— Deci, mă învăţa uncheşul, ai putut să vezi cum Dumnezeu împărăţiile ca pleava le vîntură. Pune putere în cel slab şi îngenunchiază pe cel semeţ. Asemenea s-a întîmplat şi cu Hmil hatman, asupra căruia striga cîndva măria sa Vasilie-Vodă că are palmele bătătorite de sapă şi ţărănie. Nu era decît un cazac din Ucrainã, ajuns pisăr al oştirii şi avînd în folosinţa lui, din mila boierilor, un tîrguşor lîngă Cehrin. Iar după ce au început a fi strînşi în chingi şi pedepsiţi cazacii de la Praguri de către stăpînirea Lehiei ca să nu mai iasă la război şi-n pradă pe coasta Mării cu şăicile şi dubasurile lor, s-a întîmplat să aibă domnii de la Cehrin asupra acelui om din prostime cu numele Bogdan Hmelniţki o zavistie şi o duşmănie care i-au îndemnat să-l puie la bătăi şi la închisoare şi să-i hotărască şi osînda morţii. A vrut Dumnezeu să se găsească un prietin care să-l sloboadă din lanţuri şi să-i deschidă loc pe unde să treacă şi să iasă din temniţă. Cum s-a văzut slobod, a stupit în palme, a pus mîna pe sabie şi se vede ce ispravă face, încît acuma numele lui bate asupra Lehiei ca viscolul.

Aceste pilde ți le-am dat, zîmbea către mine pîrcalabul, întâi ca să înțelegi de ce a trebuit să treacă Nistrul o domniță așa de vestită ca Ruxanda. Al doilea, ca să vezi că, de la nimic, stăpînii din Lehia au scornit ei singuri o silă așa de cumplită. Au spart un ou și a ieșit din el un balaur care crește zi cu zi și-și înmulțește limbile. Al treilea, ca să pricepi că însuși Vasilie-Vodă n-a avut altfel de minte decît leșii, stîrnind acele seminții care stau din veci pe cal, cu sulița și cu juvățul. Găsind astfel de meșteșug ca să pornească furtuna, acuma stă cu mirare și nu știe cum va opri-o. Se înșală dacă se gîndește că prețul pe care l-a plătit cu domnița e îndestulător. Nu-i decît o arvună. Va trebui să mai plătească, pînă la sfîrșitul sfîrșiturilor, căci împrejurările cele tainic alcătuite de Dumnezeu s-au mișcat. Iată, călăreții mei care se duc la Domnie și se întorc de acolo îmi spun unele lucruri. Ei nu le înțeleg, însă eu le pot despica, deoarece știu mai multe. Cel mai de aproape sfetnic al măriei sale, Gheorghiță Ștefan vel logofăt, a început să privească din coada ochiului și să-și întoarcă urechea îndărăt după ce a trecut pragul. Cît a fost țara în bielșug și huzur, toate au stat liniștite. Cum s-au clătit cele rele, se găsește îndată un vataman care să le călăuzească.

Lucruri de acestea și altele îmi spunea unchesul în zilele de toamnă, cînd ploua îndelung și se prelingeau neguri pe Nistru.

— Aștept și alte vești, a adaos el într-un rînd, și trebuie numaidecît să-mi vie. Dacă faptele sînt, veștile nu pot întîrzia.

Într-adevăr, după ce au curs ploile multă vreme desfundînd hleiurile și umflînd puhoaiele, într-o bună zi s-a întors un vînt de către Țara Moscului și au venit omături pe spulber de furtună. Acele omături s-au amestecat cu glodurile și s-au prefăcut în grunzuri de fier. După aceea a început a ninge în noaptea Sfîntului Andrei, ca să se astupe urmele lupilor și strigoilor și, dimineața, m-am

deșteptat într-o țară albă pe care n-o mai văzusem niciodată.

Cum s-a bătucit cea dintâi pîrtie, s-au auzit într-o zi, nu cu mult înaintea sfintei Nașteri a Domnului Hristos, sănii cu clopoței, și au făcut popas boierii de la Iași care se duceau la Cehrin cu daruri pentru Doamna Ruxanda și soțul său și cu carte pentru Hmil hatmanu. Din sania din frunte au coborît la Cetate, pentru odihnă, vel spatar Ciogolea și Ștefănița paharnic, nepotul măriei sale Vasilie.

Îndată ce au intrat în odăi la căldură si și-au lepădat șubele, pîrcalabul a bătut din palme și a poruncit slujitorilor să puie la foc, într-o oală nouă, vin roș, adaos cu miere, cu scorțișoară și cuișoare și numaidecît să-l înfățișeze aburind prea cinstiților oaspeți, ca să-l beie și să-i primească puterea și căldura pînă în fundul mădularelor.

Foarte mulțămind unchesului meu, boierii au băut vinul fierbinte și s-au simțit mai bine. Au mai poftit altă oală nouă, cu alt vin, si pe loc slujitorii noștri le-au împlinit porunca. Apoi a venit rîndul lor să veselească pe pîrcalab cu felurite vești.

Vești multe n-aveau ; așa că numaidecît și-au deșertat sacul. Atunci unchesul meu a bătut iar din palme.

— Domniile voastre ați isprăvit, a rîs el ; eu însă mai am. Mitriță, dă strigăt la cuhnie să iasă unul afară cu cele două oale care au fost aici și să le spargă de zid, s-auzim noi din casă. Și într-o clipeală s-o caute pe a treia, s-o umple și s-o aducă după ce-a începe să sloboadă nouri. Eu socot că a treia are să fie cea mai bună.

Într-adevăr, a treia oală a părut cea mai bună : dar pe urmă lui spătarul Ciogolea i-a venit în minte să cerce și pe a patra. Cînd a fost la a cincea, a început să rîdă, privind cu fudulie în jurul său.

— Am înțeles și acuma, a zis domnia sa, că oamenii se împart în două : cei care rămîn pe drum și cei care ajung la capătul drumului. Dacă aș pofti eu acuma să mă sui în sanie și să mă duc la Cehrin, dumnealui Ște-

făniță paharnic are să-i spuie că nu-i volnic să se scoale și să facă doi pași.

— Nu-s volnic, a răspuns Ștefăniță paharnic, cu limba trudită ; însă dacă domnia ta treci Nistrul, pînă în ziuă te mînîncă lupii ; și eu te-ajung din urmă să-ți găsesc numai ciubotele.

— Asta nu se poate, căci nu-i în rînduiala firii, s-a împotrivit spatarul ; barbotul bețiv nu cade de pe cal și-l ocolesc și lupii. Să vie sania la scară, căci eu mă duc în noaptea asta la Cehrin.

— Domnia ta du-te la Cehrin, a încuviințat Ștefăniță ; iar eu mă duc la culcare.

Au venit slujitorii paharnicului și l-au purtat pe braţe în iatac. Iar Ciogolea s-a răzgîndit. Mai degrabă a poftit vin alb nefiert, ca să se răcorească de cel roș. După aceea s-a duce și la Cehrin. Cît despre lupi, se poate punc rămășag cu oricine că mai degrabă îi mănîncă el pe ei, decît ei pe dînsul.

Cum a început a bea vin alb, Ciogolea spatar a părut că se limpezește și a început a-și aduce aminte despre niște întîmplări tainice din tîrgul Iașilor.

— Niște întîmplări despre care paharnicul Ștefăniță habar n-are. Nici nu trebuie să le știe.

— Nu trebuie să le știe nimeni, l-a îndemnat uncheșul meu.

— Ba sînt unii care le știu, și alții care nu le știu, a lămurit Ciogolea.

Văzînd că uncheșul tace, a mai băut un pahar și s-a uitat la noi cu mare dragoste.

— Domniilor voastre pot să vă spun că acei care știu au jurat pe sfînta evanghelie să nu afle nimeni pe lume ; iar mai ales să nu afle Vodă, nici oamenii lui.

Pîrcalabul a încuviințat.

— Nici Vodă, nici boierii. Nici, mai ales, Gheorghiță Ștefan logofăt.

— Cum spui ? s-a veselit Ciogolea.

— Nici mai ... Gheorghiță Ștefan logofăt.

— Asta așa-i, a pufnit vel spatar ; Gheorghiță logofăt nu trebuie să știe. Nici eu nu trebuie să știu. Nici Ion Kemeni, din Țara Ardealului, nici Diicul spatar din Țara Muntenească.

— Dacă nu știu aceștia, apoi știu eu, a grăit pîrcalabul, cu mare încredințare.

Ciogolea s-a înțepenit, cu ochii rotunzi, și l-a privit țintă.

— Cum ?

— Știu eu toate ; și mai ales știu o pildă nouă.

— Așa ? Eu cred că nu știi nimica.

— Bine, dacă nu știu eu, atuncea știi domnia ta, cu Gheorghiță logofăt și cu Ion Kemeni din Țara Ardealului.

— Nu știm nici noi, dar pilda poftesc s-o ascult.

— Bine. Subțiază-ți gustul cu vin, ca să-ți placă. De o bucată de vreme, de cînd crește deșteptăciunea pe toate ogoarele și pe toate imașurile de-o culeg oamenii și-o pasc dobitoacele, și se împărtășesc din ea și jivinile, nu mai este chip să te ascunzi, și pe puțini îi mai poți înșela cu vorba. Așa am auzit astă primăvară, la o margine de dumbravă, cum se ostenea o vulpe să lingușească pe un corb, care avea o bucată de caș în clonț. Corbul și-a ferit subt aripă cașul și-a zis vulpei : Ia să mă lești în pace ; nu mai umbla cu asemenea viclenii ; cunosc de la pîrcalabul Soroceanu povestea lui Esop. Du-te la măria sa Vasilie-Vodă, căci măria sa încă n-o cunoaște. A vrut să i-o spuie pîrcalabul, dar măria sa nu l-a ascultat.

Ciogolea, tulbure de vin, a stat puțin cu capul strîmb privind într-o parte și strîngînd din buze. A prins a se minuna.

— Ț-ț-ț ! ai auzit domnia ta un corb grăind ? Eu nu cred una ca asta.

— Totuși am auzit.

— Vorbea de Vasilie-Vodă ?

— Întocmai precum am spus.

— Atuncea-i mare poznă. Însă eu fiind așa de beat, socot că n-am înțeles bine. Potrivit ar fi totuși, cinstite Pîrcalabe, să nu spui povestea asta și lui Ștefăniță paharnicul.

— Nu i-o spun, căci eu numai pe domnia ta te socotesc vrednic s-o asculți.

— Așa este, a încuviințat cu înduioșare spatarul ; cu toate că nici eu n-am înțeles tocmai bine ; însă eu sînt un om de credință și de cuvînt. Dacă și domnia ta ești ca mine, apoi află că a venit vremea să se întoarcă, în Țara Moldovei, o stăpînire din os de domn vechi pămîntean. Poți să-i spui și corbului domniei tale asta, numai Ștefăniță paharnic să nu afle.

Uncheșul meu s-a mirat, nepricepînd cu desăvîrșire nimic. Atunci spatarul Ciogolea s-a trudit să-l învețe că acel os de domn vechi pămîntean, tocmai de la Alexandru-Voievod cel Bătrîn, e Gheorghiță vel logofăt. Nici atunci pîrcalabul n-a înțeles și Ciogolea s-a arătat prea supărat, începînd din nou a-l învăța și sporindu-și învățătura cu pahare de vin, pe care le împingea către pîrcălab și după aceea le trăgea la sine și le deșerta tot el.

Astfel am aflat, în acea noapte de iarnă, că prorocirile uncheșului meu sînt în mers. După ce s-au desmeticit de vin oaspeții noștri și au plecat, cu slujitori și arme, pe pîrtia dreaptă, în pustia lupilor, am stat de vorbă cu uncheșul și l-am întrebat dacă nu se duce să vestească măriei sale primejdia care-l amenință.

— Băiete, mi-a răspuns el ; ascultă să-ți spun altă pildă, pe care n-a povestit-o Esop. Într-un rînd stăteau la malul bălții, în vreme de noapte, niște țărani proști și sfătuiau feluri de feluri despre căpcăuni și vîrcolaci. Sus în cer și jos în fundul bălții, strălucea luna plină. Cum grăiau ei, a sosit un asin de la pășune și a început să se adape. Pe cînd îi curgeau lui de pe bot fărîmături de aur, s-a întîmplat să înceapă sus, la luna din cer, întunecime, adică eclipsis. Pe loc, țăranii au pus mîna pe furci și au

omorît pe asin, căci mînca luna : după cum se și vedea. Deci arătîndu-i-se lui Vasilie-Vodă faptele și adevărurile, eu am să fiu ca asinul. Chiar cînd le judec și le arăt, tot eu sînt vinovat, căci, în nacazuri, omul are nevoie să găsească o pricină. După cum s-a văzut, dacă n-aș fi vorbit de primejdie, Kalga han și Hmil hatman n-ar fi venit asupra Moldovei.

— Atunci ce-i de făcut, unchește ?

— Nu-i nimica de făcut, Bogdănuț, decît să-mi plec fruntea la pămînt. Acolo-i liniște.

Aceste vorbe așa le-a rostit unchește meu încît au răspuns pînă în inima mea și m-am înfiorat. De ele mi-am adus aminte nu multă vreme după aceea.

După Bobotează, solii măriei sale Vasilie-Vodă au trecut înapoi de la Cehrin și s-au oprit iar, la vin roș, fiert cu scorțișoară. Numai cît Ciogolea spatar a fost cu multă luare-aminte la pahare, stînd cuviincios și tăcînd. Chiar după ce a ospătat cu îmbielșugare și a fost nevoit să adaoge mîncării ceea ce i se cuvine, îndată punea mîna la gură, apoi își mîngîia barba domolindu-și vorbele pe care le-avea într-însul. Pe departe și cu meșteșug a cercat să vadă dacă ne-aducem cumva aminte de niște povești și de niște isopii. Nici eu, nici unchește nu ne-aduceam aminte de nimic, ceea ce i-a făcut plăcere deosebită. Ca să ne arate cît ne iubește pentru asta, ne-a spus vești de la Cehrin.

— Măria sa doamna Ruxanda, zicea el, stă ca o crăiță pe un jîlț aurit, în casele lui Hmelnițki. Ridică un deget și cazacii se închină în fața măriei sale. Cînd spune ceva cu glas subțire, Hmil stă și o ascultă rînjind cu plăcere, apoi își pune mînile la piept și pleacă fruntea. Chiar cînd se îmbată, prea rar o suduie.

— Ba mie îmi place Timuș. a adaos cuvînt Ștefăniță paharnic. Cît stă lîngă doamna sa, nu mai îndrăznește să beie nici horilcă, nici vin, căci nu-l sufere. Numai cînd se duce la tabără, își îndeplinește și legea asta a cazacilor.

Iar după aceea, cum ajunge în starea de mînie şi de fală, hotărăşte să-şi facă datoria de barbat după datina Ucrainei. La ruşi, după nuntă, numaidecît nevasta trebuie să tragă soţului său din picioare încălţările, iar el trebuie s-o bată, ca să-l cunoască de stăpîn. Iată, au trecut cinci luni şi încă nu-l cunoaşte de stăpîn.

Ciogolea rîdea şi făcea cu ochiul.

— Este acolo un ataman cu numele Vihovski, a adaos el, care o păzeşte şi zi şi noapte. Dacă ar fi nevoie, ar trage sabia chiar şi asupra lui Timuş.

— Am auzit şi am şi văzut, a vorbit uncheşul. Acel cazac e un barbat cu credinţă şi cu iubire pentru Doamna lui ; deci îşi va primi simbria.

Uncheşul a întors capul spre mine, să vadă dacă nu-l pîndesc cu duşmănie.

— Care simbrie şi ce fel de simbrie ? a tresărit Ştefăniţă paharnic.

— Eşti văr drept al măriei sale şi poţi să m-apuci de piept, a răspuns zîmbind pîrcalabul, dar vorbele mele nu pot feşteli o faţă domnească. Atamanul îşi va primi simbria care i se cuvine, de la domnul său, deci trebuie să-şi gătească din vreme pomenile şi parastasele.

Boierii au prins a rîde iar eu am oftat, mulţămind în sine-mi uncheşului pentru acest judeţ.

În primăvara acelui an 1652, pîrcalabul a început a se uita la mine cu zîmbetul lui cel strîmb. Încălicam prea des pe un cal mărunt şi roib, însă cu umblet foarte iute, şi mă duceam să văd cum se încheie dumbrăvile Nistrului şi s-aud cum cîntă cucul abia sosit de la ţara Eghipetului. Cînta singuratic şi mîhnit, ca dintr-o mare depărtare a anilor, aşa cum a cîntat şiragurilor de tinereţi de la împărătiţele cele de demult pînă la fetele mazililor care stăteau subt ocîrmuirea pîrcalabului. Mă întovărăşea Mitriţă ; şi el mă ducea pe nişte cărări ştiute de dînsul la poieni ascunse, unde prinsese puiul cel de căprioară. Era într-un loc o pădurărie, unde totdeauna se vedea ieşind

fum. În altă parte o văgăună ș-un șipot unde s-auzea cîteodată un cîntec subțire. Tinerețea mea simțea plăcere și-n aerul curat, și-n miresmele celor dintăi flori, și-n cîntec : și cu o viclenie neîncetat nouă, simțurile îmi dădeau hrana îmbielșugată a anilor mei. Din durerea mea cea veche îmi rămînea ceva care nu era lipsit de plăcere. Îmi cîștigam din ea și învățătură, cunoscînd iubirea veșnică și în același timp trecătoare a unei fete : avea un nume frumos, pe care l-am uitat. Vicleniile pe care le deprindeam nădăjduiam să le întrebuințez cînd va fi sosit vremea pe care tot o mai așteptam.

De la Ucraina încă n-aveam știri. Aveam în schimb de la Iași. Uncheșul îmi dăruise straie nouă, bucurîndu-se de sănătatea și de plimbările mele, și se pregătea să se ducă la Domnie, să cerce a spune măriei sale cum a auzit grăind un corb. Dorea numai să vadă trecute sărbătorile Paștilor. Dar chiar în preajma sărbătorilor s-a împrăștiat în țară vestea despre isprava lui Gheorghiță Ștefan vel logofăt.

În soliile lui la Ardeal și la Țara Muntenească, acest boier vrednic își agonisise bune înțelegeri pentru planurile sale. Vărsase și ughi de aur lui Kemeni Ianoși pentru husari și lui Diicul spatar pentru levinți. Avea tovarăși credincioși și în jurul măriei sale, însă prea buni băutori de vin și prea vorbareți.

Se apropia Armindenul, cînd moldovenii obișnuiesc a mînca miei fripți tălhărește în gropi cu jar și a bea vinpelin. Se scot mesele la verdeață, sub streșină de pădure, și lăutarii cîntă de se varsă dulce zvon în toate văile. La această zi, obiceiul este a se încura caii, iar mai ales a se întrece din pahare. Mare laudă dă acest neam biruitorilor și-i cinstește pe bețivii care-și păstrează cumpăna pînă la sfîrșit. Deci Gheorghiță Ștefan vel logofăt, știindu-l pe Ciogolea spatar luptător la întrecerile Armindenului, s-a temut că iar a spune unora și altora felurite vorbe. A grăbit lucrul său, trimețînd cărți unde trebuia, și s-a

hotărît să lepede în Iași și pe spatar, și pe fratele acestuia, și pe Ștefan serdar.

Lucrurile temeinice se fac cu oameni tăcuți, așa că în preajma Floriilor, i-a căzut veste de la Bogdana, unde jupîneasa domniei sale zăcea bolnavă și trăgea să moară. Într-un suflet a alergat la măria sa Vodă Vasilie, tînguindu-se pentru asemenea nacaz și cerînd deslegare să plece numaidecît ; poate-a mai apuca-o în viață, să se ierte cu dînsa și s-o lese să treacă împăcată în lumea cea de veci, unde ne vom duce cu toții.

Cu așa glas supărat a grăit, vărsînd lacrimi, încît măria sa Vasilie s-a înduioșat și i-a poruncit să plece numaidecît.

Cum a ieșit vel logofăt din valea Siretului și a apucat calea muntelui, pe Trotuș în sus, a și început a bîzîi zvon în țară despre oști de la Ardeal și de la Țara Muntenească.

Atunci, de spaimă, văzîndu-se lepădați, Ciogolea spatar și fratele său Gavril au slobozit glas și căzînd la genunchii măriei sale, au mărturisit taina.

Abia în ceasul acela a înțeles Vasilie-Vodă ceea ce știau de mult corbii de la Soroca. Umflîndu-și glasul cu mînie, a răcnit ca un leu în divan și a trimes sub satîrul gealatului pe Ciogolești. A dat poruncă la slujitori să-și gătească sănețele și să-și ascută săbiile ; a rînduit crainici care să cheme oameni de pretutindeni în leafă ; a trimes vestitori la satele de răzăși și de mazili ; a poruncit rugăciuni în toate mănăstirile și privegheri neîntrerupte la ctitoriile măriei sale ; și a nădăjduit că, ajutîndu-l Dumnezeu, va izbîndi să sfărme măselele vicleanului. În același timp și-a adus aminte și de unele vestiri și proorociri ale pîrcalabului Soroceanu, găsindu-le peste fire de ciudate.

Astfel Cel Înțelept și Atoateștiutor, a cuvîntat măria sa în divan, îmi vădește cele bune și cele rele. Pe voi toți cei credincioși și cuminți vă cunosc, căci ați ascultat cuviincios și ați îndeplinit cu credință. Cei cu limbă neliniștită să se teamă însă, căci vorbele lor s-au potrivit prea mult cu întîmplările. Unii au mărturisit păgînilor

cele ce s-au petrecut la Rezina. Alții s-au împotrivit la încuscrirea noastră cu prea puternicul Bogdan Hmelnițki hatman. Acuma sabia hatmanului va cădea greu asupra neprietinilor noștri. Vom ști să plătim unora viclenia, altora prostiile.

Pîrcalabul a stat pe loc, dîndu-și samă că înțelepciunea măriei sale e primejdioasă.

— Ascultă, băiete, mi-a zis el, pregătindu-și căruțele și slugile pentru cale lungă. Muntele cel nalt se năruiește mai degrabă decît chibzuiam eu. Tu fii cu luare-aminte și dă trupului meu hodină la Schit, după ce asinul își va fi primit pedeapsa nelegiuirii lui.

— Unchișule, i-am răspuns eu cu supărare, întîmplarea cu vel logofăt poate să fie păgubitoare pentru măria sa, însă n-are legătură cu noi. Ne ducem, ne pustiim în munte și așteptăm. Nădăjduiesc că măria sa Vodă va ieși biruitor ; atunci va înțelege adevărul și-și va schimba vorbele.

Bătrînul m-a cuprins lîngă sine, rîzînd, cu fața slăbită.

— Ai dreptate să vorbești astfel, băiete, m-a certat el cu blîndețe. Tu ești ca via, care-și întinde lăstarii pretutindeni, acoperind și biruind totul. Abia la urmă, cînd toată această putere a căzut veștezită, din lamura soarelui se alege puțintel vin. Acuma tu ai în tine acea tinerețe fără moarte pe care am avut-o și eu. Din nacazurile dragostei tale ai ieșit tot tare. Tu nu poți înțelege nici lucrurile în sine, nici sfîrșitul lor. Află că ceea ce va fi cu mine nu e o întîmplare singuratică : și de ea nu ești legat numai tu. Noi toți — și măria sa Vodă Vasilie, și vel logofăt Gheorghiță cu tot neamul, și cazacii din Ucrainâ. și toți cei care au fost dintru început — sîntem amestecați într-o nuntă care va mai dura. Au dănțuit la dînsa de două ori tatarii lui Kalga : vor mai dănțui zaporojenii lui Hmil hatman. S-amestecă Țara Muntenească și Țara Ardealului. Vin în petrecere și leșii. Asta, Bogdănuț, e nuntă dom-

nească și ține lung. Bătrînii rămîn în urmă și cei tineri se duc cu dînsa înainte.

Ascultă, băiete, a urmat el, tu ia pe Mitriță și pornește cu ei la Domnie. Înfățișează-te la măria sa și spune-i c-ai venit să-l slujești cu sabia, după a mea poruncă. În vremea asta, căruțele cu slujitorii mei vor ajunge la adăpost în munte, la Schit. Iar eu stau aici la datorie, pînă ce te vei întoarce tu. Doresc să n-aibă dreptate nebunii, adică cei care se bucură de schimbări. Orișicum va fi, să ne plecăm frunțile și s-așteptăm judeţul lui Dumnezeu.

După porunca unchеșului, i-am sărutat mîna și am purces spre Iași cu Mitriță.

Am luat cu mine numai schimburi ușoare și arme. Mitriță purta șpangă. Eu aveam un arc scurt, pe care mă deprinsesem a-l încorda cu săgeți subțirele cu vîrf de aramă. Aveam în cucura de la oblînc patruzeci de săgeți. Pe lîngă șpangă, slujitorul meu avea buzdugan. Pentru vălmășag eu aveam sabia, dăruită cu doi ani în urmă de unchеș. Îmi venise deci vremea să ies de sub mîna bătrînului și să slujesc singur. Eram bucuros de asta și am uitat curînd de întristarea pîrcalabului, rămas singur la Cetate. Vremea era strălucită, cu desăvîrșire nepăsătoare de războaie, înflorind ceas cu ceas.

Cum am trecut Prutul, m-am alăturat de pîlcuri de boieri din ţinutul Botoșanilor, care grăbeau cu slujitorii lor la șleahul cel mare din valea Moldovei. Umblau întruna zvonuri de oști ale lui Gheorghiță Ștefan dinspre Focșani și Trotuș și Domnia se grăbise a-și adăposti o parte din averi spre munte. Ștefăniță paharnic primise de la măria sa poruncă să aibă în grijă a scoate din Cetate de la Neamț, alte odoare grămădite din vreme acolo. Deci drumul Romanului trebuia păzit Toți acei boieri de la ţinutul Botoșanilor mi-au vestit trecerea în grabă a lui Stamatie Hadîmbul postelnic la Hmil hatman.

Fiind tînăr și buiac, m-am lăsat dus de vînt și de alți coconi nebuni ca și mine. Nu m-am grăbit la scaunul Dom-

nici, ca să îngenunchez la măria sa Vasilie-Vodă. Am socotit slujba mea mai folositoare unde-i primejdia, unde chiar măria sa dăduse poruncă de apărare. Pe lîngă asta erau și popasuri bune la acel drum domnesc, pe care eu întăia oară le cunoșteam, cu vin bătrîn și hangițe tinere. Aș putea spune că două zile de umblet mi-au fost numai o încîntare, pînă ce am văzut lucind turlele bisericilor din tîrg de la Roman.

## XVI

### La căpătîiul morților arde făclia sufletului lor și stau de pază Dumnezeu și un morar

Despre întîmplările iuți ale acelor ceasuri mi-au rămas în amintire destule lucruri : toate au fost însă copleșite de o bătaie de aripă a morții, care m-a doborît iarăși, ofilindu-mi inima.

Umblam fără grijă între coconii aceia prea vorbăreți. Mă înfrățisem cu unii din ei. Le eram drag și mă ocroteau la mîncare și băutură, pe la vornicii de prin sate, ori la hanuri cu nume bun. Eram ca prigoria care se lasă legănată de soare și plutește sticlindu-și penele.

Cum am trecut de tîrgul Romanului, localnicii au prins a da veste anumită de oștire ungurească. Știau că suie în susul Siretului și că unele pîlcuri au ajuns nu departe de acolo. Aveam între noi cîrmuitori cuminți ; mai ales ne bizuiam într-o barbă căruntă a lui Sandu Catargiu. Adevărat că din acea barbă ieșeau și doi ochi bulbucați și un

glas gros și plin de mînie. Cum s-a aflat de pîlcuri unguresti. barba s-a întors către Iași, ca și cum ar fi vrut să se închine. Coconii au stat din vorbă și și-au pipăit săbiile. Pe urmă unii au poposit la niste budăie subt un deal, ca să-și adape caii. Alții au tras pită și brînză din desagii de la oblînc.

— Țineți caii și lăsați mîncarea. a strigat cu aceeași mînie barba căruntă, holbîndu-se. Călărețul trebuie să-și păstreze pînă sara pîntecele deșert și dobitocul vition.

Cum a strigat asemenea cuvinte, s-au și arătat călărești pe clina prăvălatică. Erau doi. unul după altul. Unul fugea înainte, sprinten. Celalalt în urmă. la o sută de pasi. bătîndu-și calul cu pana săbiei. Iar mai în urmă chiuiau după dînșii. în limbă străină, husari unguri. Doi dintre acestia se apropiau cu fiecare copcă tot mai mult de cel care-și bătea calul și întîrzia.

Unii dintre tovarășii mei i-au cunoscut pe dată. Cel din frunte a și sosit în dreptul nostru, țipînd :

— Scăpați-l pe Iacomi. Și-a lăsat la Roman caii lui și a încălicat cal de olac.

— Acesta-i Alexandru Costin, își vorbeau unul altuia coconii ; și celalalt e Iacomi, vatavul de aprozi.

Au pus mîna pe arme și au săltat cu caii la drum.

Cei doi care-l ajungeau pe Iacomi au bătut asupra lui din pistoale. La a doua pereche de focuri l-au doborît. A lunecat într-o parte din șa si a rămas atîrnat într-o scară. cu picioarele crăcănate și mînile răstignite. Calul a abătut peste cîmpuri.

Cum ne-au zărit, ungurii au strîns frîiele, au ocolit în scurt și au întors. Cei de pe deal s-au învîrteiit mai repede ; cei doi de pe clină, cu pistoalele goale. au poticnit. întîrziind. Am auzit lîngă mine pe Mitriță slobozind un fel de răcnet subțire, parcă se mira. Roibul meu cel mărunt și-a repezit înainte botul, furîndu-mi dintre degete frîul, și pînă să-l stăpînesc, era în goană asupra husarilor. lîngă tovarășul lui. pe care Mitriță îl mîna drept în pri-

mejdie. Fără să-mi dau bine sama ce fac, am scos arcul în față și am ales o săgeată din cucură. Mi-am adus aminte, nu înțeleg de ce, de istorisirile unchesului cu războinicii lui Ghinghiz-Han, care trăgeau cu arcul în toate felurile. Am tras asupra celor doi, fără să nemeresc. Mitriță urma să țipe cu mirare. Am mai pus o săgeată în strună și am tras iar fără izbîndă. Tovarășul meu și-a încordat deodată brațul ridicîndu-se în scări, și a aruncat șpanga. Clonțul de fier a trecut printre fugari și a căzut, scăpărînd în cremeni. Am tras a treia săgeată, tocmai cînd fugarii treceau dealul. Am lovit unul din cai la un picior din față, sub genunchi. Călărețul a căzut cu fruntea înainte, calul a rămas în urmă, cu copitele încrucișate sub pîntece. Îndată am fost asupra ungurului și l-am cules de-o aripă, aducîndu-l cu mare fală la vale, unde ne aștepta rîzînd barba lui Sandu Catargiu.

Lîngă acea barbă s-a alăturat îndată alta, a lui Alexandru Costin stolnic. Amîndouă m-au învăluit și m-au îmbrățișat.

— Așa viteaz îmi place și mie, striga Catargiu. Iar coconii mă băteau cu cușmele. Făceau bine că mă răcoreau de fierbințeală. Rîdeam și căutam să-mi dau samă cum am putut prinde pe ungur. L-am prins bine, cugetam eu, cu oarecare ajutor al lui Mitriță. Mai ales țipătul lui mă împunsese și mă repezise. M-am uitat la el pe furiș. El nu rîdea. Stătea de vorbă cu ungurul, mai mult în semne ; uneori se strîmba, ca să se facă mai bine înțeles ; și tot îi dădea să mănînce dintr-o bucată de pită. Dar ungurului nu-i era foame. Respingea pita cu mîna, iar Mitriță o mînca singur, închipuindu-și că hrănește și pe prins.

Boierii și coconii se veseleau, privind. Apoi barba a rostit cu multă cumințenie poruncile care se cuveneau și ne-am întors iarăși pe drumul pe care venisem. Ne-am întors călărind chiar cu mai multă iuțeală. Drumul nu mai era al nostru tot. Avea și alți stăpîni, cu pistoale. Și venea și sara.

Vremea de noapte aduce popas. Deci, închipuindu-ne că husarii se opresc, noi ne-am împins caii mai departe, ca să punem între noi și dușman cît mai multă vreme și să putem vesti de sîrg pe măria sa.

— Așa fac boierii războaiele, mormăia Mitriță. Noi ne bizuim mai mult pe labele noastre ; ei se bizuie mai mult pe cai. Iată ne dă măria sa un zlot pe ungur, apoi avem bani de cheltuială.

Apropiindu-mă de scaunul Domniei, mi se părea că trebuie să mă arăt semeț și c-o mînă în șold, ca să mă privească lumea de la ferestre și din cerdacuri. Am aflat însă îndată că tîrgul e pustiu. Slujitorii domnești de la mănăstirea Balicăi se lăudau că ei au aflat mai degrabă decît noi vești de la unguri și chiar de la munteni. Deci măria sa Vasilie-Vodă, cu boierii și cu unii din tîrgoveți, s-au mișcat spre Prut.

— Foarte bine, a încuviințat barba cea căruntă.

Mitriță se arăta cu totul nedumerit. Atuncea eu i-am lămurit că măria sa Vasilie-Vodă nu fuge. Dimpotrivă, vrea să bată război. A luat cu sine slujitorii toți ; și darabanii și drăganii, și siimenii și nemții, neuitînd puștile. Stau în jurul lui toți boierii, care de care cu sabie mai grea. S-au adunat și gloate în leafă, după obiceiul pămîntului, cîtă frunză și iarbă.

— Atuncea de ce nu stă aicea, ca să se bată ? se mira Mitriță.

— Nu stă, după cît înțeleg de la bărbi și de la slujitori, am răspuns eu, ca să nu se pîrjolească iarăși tîrgul. Abia l-au clădit din nou oamenii, din topor și din bîrne și acum iar să ardă ? Pe urmă, mai bine este să bată război lîngă apa Nistrului, pentru că dincolo-i țara lui Hmil hatman.

Asta era o cumințenie a măriei sale și a dregătorilor, care mie mi-a plăcut. Mitriță mormăia că nu-i place ; știa că de la malul Nistrului poți zvîrli cu căciula și stupi

în Ucraina, însă, la noi la Soroca, asemenea cumințenie are alt nume.

Totuși s-a supus și a urmat să-și ducă ungurul în juvăț și legat pe cal, nădăjduind să cîștige pe el bani de cheltuială.

Am umblat pe urmele măriei sale din popas în popas, pînă ce l-am ajuns la un sat ce se chiamă Potîrnicheni, în drumul Hotinului. Cum ne-am amestecat cu oastea Domniei, am aflat alte zvonuri decît acele care ne sunaseră nouă la urechi. Noi veneam cu știre că logofătul Gheorghiță Ștefan ar fi apucat scaunul Iașilor ; iar aicea unii spuneau că slujitori orheieni de-ai vicleanului au și purces în căruță pe vlădica Ghedeon de la Episcopia Hușilor, ca să vie să-l miruiască și să-l binecuvînteze, la Sfîntu-Neculai Domnesc, pe Gheorghie Ștefan-Voievod. Se aflase chiar că Gheorghie Ștefan-Vodă primește slujitori cu lefi mai bune decît la alte Domnii, și iartă slujbe trecute, la alți domni. Noi mai oblicisem pe drum cum că Hmil hatman numaidecît va să repeadă pe feciorul său Timuș, cu oaste de frunte, ca să vie în sprijin lui Vasilie-Vodă. Dar slujitorii rîdeau. Ei aflaseră că Timuș nu vine în Țara Moldovei decît cînd s-or coace cireșele, plăcîndu-i domniei sale, ca și cucului, prea mult aceste roduri.

Aflînd măria sa Vasilie-Vodă de războiul nostru, adică al meu și al lui Mitriță, și de izbînda ce avusesem, a dat poruncă să fim aduși înaintea slăvitei sale fețe. Ne-am înființat numaidecît, eu înainte iar slujitorul meu îndărăt, cu robul. Cum m-a văzut, măria sa Vasilie-Vodă m-a cunoscut și s-a bucurat.

— Ha-ha ! tu ești, Sorocene ? Tu ai săvîrșit asemenea ispravă ?

Am îngenunchiat la măria sa, fără frică. Se aflau de față, sub cortul deschis, pe lîngă boieri de credință, și Boj, căpitanul de lefegii, și căpitanul de darabani Cara. Stăteau rezemați în săbii și mă priveau zîmbind.

— Milostive Doamne, am zis eu cu smerenie, am făcut ceea ce se cuvenea, pentru stăpînul meu, după poruncile pe care le-am primit de la pîrcalab.

— Care pîrcalab ? a tresărit Vodă, privindu-mă piezîș.

— Uncheșul meu, pîrcalabul de Soroca, luminate Doamne.

— El te-a trimes ?

— El m-a trimes în slujba măriei tale.

Vodă a tăcut puțin. S-a uitat la boieri și la căpitani cu mirare ; în urmă s-a întors către oșteanul lui Kemeni, după aceea iar a venit cu privirile spre mine.

— Am auzit că l-au doborît cu pistoalele pe Iacomi.

— Așa, milostive Doamne.

— Și numai tu ai ieșit asupra lor ?

Eu am tăcut. Ungurul de lîngă Mitriță, pe care noi il cunoșteam mut și tîmp de pe drumul Romanului, deodată a început a grăi moldovenește, încît am răsărit spre el ca spre un duh necurat.

— No. că vrednic fecioraș de domn, a strigat el. Numai domnia sa și cu sluga au îndrăznit a veni asupra noastră.

Mitriță l-a privit urît și l-a pălit cu cotul.

— Măi nebune, i-a șoptit el ; ai început a grăi ? Hm ! pîn-acuma era ungur... a lămurit el măriei sale.

— Am fost în leafă la Kemeni Ianoș, s-a amestecat iar robul ; dar acum mi-i voia să am alt stăpîn.

— Vrei să intri în leafă la mine ? s-a veselit Domnul.

— Apoi da, ca să nu mă vîndă fratele ista al meu pe-un ban de aur. De aceea am și tăcut pînă acuma. După război îmi iau paralele ce mi se cuvin și mă întorc iar la ciobănie.

Măria sa Vasilie-Vodă s-a mirat de aceste vorbe și i-au plăcut. Ne-am veselit și ne-am mirat și noi. Apoi măria sa a poftit să afle cum a fost întîmplarea și a întrebat și pe mocanul cel viclean cele ce dorea să știe. M-a bătut pe umăr.

— Ascultă, Sorocene, mi-a grăit cu bunătate măria sa ; întîmplarea asta, că toate, a fost orînduită de Dumnezeu.

Şi tot rînduită este şi cartea pe care am să ţi-o dau la mînă, poruncindu-ţi să te cobori la Soroca, întru întîmpinarea uncheşului tău.

M-a bucurat porunca fără să o înţeleg.

— Stamatie postelnic, a urmat măria sa, n-a putut trece la Cehrin. Spune că l-ar fi sfătuit pîrcalabul să nu treacă. Iar eu am avut nevoie să vestesc pe cuscrul meu. Deci am poruncit să-mi fie adus Ştefan Soroceanu, să-şi deie samă. Tu du-te cu această carte pe care ţi-o dau la mînă şi mi-l adă ca pe un prietin. Înţeleg că Stamatie l-a pîrît cu duşmănie. Dar Dumnezeu dă pe faţă adevărul.

Acuma pricepeam. Am sărutat mîna lui Vodă. Luminăţia sa a poruncit pisărului să aştearnă pe hîrtie, cu pana, aceste vorbe : «Noi Vasilie Voievod, poruncim să nu cuteze nimene a aduce vătămare credinciosului nostru boier Ştefan pîrcalab de la Soroca».

Am strîns hîrtia la sîn şi am cerut învoire măriei sale să mă grăbesc. Am încălicat în grabă cu Mitriţă, lăsînd luminăţiei sale, în dar, robul nostru.

— Auzi, a dracului cioban, mormăia Mitriţă pe cînd ieşeam afară din tabără. Tace, se uită pe sub sprîncene şi învaţă a vorbi omeneşte. Se chiamă că am prăpădit un zlot.

Eu îmi făceam socoteală că am cîştigat în schimb viaţa uncheşului.

Am intrat fără întîrziere în drumul Sorocei, făcînd popasuri oriunde găseam slujitori şi oameni de rînd. Îi întrebam întruna de veşti din jos, aşteptînd cu strîngere de inimă s-aud rostind numele pîrcalabului. Ascultam veşti după veşti, ba de la tîrgul Iaşilor, unde se aşezase în scaun şi împărţise dregătorii nouă măria sa Gheorghiţă Ştefan ; ba de la unguri şi de la munteni, care aveau de răscumpărat nacazuri multe de la măria sa Vasilie-Vodă ; ba de la Hmil hatman, care mişcase o samă de zaporojeni şi repezise poruncă grabnică la cei mai tari atamani de la Pragurile Niprului. Cum s-or aduna împrejurul lui Timuş,

trec de-a dreptul cu caii prin Nistru şi după ce suie la cestalalt mal, trag săbiile şi nu se mai opresc decît la Iaşi. Aşa că domnia lui Gheorghiţă Ştefan-Vodă se arăta trecătoare şi noroadele trăgeau tot către Vasilie-Vodă, nădăjduind leafă, dobîndă şi scutire de dabile.

A doua zi am început a afla veşti despre pîrcalab.

Spuneau unii că l-ar fi găsit Stamatie Hadîmbul cu scrisori de la Gheorghiţă Ştefan-Vodă şi de la Kemeni. Alţii, că însuşi Vodă Vasilie i-ar fi simţit viclenia. Alţii, că l-ar fi pîrît fraţii Ciogoleşti înainte de a-şi pune capetele sub sabia călăului. Alţii, că Ştefăniţă paharnic l-a apucat de grumaz şi-l duce legat în căruţă la măria sa, unde-l aşteaptă fără întrebare şi judeţ osînda. Alţii, că s-ar fi supărat pe el Hmil hatman pentru felurite vorbe purtate din hotar în hotar şi Vodă îl chiamă pe pîrcalab la el, ca să-l ocrotească.

Ştefan Soroceanu pîrcalabul era barbat cunoscut de mult în toate ţinuturile Moldovei. Şi unele din vorbele lui le purtau oamenii din gură în gură. Umblau pe sama lui şi cuvinte pe care nu le spusese niciodată. Privirea lui răutăcioasă şi zîmbetul lui într-o parte nu prea plăceau multora dintre boieri. De unele vorbe de ale lui făcea haz prostimea ; de altele se veseleau curtenii. Cum s-a zvonit de ridicarea lui Gheorghiţă Ştefan cu oşti, pîrcalabul ar fi spus cum că începe de acuma hăituiala lupilor. Cînd s-a aşezat Doamna Teodosia în Cetate la Suceavă, tot el ar fi zis că a intrat lupoaica cu puii la ghizunie. Pe boieri îi tălmăcea pîrcalabul cum că petrec pe măria sa cu cinste la hotar şi pe urmă se ploconesc cu smerenie, se încălăreză şi grăbesc să se întoarne către domn tînăr. Cu ochiul de către Nistru plîng şi cu cel de către Iaşi rîd. Alţii sînt mai harnici şi se întorc de pe acuma la casele lor, să-şi caute sub divan papucii. Numai prostimea e cu credinţă. Se duce la Vasilie-Vodă, ca să primească lefe. Îndată ce vistierul le-a lepădat o simbrie, ţăranii încep a se scărpina după ureche si se duc peste noapte la domn nou, ca să

găsească acolo parale mai bune. La asemenea iepuri, bun domn a fost asemenea lup.

Unii rîdeau şi spuneau o ghicitoare, la focurile de popas :

— Dă, Doamne, două domnii, să mîncăm două simbrii.

Spuneau şi alte prostii şi zicale, care stătuseră, în vremea stăpînirii lui Vasilie-Vodă, la clocit, iar acuma ieşiseră din găoci şi fugeau prin lume.

Cum e în astă-sară, la Mişcoreni, am aflat că-l aduc pe uncheşul meu slujitori cătră Hotin, la măria sa. A doua zi m-am sculat foarte de dimineaţă şi am pornit întru întîmpinarea lui, cu Mitriţă, pregătindu-mi în mîna stîngă cartea Domniei. Îndată am prins din gura oamenilor un zvon, întăi nelămurit, cum că l-ar fi ajuns pe uncheşul meu, din urmă, cazaci de-ai lui Timuş şi l-au ridicat, să-l ducă la stăpînul lor. Pe urmă, dintr-odată am înţeles, că uncheşul meu s-a oprit pe cale şi trebuie numaidecît să mă grăbesc eu singur cătră dînsul, deoarece el nu mai are putere să vie cătră mine. Slujitori de-ai Hadîmbului şi de ai paharnicului Gheorghiţă l-ar fi despoiat de banii pe care-i avea asupra lui şi de unele odoare care-i mai rămăseseră şi cu care-l aduceau. Am întrebat dacă pot găsi pe Stamatie postelnic şi pe paharnic să le arăt cartea domnească. Oamenii nu puteau şti dacă acei dregători au fost cu uncheşul meu. Alţi spuneau că Hadîmbul a trecut în Ucraina şi paharnicul la Hotin. Pîrcalabul a rămas singur la o margine de sat, prădat şi lovit. Acel sat, Drobuşor, nu mai era depărtat de mine decît cale de două ceasuri, cînd am aflat vestea. Ne-am împins caii cu repeziciune şi am ajuns la o margine de crîng, pe un tapşan, subt un deal cu moară de vînt în vîrf.

Era o vreme lină de primăvară. Lîngă măcieşi înfloriţi, cîntau cu hărnicie păsărele mărunte. Morarul din deal coborîse la tapşan şi sta neclintit lîngă un trup de om acoperit în întregime c-un lăvicer vrîstat negru şi roş. Era un moşneag uscat cu bărbuţă albă. Pusese în iarbă,

între flori de păscuțe și toporași o tătărcuță în care ardea o făclioară.

Cînd am descălicat, păsărelele au tăcut, apoi au sfîrîit din aripi către moara de sus. Moșneagul s-a mișcat ca și cum ar fi vrut să-și apere mortul. M-am repezit în genunchi și am dat la o parte lăvicerul. Pîrcalabul stătea cu fața în sus, privindu-mă fără zîmbet, cu ochii înghețați. Tîmpla stîngă îi era zdrobită de o lovitură de buzdugan ori de muche de topor.

Abia am putut îngîna :

— Unchește !

Mi-am aplecat fruntea spre pieptul lui, simțind în mine un deșert al spaimei. Nu puteam încă plînge.

— Ce s-a întîmplat, unchește ? am întrebat

Pîrcalabul a tăcut, urmînd a mă privi din noaptea lui încremenită.

— Ce-a fost ? am strigat eu către moșneag, amenințîndu-l cu scrisoarea lui Vodă. Spune-mi ce-a fost. Ai aflat ? ai văzut ?

— Am văzut... am văzut... a prins a se tîngui morarul, cu voce puțintică.

— Spune. Altfel te pun și pe tine alături.

— Spun, de ce să nu spun ? Nu vă supărați pe mine, căci nu sînt cu nimica vinovat. Au stătut aici slujitori domnești în popas, avînd cu ei pe acest boier. Au poruncit să le dau făină. Le-am dat făină. Au aprins foc și au gătit mîncare. Cum ospătau, iaca vin din urmă cazaci. Erau cu ei și doi boieri moldoveni, dar au rămas deoparte. Asaulul a venit cu patru zaporojeni la foc și a întrebat, pleconindu-se, dacă acel boier care merge cu slujitori la Domnie nu-i cumva pîrcalabul de la Soroca. — Ba el este, au răspuns slujitorii. Iar acel boier pîrcalab n-a spus nimica. Nici s-a veselit nici s-a întristat. — Domnia ta ești acel pîrcalab ? a întrebat asaulul. — Eu sînt, a răspuns boierul. — Apoi dacă ești domnia ta, noi avem poruncă de la stăpînul nostru Timuș, a zis asaulul, pe care tre-

buie numaidecît s-o aducem la îndeplinire. — Care poruncă ? a întrebat boierul. — Ai să vezi numaidecît, a răspuns asaulul. — Bine, a primit pîrcalabul, și a oftat încrucișîndu-și mînile pe piept. Asaulul a făcut semn și zaporojenii de lîngă el au lovit dintr-odată pe boier cu toporașele, în ceafă și la tîmplă. L-au lăsat și s-au dus. Slujitorii Domniei i-au luat ce au crezut ei de cuviință, bani și scule. Am rămas numai eu cu măria sa și i-am adus această făclioară. Sufletul ia dintr-însa lumină și poate trece prin vămile întunericului: la Dumnezeu.

Bătrînelul vorbea cu un glas moale, dar fără nici o întristare. Eu aveam în mine ceva, ca și cum inima mi-ar fi fost ghemuită între clonți de spini. Mi se golise fruntea de orice fel de gînd. Înțelegeam numai că nu pot plînge și nu pot face nimic. Cînd am întors ochii în laturea mea, unde auzeam un fel de zgomot ciudat, am văzut pe Mitriță ștergîndu-și cu putere și necontenit obrazul potopit de apele ochilor lui femeiești. În același timp smîrcîia cu putere și pufnea. Amesteca din gură, într-un țipăt stăpînit și scheunat, sudălmi împotriva vrăjmașului. M-am uitat la el cu mirare — mirat mai mult de pustiul din mine. Pe loc a început a trage cu mînicile minteanului, într-o parte și-n alta, pe obraz și pe ochi.

— Stăpîne, mi-a vorbit el, cu alt glas, liniștit ; nu-l putem lăsa pe măria sa aici. Trebuie s-aducem un preot, să-i cetească o moliftă, după aceea îl ducem la odihna lui pe care a poruncit-o.

— Așa este, Mitriță. Pîn-acolo-i loc depărtat. Ar trebui să-l ducem la Schit.

— Știu, măria ta. Să-l ducem acolo. Trebuie chiar să-l pornim fără întîrziere, să nu vie neprietini să-l caute.

— Nu mai au ce-i lua, Mitriță.

Flăcăul nu mi-a răspuns. Și-a tras pe sprîncene cușma : apoi a lepădat-o. S-a întors la cai și le-a legat frîiele de o răsură înflorită. Și-a scuturat de pe mînici și straiul

de șiac, a venit la moșnegel și l-a tras după sine, punîndu-i întrebări șoptite și dîndu-i porunci.

Eu am rămas singur cu uncheșul privindu-l în tăcere. Cîteodată mă miram că nu i se arată pe obraz zîmbetul lui strîmb. Stam cu aceeași inimă înghimpată și cu aceeași secătuire a întregii mele ființi. Cînd s-au întors tovarășii mei, am început a mă mișca și eu, dîndu-le ajutor. Preotul din sat nu era acasă.

— Nu-i nimica, zicea Mitriță ; avem noi călugăr la Schit.

A întins pe iarbă al doilea lăvicer. Deasupra lui au adus și au așezat cu grijă pe pîrcalab în lung, înfășurîndu-l strîns în pături. L-au legat și într-al doilea lăvicer și au cusut cu țepuși toată această alcătuire. Sarcina au purtat-o la drum și au întins-o într-o cărucioară, sub fîn. Mitriță a dus calul lui între hulube. I-a scos șaua și celelalte halaturi și le-a grămădit lîngă mort. I-a potrivit calului hamuri de frînghie și cerc. A rupt o nuielușă de sînger, și-a ridicat de jos cușma, și-a tras pe mînici minteanul și s-a arătat gata de drum. A întors spre mine obrazul :

— Stăpîne, dă creștinului acestuia un ban de argint pentru cărucioara lui ; dă-i și un bănuț pentru lumînărică ; și să nu mai stăm pe loc.

Am pus în palma morarului plata. El a primit-o închinîndu-se și sărutîndu-mi mîna. A suspinat o vorbă pe care n-am înțeles-o. Am încălicat și m-am luat după cărucior.

Flăcăul umbla pe jos, îndemîndu-și calul cu vărguța de sînger.

Am mers așa pînă-a doua zi sara, cu puține popasuri. Rupeam în dinți, din mers, pastramă și pită. Popririle le făceam mai mult pentru cai și alegeam locuri cu izvoare, ca să ni se potolească arșița. Am umblat pe drumuri cotite, abătîndu-ne din șleahuri. Cum am ieșit dincolo de apa Moldovei, nu mai aveam frică de slujitori ai lui Vasilie-

Vodă. Lumea își vedea de treburi și popii își ascuțeau penele de gîscă, pregătindu-se a însemna în ceasloave domnia cea nouă, cu toate semnele ei. Mai ales un semn neîndoielnic era știut : că se arătaseră pe cîmpuri, în acea primăvară, țistari fără număr.

Am intrat noaptea sub brad și ne-am călăuzit drumul cu cetini aprinse. Într-o tîrzie vreme, cînd s-a suit jumătate de lună asupra codrilor, am chiuit din deal pădurarii și ei mi-au răspuns buciumînd. La miezul nopții am intrat la Schit și am dat jos povara noastră, sub pridvor. Fără întîrziere, fratele Filip s-a suit în turn și clopotul cel nou de la Liov s-a auzit bătînd o singură dată în dungă, prelung, întăia oară. Am stat ascultînd pînă ce s-a stîns zvonul și am scos pe pîrcalab din strînsoarea lăvicerelor.

Chiar în acea noapte pădurarii au alcătuit sicriul, pe cînd noi ceilalți stăteam în priveghi, iar cuvioșia sa monahul Agapie cetea din carte vorbe de mîngîiere. Cînd a răsărit soarele aurind florile din poieni, am deschis groapnița din mijlocul bisericii și am zidit pe uncheș în cotlonul lui. L-am închis cu cărămidă și var. Iar chihaia și doi din feciorii lui au sunat din cornuri, vestind și ei singurătăților trecerea din viață a stăpînului. Muierile pădurarilor boceau afară stînd în genunchi pe iarbă, cîntînd și legănîndu-și capetele.

Abia cînd s-a isprăvit îngropăciunea, și mi-au căzut brațele în lungul trupului, m-a înjunghiat o durere pe care de mult o așteptam. Mi s-a suit sîngele în ochi, cu lacrimi. Am început a rupe de pe mine straiele și a striga împotriva ucigașului. Îmi spuneau pe urmă oamenii că urlam întruna :

— Să n-am somn, să n-am hodină, pînă ce n-oi plăti moarte pentru moarte.

Atîta am țipat, pînă ce-am răgușit ; atîta m-am scrijelat cu unghiile, pînă ce mi-am sîngerat tîmplele. Mitriță m-a cuprins în brațe stăpînindu-mi mînile și m-a vîrît în biserică la altar, ținîndu-mă sub patrafirul călugărului. Au

venit slujitorii și muierile lor, ca să-asculte cetania monahului. Apoi s-au pus lîngă mine, din a dreapta și din a stînga, Mitriță feciorul și fratele Filip, au îngenunchiat și mi-au sărutat mînile, jurînd să nu cunoască nici ei pace, pînă ce n-or răscumpăra sîngele pîrcalabului. Abia atunci spun ei că mi-ar fi căzut capu-n piept și m-aș fi lăsat moale în brațele lor zdrobit de trudă crîncenă.

## XVII

### Aici se arată sfatul pădurarilor de demult

Pe după Sînpetru, cînd prind a se micșora zilele, s-a suit din vale de la Schit fratele Filip pînă în plai, la stîna lui Coman, unde petreceam eu, să se încredințeze că mi s-a urcat iar roșața în obraji. Stăteam acolo de cum ieșisem din friguri, avînd tovarăș pe Mitriță. Începuseră să-mi miroasă straiele a fum și a caș. Mă hrăneam cu lapte de capră roșie, după porunca lui Coman baciul, și cu jintiță fierbinte. Simțeam iar cum suie din pămînt în toate încheieturile mele putere.

Ascultam clopotele oilor în funduri de rîpi. Priveam de pe țancuri, către miazăzi, depărtări aburite. Îmi veneau plutind pe cetini, cotind pe văi, de la Schit, sunetele de cornuri ale pădurarilor mei. Acum erau pădurarii mei, de cînd unchesul mă lăsase singur în această lume. Nu făceam decît o treabă în tot lungul zilelor, împreună cu Mitriță. Mă deprindeam să trag fără greș din arc și mai ales să azvîrl o suliță cu mîner scurt căreia îi ziceam spangă. Întru aceasta din urmă îndeletnicire, tovarășul meu dove-

dea destulă putere și mă ațîța întruna să mă iau cu el la întrecere. Filip m-a găsit repezind într-o tisă bătrînă acea armă cu boldul de fier și coadă sprintenă de brăduț.

Îmi îndoiam mijlocul îndărăt, cumpănindu-mi mîna dreaptă. Șpanga se ducea vîjîind în trunchiul uscat. Mitriță își scutura pletele rîzînd. Și eu și el aveam încredințarea, încă nedeslușită, că această jucărie a noastră avea o socoteală și un țel.

— Poftesc sănătate la codru tînăr, a zis fratele Filip închinîndu-și comanacul pînă la picioarele mele.

— Bine-ai venit, frate Filip, am răspuns eu. Spune-mi vești din lume, căci în această sălbătăcie n-aud decît tălăncile oilor și buciumele.

— Pentru asta am și venit, măria ta, mi-a întors cuvînt Filip. Întăi te-am căutat la stînă, dar acolo n-am găsit decît pe Coman care dormita la foc. L-am întrebat unde-i stăpînul. Mi-a răspuns că se bate în suliță cu trunchii cei bătrîni, aici în poiana asta. — Las' să străpungă trunchii, moș Comane, i-am dat eu învățătură, căci va veni vremea să străpungă și om. — Care om, Filipe ? zice. — Este un om, moș Comane, numai unul singur pe lumea asta și va binevoi Dumnezeu să ni-l scoată în față, cînd va ține stăpînul nostru suliță în mîna dreaptă. Baciul a stupit în spuză și a făcut : Aha ! Dar el e un prost și nu știe despre ce-i vorba.

— Aha ! am făcut eu și cu Mitriță odată.

Am început a rîde tustrei ; însă eu simțeam cum se zbîrlesc înlăuntrul meu ghimpii unor vechi dureri și mînii. M-am dus să-mi iau șpanga și m-am întors cu fruntea în piept și dus pe gînduri.

M-am așezat pe un colț de stîncă, în marginea rîpii. Mi-am întors o clipă ochii spre o pajură care a fulgerat vîjîind într-o rariște de molizi. Veștile din lume stăteau lîngă mine ; părea că le poartă Filip în tașca lui de piele. Le așteptam cu întristare.

— Spune, Filipe.

— Măria ta, întâi şi întâi trebuie să dau samă că am fost la acel meşter zugrav de la Iaşi din ograda bisericii papistaşilor şi am luat icoana stăpînului nostru pe care l-am avut. Am plătit cinci ughi, după cum fusese tocmeala. De la Curtea Domnească, sănătate. Slugile au azi un stăpîn şi mîni altul. Pe unul îl aduc ungurii, pe altul îl aduc cazacii. Dacă nu s-ar afla Dumnezeu deaspura tuturora, ar fi stîngerea lumii. Cînd a venit întâi măria sa Gheorghiţă Ştefan, a tăiat un rînd de oameni ; pe alţii i-a iertat. Cînd apoi s-a întors Vasilie-Vodă, a împărţit iertare tuturor, însă Timuş, ginerele măriei sale a săvîrşit atîta răutate, să-l pomenească douăsprezece rînduri de prunci care încă nu s-au născut.

Măria ta nu te uita aşa la mine, căci eu nu-s vinovat pentru faptele lui.

— Spune, Filipe.

— Acel ginere din ţara căzăcească, stăpîne, are, după cît înţeleg, în brîul lui un răbuş. Întâi şi întâi l-a însemnat pe pîrcalab. După ce l-a adus pe măria sa Vasilie-Vodă şi a dat voie cazacilor să iasă în pradă asupra breslei neguţătorilor, s-a aşezat la mănăstire la Galata şi a poftit la sine, pentru sfat de taină, pe pan Iosif pisărul. Pan Iosif s-a grăbit să răspundă la asemenea poftire şi cinste şi a încălicat, suind la mănăstire. Acolo s-au ploconit înaintea lui cazaci slujitori şi l-au dus la arhondaric. La uşa chiliei unde găzduia Timuş, l-au oprit. Alţi cazaci care stăteau acolo, au scăpărat din săbii şi într-o clipă l-au răsturnat pe lespezi desfăcîndu-l în bucăţi şi-n sînge. Auzind căderea trupului şi sunetele fierului, feciorul lui Hmil a ieşit, rîzînd. Era cu părul zbîrlit şi cu obrazul buhav. A lepădat paharul de băutură şi a tras de la cingătoare răbuşul, să mai cresteze un potrivnic al său. El ştie de mult că şi pan Iosif a strigat împotriva lui, poftindu-i să rămîie mai bine acolo, la dînşii, într-un stuh, decît să vie mire la Moldova. După ce a crestat al doilea semn, a mînat răspuns lui Vasilie-Vodă să nu se supere prea mult şi să binevoiască

a-i trimite macar doi boieri Cantacuzini, pe Toma vornicul și Iordachi vistiernicul. Are a le spune și lor cîte o vorbă. Vasilie-Voďă a plecat cu obidă fruntea și i-a curs din ochi venin. După aceea s-a ridicat strigînd că nu va suferi niciodată o tiranie ca aceasta. Că el pune trupul său înaintea boierilor lui de credință. Iar Toma vornicul și Iordachi vistiernicul, înfricoșîndu-se de răbuș, stăteau mai mult prin pivniți și veneau la divanurile Domniei noaptea, intrînd cu straie schimbate, ca niște cerșetori, pe poarta cea mică a drăganilor, din dreptul odăilor Doamnei.

Am întrebat, ca de departe :

— Vra să zică, l-a tăiat pe Iosif Kotnarski ?

— L-au hăcuit cazacii cu săbiile, stăpîne.

Mi-am amintit că-i dorisem și eu cîndva moartea. Acuma mă gîndeam la el ca la un prietin prăpădit și-l vedeam aeve în mine cu ochii lui blînzi și fața pălită de mîhnire. L-a ucis tot acel demon din pustie cu obrazul ciuruit și stacojiu și cu fălcile totdeauna scrîșnind.

— Ce s-a mai întîmplat, Filipe ?

— S-au mai întîmplat și altele, stăpîne. După ce m-am întors eu, am trimes pe feciorul cel mai mare al lui chihaia Macovei, să meargă el în lungul țării, după oști. Acuma s-a întors. Am venit la măria ta să te poftesc devale, la sfat. S-auzim ce spune el și să vedem ce-i de făcut. Cum vei porunci, așa vom lucra.

Mitriță s-a bucurat dintrodată de veste bună. În mine, bucuria a crescut mai încet, ca un jar care arde înăbușit, tinzînd către aer. Înțelegerea lucrului era de mult în mine. Stătuse întunecată de slăbăciune și de boală. Acuma sporea, ajungînd și ea la lumină. Toate cîte mi se întîmplaseră în zilele căderii uncheșului meu îmi rămăseseră tulburi, îmbucătățite și rupte. Nu le mai puteam rîndui în amănunte. Dar strigătul meu de zdrobire, cînd juruisem moartea ucigașului, copleșea totul și subt el se așezau cele trecute și cele viitoare.

Am coborît la Schit : am ajuns la înserat ; am găsit pe chihaie cu cei șase pădurari stînd la un foc de vreascuri, înaintea cerdacului de la arhondaric. Se așezaseră de jur împrejur, pe trunchiuri și bolovani. Lăsaseră locuri și pentru mine și tovarășii mei. Erau curat îmbrăcați, cu pletele pieptănate și unse, cu capetele descoperite. Cornurile le aveau la un șold ; tăștile la altul ; baltagurile pe brațe.

Cînd m-am arătat, s-au ridicat toți în picioare și mi s-au închinat. Apoi s-au așezat la locurile lor, în tăcere. M-au privit cu luare-aminte, pînă ce am venit la locul meu.

Monahul Agapie era intrat la rugăciune, în bisericuță. Chiliile încă n-aveau aprinse lumini. Un vînt ușor suna pe vîrfurile brazilor. Din cînd în cînd creștea către noi zvonul de la Duruitoare.

M-am sfiit de tăcerea acelor oameni cu obrazurile neclintite. Am întrebat :

— Ce este ?

Îndată s-a șters la gură chihaia Ghinea Macovei și mi-a răspuns :

— Măria ta, se chiamă că s-a întors din țară feciorul meu Pavăl, care-i pădurar și el aici cu noi și se află de față, lîngă mine. El arată cum că Vasilie-Vodă a intrat cu război la Țara Muntenească, dar s-a întors de-acolo cu rușine, rămînînd biruința a lui Matei-Vodă. Dumnezeu s-a pus și împotriva măriei sale și împotriva lui Timuș, bătîndu-i în obraz cu zloată și grindină, la Hinta. Au trebuit să fugă călări, ca să-și scape viețile. Așa, pierzînd acel război, Vasilie-Vodă a cătat a lăsa și domnia, ajungîndu-l din urmă, cu alte oști, măria sa Gheorghiță Ștefan. Acuma războiul, după cît s-aude din om în om, se mută la Cetatea Sucevii. Acolo stă închisă măria sa Doamna Teodosia cu averile și i-au sosit cazacii întru ajutorință. Iar Gheorghiță Ștefan-Voievod, cu leșii și ungurii, bate cetatea cu pușile, dar pe cazaci nu-i poate scoate din gropi.

Chihaia a tăcut, mîngîindu-şi cu dosul mîinii mustăţile cărunte.

Am întrebat :

— M-aţi chemat ca să-mi spuneţi asta ?

Chihaia a tuşit încet.

— Da, măria ta. Spun oamenii cu care a grăit Pavăl cum că feciorul lui Hmil hatman, cum şi-a adus zaporojenii, le-a şi dat drumul să prade sfînta mînăstire Dragomirna. Au luat odoarele, au ucis pe boierii şi pe neguţătorii adăpostiţi acolo, au rușinat femeile şi jupînesele.

— Ş-acuma unde-i Timotei Hmelniţki ?

— Acuma-i îngropat şi el cu cazacii lui, la Cetatea Sucevii. Iar împrejur stă oastea lui Gheorghiţă Ştefan-Vodă.

— M-aţi chemat ca să-mi spuneţi că-l putem găsi acolo ?

— Da. măria ta.

Chihaia a tăcut. Pădurarii ceilalţi au oftat, dar au rămas neclintiţi. Asupra obrazurilor lor jucau umbrele şi luminile focului. Cu înţelegerea deplină, mi-a venit şi un fel de bucurie sălbatică a nădejdii.

— Măria ta, a grăit iar chihaia. noi n-am uitat cuvîntul pe care l-ai spus cînd am coborît în gropniţă pe stăpînul nostru cel vechi. Boala pe care ai avut-o nu s-a putut uşura decît cu rugăciunile părintelui Agapie. Şi să ştii că nu se poate izbăvi, decît dacă-ţi plineşti jurămîntul. Dumnezeu l-a scris în cartea sa şi stăpînul nostru, pe ceea lume, aşteaptă săvîrşirea lui. Noi am băgat de samă că, atîta vreme cît ai stat pe plai, n-ai contenit să-ţi pregăteşti braţul. Acuma ştiu c-ai să porunceşti să ne ridicăm, să luăm baltagurile şi să venim după măria ta.

— Aşa este, am poruncit eu. Dumnezeu îl dă pe ucigaş în mîna noastră. Am eu şi alte vechi răfuieli cu dînsul.

Pădurarii s-au sculat din locurile lor şi s-au închinat la această poruncă. Iar chihaia a sunat din corn de trei

ori, cu bătăi grabnice de limbă, ca să ştie muierile de pe cele şapte pripoare să pregătească trăistile cu merinde.

După ce s-a spart sfatul, Mitriţă a trecut la cai, iar Filip mi-a scos straiele de catifea şi pieptarul de zale de pus dedesubt, şi sabia ; iar lîngă ele a aşezat arma mea, cu care mă deprinsesem a bate în trunchiuri, sus pe plai.

Mi-am tras ciubotele cu pinteni de fier, mi-am rînduit toate pe mine şi mă pregăteam să mă lăs într-un cot, ca să fur puţintel somn pînă în zori de ziuă, cînd am simţit că se frămîntă afară, deasupra codrului, stihiile.

Am ieşit în cerdac înfiorat de nelinişte. Vîntul sporise şi acuma suna ca valuri de ape. Nourii se îmbulzeau din asfinţit spre creştetul bolţii, venind cu mare repeziciune. Sub perdelele lor, în fund, clipeau globuri de foc. Brădetul, lovit de tresăriri şi vîrtejuri, bufnea, pîrîia, în sfărîmări de ramuri, ca şi cum ar fi ţipat. Tunete şi trăsnete s-au amestecat în căldarea văii. Apoi deodată vîntul s-a alinat şi nourii s-au rupt în potop.

Stam privind cu uimire în întuneric, aşteptînd să văd, în cunună de flacări, pe judecătorul cel din veci al oamenilor. Mă umileam în sine-mi, întrebîndu-l cu toată inima. A trecut cu mărire, în nouri şi-n fulgere. A rămas ploaia, curgînd din zăgazuri rupte.

În bisericuţă se aprinseseră lumini şi zăream prin uşa deschisă umbra monahului purtîndu-se în preajma altarului. Pe urmă a rămas nemişcată, în rugăciune ; am văzut-o pe un colţ de zid, îngenunchiată. Cînd s-a alinat ploaia şi s-a dus după puterea dumnezeiască acolo unde mai făceau semne ochi de foc, părintele Agapie a ieşit în pridvor, aplecîndu-se pe parmaclîcul unei firide şi privind în răsărit cerul spălat, îmbujorat de lucirile zorilor. În aerul curat şi liniştit, se auzeau pîraiele ploilor zgomotînd pe trepte de rîpi.

Monahul şi-a întors făptura înaltă şi uscată către mine. Întăi s-a ploconit, apoi şi-a ridicat din umbră barba

argintie și obrazul pălit. Mi-a spus cu glas stîns, care a ajuns, însă, pînă la urechea mea :

— Domnul Dumnezeu poruncește puhoaielor din munte să iasă la cîmpie.

Astfel, la răsăritul soarelui, am ieșit cu Filip, cu Mitriță și cu pădurarii mei. Eu și cu flăcăul ne aveam caii noștri de la Soroca. Tot astfel și Filip. Dar pădurarii încălicaseră pe niște căluți care umblau zlobozi prin poieni și se apărau singuri de lupi cu copitele nepotcovite. Erau lînoși și cu cozile încîlcite de scai ; aveau ochi spărioși și vicleni ; săreau cu tuspatru picioarele odată în laturi, ca niște capre. Cu toate acestea purtau cu vrednicie trupurile mari ale stăpînilor lor, cu buzduganele de rădăcini pîrlite, cu șpăngile, cu topoarele cu coadă lungă, cu trăistile încărcate și contășurile. Pădurarii mei umblau șirag unul cîte unul în urma chihaiei ; toți purtau cușme grele de oaie aplecate pe ochi și aveau plete. Se uitau cu supărare, fiecare în spatele celui dinaintea lui și aveau în ei sălbătăcia singurătăților de la Schitul Pîrcalabului.

## XVIII

**Bogdănuț Soroceanu mărturisește cum și-a împlinit jurămîntul vieții lui ; după aceea, ieșind din peșteră, a regăsit pe unchește său cel de odinioară**

Am intrat în valea Moldovei și am mers toată ziua. Am trecut în valea Șomuzului și am făcut popas la iezerul cel mare al Călugărului, o poștă depărtare de Suceava. Acolo am descălicat la moară și am stat de vorbă cu oa-

meni care veneau din sus. Măria sa Gheorghiță Ștefan-Vodă se afla în preajma Cetății, cu Kondrațki leahul și cu Kemeni Ianoș. Primise ajutor și de la Cazimir-Crai opt sute de nemți cu patru puști și o pivă mare. Cu ceea ce avea măria sa pînă la venirea nemților cu meșteșugurile lor, dăduse mare dezghin și strînsoare căzăcimii, de nu-i mai lăsa să iasă din șanțuri și ajunseseră să-și roadă caii morți. Iar cum a sosit Dinof polcovnicul, a pus nemții de au așezat la loc puștile și piva, într-un pisc, deasupra drumului care cotește din tîrg pe sub Cetate ; și au prins a stupi glonțuri, de-i ajungeau pe cazaci pînă în fundul vizuniilor în tabăra de lîngă Cetate, unde se îngropaseră. Acum puțin îi mai trebuia măriei sale să-i răzbească.

— S-apropie și acel ceas, a grăit un călugăr pribeag, cu sacul de pomeni la șold și cu toiag alb ; căci asupra zaporojenilor stă acuma blăstămul mănăstirilor. S-au adunat în toate părțile soborurile și l-au pîrît pe Timuș lui Dumnezeu pentru fărădelegile lui. Căci n-a pălit numai la Dragomirna, jefuind, ci și-a lăsat cazacii să umble ca niște pîlcuri de lotri și la alte sfinte lăcașuri, dărîmînd altarele, răpind aurul și odoarele. Au intrat în biserici cu caii, au luat în suliți ca-n frigare pe sfinți părinți. Au spart beciurile și au găsit antalele de vin, deșertîndu-le și nelăsînd nici o picătură pentru cuminecături. Astfel de isprăvi a făcut Timuș și s-a întors la tabără fără să-i pese, cu cușma pe-o sprînceană. Am auzit că-i viteaz oștean și mare bețiv, însă asemenea fărădelegi n-au îndrăznit a săvîrși nici tatarii. Era acolo în tabără un mîrzac, care avusese rînduit de la Crîm să umble alături de Timuș. L-a probozit pentru faptele lui și a cerut să plece, ca să nu piară în tabără caii oștenilor lui. Căci noi trebuia să batem război, nu să ne lăsăm prinși în capcană, zicea el. Și dacă n-ar fi fost zaporojenii în pradă la mănăstiri, adică în război cu Dumnezeu, noi puteam să izbîndim împotriva lui Gheorghiță Ștefan. Cînd a auzit asemenea vorbe, Timuș a rîs. A cerut un pocal de vin ca să-și poto-

lească setea, după aceea a tras sabia și a pălit în grumaz pe mîrzac ucigîndu-l pe loc.

Ghinea Macovei, chihaia, asculta cu luare-aminte.

— Și tatarii ce-au făcut ? a întrebat el.

— Tatarii au ieșit peste noapte cu caii și s-au dus, a răspuns călugărul.

— Hm ! a făcut chihaia. Vra să zică el nu-i în Cetate.

— Cine ?

— Acel Timuș care omoară cu asemenea ușurință.

— Nu, precum am spus. Are tabără în afară de ziduri și stă îngropat în pămînt. Au zaporojenii asemenea meșteșug. încît prea rar au putut fi răpuși.

Pădurarii mei au mormăit, mirîndu-se și uitîndu-se unul către altul.

Mi se pare acum mie însumi ciudat că, pe cînd călugărul vorbea despre nelegiuirile feciorului lui Hmil la sfintele mănăstiri, eu mă bucuram, înțelegînd că Dumnezeu nu va lipsi să-l lovească, în această lume, prin mîna cuiva, ca să-l aibă cît de curînd la județul său.

Dintre drumeții amestecați, care se găseau sub șandramaua morii în jurul focului, a socotit cu cale să se vădească un cerșetor de iarmaroace, un barbat lat în spate și cu pîntece, cu ceafa plină și obrajii rumeni. Purta, atîrnată după gît, o lăută. Învîrtea o coarbă ; o rotiță suna în strune, pe cînd el potrivea cu degetele mîinii stîngi frumoase și jalnice cîntări pentru creștinii milostivi. După vorbire, am înțeles că-i malorus.

— Lume dragă, a spus el privindu-ne cu dulceață, eu sînt un mișel care n-am nimic pe lume, fiind și săriman de părinți. De patruzeci de ani cînt și cer pomană umblînd țările și împărățiile pravoslavnice. Îmi duc viața de azi pe mîni sub ocrotirea lui Dumnezeu. N-am pe mine decît flenduri, însă mă mulțămesc să aibă pîntecele meu pe dinlăuntru îmbrăcăminte bună. Așa, aflați, creștinilor, că și eu l-am cunoscut pe Timotei Bogdanovici, feciorul lui Hmil, cînd am stat la sfînta mănăstire Sucevița, ca să sărut

icoanele. Abia petrecusem jumătate din sfinți, cînd am auzit mare zvoană afară din biserică. Am ieșit și am văzut zaporojenii bătînd în cuvioșii părinți cu gîrbacele. Să le deschidă pe loc pivnițele și să le întindă mesele. Părinții s-au supus, suspinînd. Au deschis pivnița și s-au nevoit să întindă mese. Iar mai ales pentru Timotei Hmelnițki au întins o masă ca pentru un fecior de crai. Deci, așteptîndu-i pe oșteni să ieie din sfînta mănăstire ce-au socotit ei că le trebuie, odoare și nestimate și cutia milelor, m-am ridicat și m-am înfățișat la feciorul lui Hmil, cînd se gătea să se puie la masă. I-am cîntat frumos din lăută și l-am rugat să îndestuleze pe un flămînd ca mine. — Bine, a zis el, rîzînd, să te îndestulăm. După ce a spus vorba asta, eu am așteptat, mulțămindu-i cu umilință. S-a înfățișat în ograda sfintei mănăstiri un călăreț falnic cu numele ataman Vihovski, care aducea știre de la doamna Ruxanda. A descălicat și s-a închinat domnului său. Stînd cu cușma în mînă, i-a spus zîmbind ce face domnița și că trimete soțului său multă sănătate și așteaptă să se sfîrșească mai curînd războaiele. Feciorul lui Hmil asculta fără să răspundă nimic, privind în pămînt. Numai de două ori s-a uitat furiș spre Vihovski, pe sub sprînceană. Cînd atamanul a sfîrșit ce avea de spus, Timuș nu i-a întors cuvînt. A intrat într-o chilie a arhondaricului și îndată un slujitor a poftit înlăuntru pe Vihovski. Atamanul a intrat și el, și, nu tîrzie vreme, Timuș s-a arătat singur, ștergîndu-și de coapse și de fundul nădragilor mînile stropite. Căpitanii de față s-au uitat unii la alții. El ne-a privit cu ochi albi și a strigat cu glas mînios să vie călugării să slujească la masă. Văzîndu-mă și pe mine iar, cum stam umilit și ticălos, mi-a hotărît să mă pun jos, în preajma lui, și mi-a zvîrlit în brațe un talger de cositor de pe masă. M-am bucurat pentru pîntecele meu. A rînduit stolnicului de lîngă el, să-mi umple talgerul cu bucate. Bune bucate, asupra cărora am holbat ochii ca un lacom ce sînt. Pană de somn cu usturoi și mămăligă de hrișcă îngrășată cu unt.

Am înfulicat repede, ca să nu se răzgîndească şi să-mi răpească ce-mi dăruise. Cînd am isprăvit, am oftat, închinîndu-mă. Îndată stolnicul, după poruncă, mi-a umplut iar talgerul c-o bucată de căprioară friptă şi deasupra a turnat un linguroi din zama fripturii, îmbunătăţită cu piper. Am mîncat repede şi asta, ajutîndu-mă cu pită proaspătă de grîu. Cînd am gătit, îmi simţeam limba ca între ace de foc şi am început să mă uit către ulcioarele de vin. care se petreceau la masă, trecînd din mînă în mînă. N-am avut cînd spune o vorbă ; stolnicul mi-a mai lepădat altă bucată de friptură, care s-a aflat mai grasă. M-am silit s-o mînînc şi pe asta. Pe urmă, am scîncit către el. cerînd un pahar de băutură. Cum am cerut băutură, mi-a umplut iar talgerul de clătite cu smîntînă îndulcită. — Măria sa te roagă să mînînci fără întîrziere, mi-a întors stolnicul poruncă. Am mîncat şi am dorit iar vin. Îmi ieşea foc din fălci ; dădusem chimirului lărgime, slobozindu-l din toate cătărămile. Aşa de tare mă umflasem, încît abia puteam pufni. Îndată stolnicul a venit cu altă mîncare dulce. Am început să mă rog, să-mi deie un ulcior de vin, ori macar un cofăiel de apă, ori să mă lese să mă dau de-a dura pînă la pîrău. — Of ! iubiţilor fraţi! nu mă pedepsiţi astfel ! Timuş s-a uitat într-o parte la mine, şi-a arătat un dinte, şi a poruncit să-mi umple iar talgerul. Pînă ce n-am început a bolborosi, a gîfîi şi a mă preface mort, nu m-a lăsat. Atunci m-au împins oştenii la o parte cu picioarele, dîndu-mă de-a rostogolul ca pe o bute. După ce a rămas mănăstirea singură, am intrat în biserică şi m-am tînguit sfinţilor şi am stat trei zile în post şi în rugăcune. Numai la apă mă duceam, bînd înfricoşat, cu capul cufundat în izvor. Iar mă înturnam în biserică şi-l blăstămam pe feciorul lui Hmil, să-l ardă şi pe el setea şi să-i calce trupul oşteni străini.

— Dar cu Vihovski ataman ce s-a făcut ? am întrebat eu.

— Pe ataman l-au îngropat monahii, în ţintirim la Sucevița. Iar eu i-am cîntat ş-am plîns la mormînt, ca unui trup părăsit şi fără de prietini.

Sfatul nu s-a sfîrşit cu această poveste. Gospodari din Ţara-de-Jos, care veniseră la deal cu furtuna şi se întorceau la vetre sătui de atîtea harţuri, s-au sculat şi au început a spune altele, din războiul în Ţara Muntenească. Cît a umblat cu zaporojenii lui încolo şi-ncoace, feciorul lui Hmil a avut o petrecere a sa, de care se desfăta mai cu osebire. Se oprea undeva, la o curte boierească, ospăta şi dormea, şi cînd punea piciorul în scară ca să plece, oameni ai lui, cu poruncă ştiută, puneau foc. Îşi făcea astfel lumină pentru cale, pîrjolind pe cei care i se închinaseră, primindu-l ca pe un frate creştin. Iar în războiul de la Hinta, a lăsat singur pe Vasilie-Vodă cu moldovenii. Sta deoparte, cu căzăcimea iezită, şi se veselea, văzînd cum răzbeşte Matei-Vodă. A vrut să arate astfel că, fără el, nu-i izbîndă. Cum se ridicau asaulii cei bătrîni cu sfaturi asupra lui, se încrunta şi răcnea, trăgînd sabia. Bohul asaul şi acuma umblă cu mîna cîşă dintr-o asemenea lovitură de fier. Nimene nu-i poate sta înainte. Totdeauna e ameţit, vede verde şi spumegă, uitîndu-se în juru-i ca fiara şi crîşnind. Astfel e acest fecior al lui Hmil şi soţ al domniţei Ruxanda ; şi n-are decît şaptesprezece ani vîrstă.

Unii dintre cei de faţă întinseseră masă. Îşi părăseau bucăţica în mînă şi ascultau cu gura căscată asemenea blăstămăţii care nu s-au mai pomenit pe lumea asta. Iar mai ales stăteau cu luare-aminte şi încruntaţi chihaia şi pădurarii. Uitaseră trăistile, colacii şi bujenița de capră. Stupeau din cînd în cînd cu greaţă într-o parte şi-şi făceau cruce.

A doua zi, cu mult înaintea amiezii, ne-am oprit la străjile măriei sale Gheorghiţă Ştefan. Am poftit să mă înfăţişez la luminăţia sa, să mă închin, cu oamenii mei. Îndată s-a dat de ştire că cere intrare la Domnie nepotul

lui Ștefan pîrcalab și Vodă a dat poruncă să-mi fie lăsată slobodă trecerea.

Deci, cu oamenii mei, am intrat într-o tabără bine rînduită. Într-o parte erau corturi, într-alta caii la conovățuri. Pîlcuri de oșteni leși și lefegii moldoveni se mișcau în preajma zidurilor. Tîrgul era în vale, sclipind din turlele bisericilor. Sunau clopote. Dintr-un medean întărit, bufneau puști spre Cetate. Acolo. în laturea zidurilor și a unei rîpi, cazacii își legaseră tabără, răsturnaseră asupra căruțelor valuri de pămînt și se îngropaseră în moșiroaie.

În boarea dimineții, fîlfîiau la meterezurile cetății flamuri roș-albastre și din cînd în cînd băteau dintr-acolo sănețe.

Am cunoscut pe măria sa numaidecît, între hatmani. Privea cu luare-aminte, din locul depărtat unde se afla, către nemții lui Dinof polcovnicul, care la acel ceas trebuiau să înceapă iar a bate din pivă și din puști, de dincolo de drum, din țancul unde ședeau înfipte.

Pîlcurile de oșteni pe lîngă care umblam se uitau la noi, minunîndu-se mai ales de căluții pădurarilor. Am trecut cu toată tăria și cu toate armele noastre și ne-am oprit în preajma Domniei. Măria sa era într-un sfat tainic, barbă lîngă barbă cu hatmanul Kondrațki leahul — după cît îmi spunea la ureche aprodul care mă călăuzea. Am descălicat. Au descălicat și tovarășii mei. Măria sa Gheorghiță Ștefan s-a întors către mine.

Mi-a arătat o față prelungă și uscățivă, cu sprîncenele arcuite sus. parcă a mirare. Avea pe el contăș de postav albastru și gugiuman de sobol, cu fulgi de struț. Era nalt și părea subțiratic, c-un fuior nu prea bogat de barbă. Nu străluceau pe el bogățiile Alvanitului, dar se purta ca un coborîtor din os de domn. S-a uitat cu liniște și cu pătrundere la mine.

Oamenii mei s-au așternut cu fruntea la pămînt. Eu am îndoit un genunchi și am sărutat măriei sale dreapta.

M-a întrebat :

— Domnia ta eşti nepotul Soroceanului ?

— Sînt, prea luminate Doamne.

— Îmi pare bine că vii la mine. Uncheşul domniei tale a fost un om cum se găsesc puţini în această ţară, a urmat măria sa, privindu-mă cu bunăvoinţă.

— L-au doborît răii, luminate Doamne, am strigat eu.

— Ştiu. Am aflat de întîmplare ş-am fost mîhnit. Făptaş e tot acest Timuş, care stă îngropat lîngă Cetate,

La acest nume, hatmanul Kondraţki a ridicat fruntea, căutînd să pătrundă înţelesul vorbelor noastre. M-am întors atunci şi spre el şi am vorbit leşeşte, ca să mă înţeleagă.

— Da, milostive Doamne ; Timuş a trimes răufăcători care l-au lovit cu topoarele. L-am dus pe uncheşul meu în munte şi i-am făcut înmormîntare cinstită. Pe urmă, de inimă rea, am zăcut bolnav o vreme. Acuma vin împotriva acelui tiran, după un jurămînt pe care l-am făcut.

Kondraţki încuviinţa, plecîndu-şi spre mine ochii mari, obosiţi de vegheri. Îşi sprijini mîna cu prietinie pe umărul meu.

— Zilele lui Timotei Hmelniţki sînt în mîna lui Dumnezeu, mi-a zis el zîmbind.

— Eu cer încuviinţare să mă duc asupra lui cu aceşti nouă oameni ai mei.

— Te vei duce cu mai mulţi. Fii răbdător. Eu am cunoscut bine pe bătrînul domniei tale, căruia sălbaticul i-a poruncit pieirea. Am fost prietin cu Ştefan Soroceanu pîrcalab. Am învăţat amîndoi la Bar, în tinereţă. Şi ne-am văzut şi acum în urmă. El mi-a spus despre Timuş o vorbă dreaptă, pe care trebuie să o afle şi alţii. Acest fecior al ţăranilor Ucrainei, zicea el, are într-însul toată drojdia muncilor, prigonirilor şi asupririlor. Acest Timuş, zicea el, a ieşit din plămada urii. Cînd noroadele rup legea şi rînduiala, — leapădă lumii asemenea balaur al răzvrătirii. Eu îţi doresc, tinere prietine, să fii norocos ca sfîntu

Gheorghe. Măria sa binevoieşte a încuviinţa să-ţi plineşti jurămîntul.

Măria sa a încuviinţat cu capul, mi-a tins iar mîna şi mi-a dat drumul. Oamenii mei au oftat, sculîndu-se şi urmîndu-mă. Îndată, din urmă, m-a ajuns un slujitor al hatmanului Kondraţki, care avea poruncă de la stăpînul său să mă ducă la gazdă în tabăra leşilor şi mi-a împărtăşit şi hotărîrea hatmanului să mă înfăţişez la el, la al doilea ceas după miezul zilei.

Astfel am intrat în slujba domniei nouă, sub mîna lui Kondraţki hatman. Mi-a rînduit deocamdată ceasuri de strajă cu oamenii mei şi mi-a dat bune învăţături despre aşezările oştilor. Era un om cu inimă blîndă, de care m-am lipit cu dragoste ; aveam însă împotriva lui o nemulţămire, căci întruna mă sfătuia să aştept. Acuma îmi pare rău că-l asupream în inima mea ; căci nu mult după războiul acela s-a petrecut şi hatmanul Kondraţki din această viaţă.

— Ascultă pe oştenii bătrîni, mi-a zis el într-un rînd, luîndu-mă după sine, pe cînd mergea calare să privegheze dacă i s-au împlinit poruncile. Priveşte cum se supun alţii şi învaţă de la ei că oşteanul cel bun nu trebuie să bată cu coarnele ca berbecii. Astăzi sîntem într-o marţi. Fii cuminte pînă sîmbătă. Iar sîmbătă dimineaţa du-te la biserică la Sfîntu Ion şi te spovedeşte. După aceea să stai gata cu oamenii domniei tale la un ceas cînd vei auzi trîmbiţile mele. Să nu mîncaţi în ziua aceea pînă la acel ceas, şi să nu beţi. Dă oamenilor atunci numai cîte un pocal de vin. Cînd vei auzi trîmbiţile a doua oară, du-te şi te aşează în rînd cu nemţii lui Dinof, în laturea puştilor. Să te ţii de ei — şi dacă vor sparge vizuniile cazacilor, atunci ai să poţi sta în faţa lui Timuş, ca să-l judeci. Atunci lasă cumînţenia şi fii nebun.

Kondraţki hatmanul era oştean vestit al lui Crai, cunoscut pentru vorba lui puţină. După ce mi-a grăit atît de mult, a zîmbit şi am înţeles că se îndoieşte de puterile

mele. De aceea mă punea subt ocrotirea altora mai vechi, întru care se bizuia mai mult. Deodată mi s-a părut lumea mai puțin bună, iar hatmanii leși niște vicleni.

M-am dus cu fruntea încrețită la oamenii mei și am chemat la sfat pe Filip și pe Ghinea Macovei, chihaia. După ce le-am spus nacazul meu, i-am întrebat dacă n-ar fi mai bine să ieșim din tabără și să ne ducem în lumea noastră, să lucrăm cum ne-ajunge capul.

— Ba da, ar fi bine cum spui măria ta, a încuviințat Ghinea, dar mă tem că, după ce am intrat aici de bună voie, să nu putem ieși decît cu pagubă. Liftele acestea care fac cruce strîmb nu-mi prea plac mie, măria ta. Eu cu așa iritici nici nu stau de vorbă. Mi-i în grijă să nu ne strîngă mai tare și atunci rămînem ca într-o iezătură. Așa — cu socot, măria ta, că s-așteptăm pînă sîmbătă. Și să ieșim noi cu nemții odată. Iar dacă ni s-a părea nouă că nu facem cu dînșii ispravă, ne-om duce unde om vedea cu ochii și unde ni-i porunci.

— Tu ce zici, Filipe ?

— Eu ce să zic, măria ta ? Mie nu-mi place cînd îi văd pe nemți mîncînd guzganî.

— Zici că să ne ducem ?

— Unde să ne ducem, măria ta ? Nu ne mai ducem nicăieri dac-am venit aici. S-așteptăm pînă sîmbătă. Pîn-atuncea blăstămații aceia au să se usuce și mai tare de sete. Au să isprăvească de mestecat și pieile de cai pe care le mai au. Iar nemții prind putere. Și batîr că-s de o altă lege, ce să facem ? Să mergem cu dînșii.

După acest sfat de război, am așteptat. Ceas cu ceas îmi număram bătăile inimii. Mă așezàm în preajma puștilor și a privei și băgam de samă la vizuniile cazacilor. Pe urmă mă culcam la umbră de cort și cercam să văd, ca-ntr-o icoană, acel ceas pe care mi-l rînduise Dumnezeu pentru ziua de sîmbătă. Poate era cel din urmă. Dacă izbîndesc s-ajung unde trebuie, să fie cel din urmă : pot trece cu

inima împăcată pe celalalt tărîm, către cei care mi-au fost dragi.

Atîta m-am gîndit și atîta m-am înșurubat în vedenia mea, încît am ajuns la o adevărată suferință. M-am bucurat cu durere de răsăritul soarelui de sîmbătă. Filip mi-a adus apă neîncepută, de m-am spălat pe mîni și pe ochi : să țintesc drept și să lovesc bine. M-am coborît la biserică la Sfîntu-Ion cel Nou, după porunca hatmanului. M-am suit iar la tabără și am așteptat vestirea trîmbiților. Am dat pădurarilor mei vinul. Ei l-au băut din ulcele ; au lepădat la pămînt ulcelele și le-au zdrobit cu călcîiele ciubotelor ; apoi și-au făcut cruce, închinîndu-se către soare.

Nu vorbeam eu ; nu vorbeau ei. Am așteptat trîmbița de al doilea. Ne-am rînduit sub puști. Apoi, după cel dintăi șirag de nemți, ne-am strecurat și noi la drum, și de la drum în marginea rîpii. La acel ceas, piva mugea din cînd în cînd, rar ; iar puștile bufneau mai des. Simțeam fiori în pămînt, sub pașii noștri. Aveam în mînă topoarele și spăngile. Cînd am cunoscut că alții înaintea noastră se mișcă, am cercat să răzbesc și să-mi fac loc. Pădurarii m-au împresurat și m-au strîns între piepturi.

— Măria ta, mi-a zis Ghinea, încrețindu-și sprîncenele : se cuvine s-aștepți ceasul rînduit.

— Care ceas ? am strigat eu.

— Ceasul rînduit de hatman... m-a lămurit, cu ochi posomorîți, Filip.

Am vrut să ridic brațul, ca asupra unor vrăjmași. După semnele din jur, ei s-au mișcat spre șanțuri. Sănețele și pistoalele nemților dinaintea noastră au început a pîrîi. M-am simțit purtat. Mînia mi-a căzut. Sufletul mi s-a liniștit ; parcă mi s-ar fi deșertat ființa de toată amărăciunea. A pornit ca un vifor strigarea celor șase sute de oșteni ; au sărit dintrodată la năvală, cățărîndu-se pe valul de pămînt.

Într-o scăpărare am fost şi eu sus, fără să pot ieşi din cercul pădurarilor. Am scoborît tot cu ei în şanţ. Am văzut înaintea mea spinări încovoiate fugind. Nemţii năboiau de pretutindeni cu mare putere. Într-acea clipă am înţeles că toată viaţa mea, cu toate împrejurările, şi cele vechi şi cele nouă, stă numai subt acest semn. Pentru asta mă născusem ; toate cădeau în juru-mi, ca să pot să mă înalţ, cu mîna încleştată pe suliţă.

Avîntul nostru n-a ţinut însă mult. Zaporojenii au început pe loc a-şi dovedi hărnicia la război. Au lăsat jos săneţele nefolositoare şi au pus mîna pe pari şi pe hlubele căruţelor. Au tresărit ca un furnicar scormonit, bătînd în năvălitori, împungîndu-i şi dărîmîndu-i îndărăt peste val. Din zvîrcolirea aceea aprigă, dintrodată s-a ales un războinic tînăr, cu privirea alburie rătăcită, cu obrazul stacojiu şi cu părul fîlfîind într-o parte de sub cuşmă ca un pămătuf de trestie. Avea un strai roş de matasă pe el. Învîrtea în mîna dreaptă sabia ca un fulger şi răcnea c-o mînie sălbatică. L-am cunoscut numaidecît. Am dat semn, cu un glas răguşit de spaimă. Pădurarii mei s-au mişcat în tăcere ca un zid, luîndu-mă înainte cu ei. Băteau cu topoarele în jur şi-şi făceau loc cu repeziciune. Împotriva noastră s-au prăvălit cu străşnicie cazaci nebuni. Oamenii de la Schit i-au ţinut la lungimea suliţilor.

Gîfîiam apropiindu-mă de feciorul lui Hmil. Îmi spuneam, ca un smintit, că acela-i soţul domniţei Ruxanda. Pe urmă păream a-mi aduce aminte că-i cel care a poruncit pieirea pîrcalabului. Stam atîrnat de ochii lui, de răcnetul lui groaznic. Era în el o mînie şi o putere înfricoşată ca a balaurului fătat de un pămînt al răzvrătirii — aşa cum îl înfăţişase hatmanul Kondraţki. În jurul lui cădeau şi se risipeau nemţii lui Dinof.

Cînd mi-am încordat braţul, pădurarii deodată şi-au zvîrlit asupra lui şpăngile. El s-a ferit. Unele au căzut înaintea lui ; altele pe de laturi ; arma lui Mitriţă l-a izbit în braţ. El a lepădat-o într-o parte rînjind. Cum şi-au repezit

armele, pădurarii s-au ferit și s-au plecat, lăsîndu-mi slobodă lovitura. Mi-am aruncat boldul de fier așa, încît l-am auzit vîjîind și mi-a rămas sunetul în braț. Timuș a căzut străpuns în stinghie.

Atunci oamenii mei mi-au făcut drum îndărăt, apărîndu-se cu topoarele. Am sărit pe mal ; ne-am lăsat în marginea rîpei. În jurul nostru însă era mare zvon de glasuri. Se prăvăleau trupuri sîngerate. Zaporojenii sfărmau cu pocnete de pari pe cei rămași. Oamenii lui Ghinea gîfîiau, lepădînd cu palma stîngă, de pe frunte, sudoare și sînge, și se retrăgeau, cu mișcări iuți de jivine de pădure. Astfel m-au purtat înapoi în tabără. Acolo am stătut. Eu încă nu-mi venisem în fire și rîdeam privind în juru-mi, cînd au venit să mă vadă și să mă privească cu mirare măria sa Gheorghiță Ștefan și Kondrațki hatman.

Am stat așa, încă rătăcit, pînă în ziua a treia, cînd am înțeles de la cei din juru-mi că solii zaporojenilor cer măriei sale încetarea războiului. Lasă Cetatea, cu averile și cu Doamna și coconul lui Vasilie-Vodă, și se duc, deoarece au rămas fără stăpîn. Timuș s-a înveninat de rană și a pierit în vizunia lui. Astfel am închinat uncheșului legămîntul meu. Am răsuflat scuturîndu-mi fruntea și răcorind-o în vînt și m-am dus să mă închin măriei sale Gheorghiță Ștefan-Vodă.

N-am vrut să primesc decît un bănuț de aramă pentru slujba mea. Am poruncit oamenilor mei să încalice pe căluții lor și am purces fără întîrziere ca să pun pe mormînt fruntea mea și vestea izbăvirii mele. Umblînd cu repeziciune, am ajuns, a doua zi la amiază, la Schit. Am descălicat ; am îngenunchiat deasupra gropniței ; și am pus să se facă slujbă și să se aprindă făcliile pentru al șaptelea parastas al pîrcalabului.